

KASVATUS

KASVATUSTEADUSLIK AJAKIRI

EESTI ÕPETAJATE LIIDU HÄÄLEKANDJA

Nr. 3

11. AASTAKÄIK. — MÄRTS 1929.

KASVATUS

EESTI ÕPETAJATE LIIDU HÄÄLEKANDJA

Nr. 3

Märts 1929.

11. aastakäik.

SISU: Eksamitest ja õpilaste võimete hindamisest — *mag. mat. E. Ritso*. Kooli praegusest seisukorrast ja selle parandamise võimalusi — *Evald Kuslapuu*. Kõnevead ja -vallatused — *A. Behrsing*. Muljeid välismaa haridusoludest — *A. Kuks*. Rahvusliku kasvatuselise abinõusid perekonnas, koolis ja seltskonnas — *Salme Pruuden*. Kirjanduse arvustusi — *Rud. Reiman*. Õpetajaskond karskustööd süvendamas — *J. E. Karskus*. Ajakirjanduse ülevaade — *E. Martinson*. Välismaalt. Organisaatsioonide teateid ja kroonika.

Eksamitest ja õpilaste võimete hindamisest.

Mag. mat. E. Ritso.

Möödunud aasta lõpupoole läbistas ajakirjandust teade, nagu kavatakse haridusministeerium kaotada eksamid, mis tehakse keskkoolides üleminekul ühest klassist teise, või kooli lõpetamisel. Eksameid pidid asendama kordamispäevad. Küsimuse kohta võeti ajakirjanduses sõna. Eksamite vastaseks osutus ka Tartu ülikooli kasvatuseduse prof. P. Põld, kes siiski pooldas eksamitoid kõrgematesse koolidesse astuda soovijale. Üldse aga leidis prof. Põld, et asendada praegusi eksameid kordamispäevadega on õnnetu ja ebasoovitav kavatus. („Postimees“ nr. 301, 1928. a.).

Eesti Vabariigi kooli ajalugu teatavasti ei tunne üldse eksameid nii laialdastes piirides, kui Vene aeg, kus enne maailmasõda keskkooli lõpetamisel tehtud suusõnaliste ja kirjalikkude eksamite arv tõusis sagedasti üle kahekümne. On ju meil enamasti piiratud lõpukirjatöödega keeltes ja matemaatikas. Teisest küljest on Saksamaal ja vististi nii mõnelgi teisel kultuurimaal eksam veel täies aus. Teadmuse hinnatakse viienumbri süsteemi järgi. Mõned Saksa koolimehed arvavad koguni

märgata võivat eksamite pooldamise tugevnemist koolitegelaste hulgas ja peavad oma kohuseks hoiatada, et siin ei mindaks liiale. Meil on nii mõnigi kord räägitud sellest, et eksam sunnib õpilasi liiga, isegi öösiti töötama ja et selletõttu võib tublisti kahju saada nende tervise, eriti närvid. Kuid pole mõtet rääkida eksamitegemise raskusest üldises mõttes. Eksami raskus oleneb aine iseloomust ja eksamiks nõutud materjali hulgast. Aine raskus ja materjali rohkus tulevad tasakaalustada, et ettevalmistus eksamiks ei muutuks liiga koormavaks. Ülitähtis on otstarbekohane ettevalmistus. Teadmuse omandamise pearõhk ei tohi langeda viimsele nädalale või koguni päevile enne eksameid. On teadmused kord küllalt kindlasti omandatud, siis ei too eksamgi enesega kaasa mingit erilist õppimist. Säärasel viisil on võimalik, et viimased päevad enne eksameid muutuvad puhkepäeviks.

Tähtsamaks abinõuks aine meelde jätmiseks, tema omaks tegemiseks, on kordamine. Seda tõde: repetitio mater studiorum est on juba ammu teatud ja see jääb ka alati maksma. Kordamine

peab sündima nii, et igas õppetunnis uue materjali kõrval ka silmas peetakse seda, mida eelmistel õppetundidel õpitud. Eriisi kordamisi tuleks korraldada õppematerjali üksikute osade lõpetamisel ja õppetöö lõpul. Kordamist võib takistada läbivõetava materjali liigrohkus. Kuid suur tähtsus on siin õpetaja tahtel, tema lugupidamisel kordamiste vastu. Isegi rohke materjali juures — kuna õppekavad ei kirjuta kunagi üksikasju ette — võib osav õpetaja enamasti, teatavaid üksikasju kõrval jättes, kordamiste jaoks aega võtta. Sellevastu on võimalik, et kordamisteks ka siis aega ei jätku, kui materjali pole liiga. Olnud kord matemaatika õpetaja, vanem pedagoog, kes vahel hakanud oma õpilasile rääkima kõrgemast matemaatikast, hoolimata sellest, kas kuulajad suudavad seletust jälgida. Kui ta lõppeks küsinud: „Mis te aru saite?“ — siis kuuldunud vastus: „Mitte midagi“. (J. Lattik „Koolipoisid“ lhk. 63). Loodame et vähemalt meil Eestis enam ette ei tule sellist kasutatut ajaraiskamist.

Kuid mitte ainult eksamid, vaid ka kordamisnädalad nõuavad, et neid juba aegsasti hakataks arvestama. Kõik see, mis maksab eksamiteks ettevalmistamise kohta, maksab ka kordamisnädalate suhtes. Kui õppeaasta lõpul ettenähtud kordamisnädalast aru saada nii, et alles siis hakatakse kogu talve jooksul läbivõetud materjali kordama, siis muutuvad kordamisnädalad kasutuks maadlemiseks ainetega. Närvide ülipinge all lühikese aja jooksul meeldejäetud materjali hulk kaob mälust vahest veel rutem, kui ta sinna tulnud. Lõppresultaat — asjatu jõu- ja ajakulu.

Kordamisnädalad lähevad eksamitest lahku selle poolest, et esimesed jäta-
vavad õpetajale rohkem tegevusvabadust. Nad võimaldavad saada kokkuvõtet aasta jooksul tehtud tööst, täiendada ja siluda kus tarvis. Kuid harilik eksameile valmistumine kodus, iseiselt, ei suuda hoolsa õpilase vaimilele pagasile midagi uut juurde lisada; neid aga, kes aasta jooksul ei ole töötanud, või töötada saanud, sunnib end pingutama ülejõu.

Märkisime alguses juba vaadete lahkumineku eksameile meil ja mujal. Sellest küsimus: kas eksam, mis selles väljendub, et teatud tähtpäeval õpilased nende teadmuste prooviks kokku kogutakse, ei osutu kõigiti vajalikuks, mõõdapääsmatuks nähtuseks koolielus? Neilt, kes eksameid on teinud, võib sagedasti kuulda ütelist, et eksam on õnneasi. Mõni läheb eksamile väheste teadmustega ja tal „veab“ suurepäraselt, teine on kaunis korralikult valmistunud, kuid nagu kiuste saab tema teadmuste nõrgast punktist eksami peaküsimus. Sellist võib juhtuda niihästi suulisil kui ka kirjalikel eksameil. Eriti neil viimaseil aitavad peale juhu sagedasti kõiksugused lubamatud abinõud suurendada illusiooni teatud isiku võimeist. Ei ole tänini leitud teed kõrvaldada eksameilt lubamatuid abinõusid ja vist ei leitagi. Kuid kuigi oletada, et eksamitegija ei tarvita lubamatuid abinõusid ja on eksamiks korralikult valmistunud, annab eksam tema võimeist siiski ainult nagu päevapildistuse. Nagu inimese väline nägu, nii pole ka seesmine igal „päevapildistusel“ ühesugune. On teada, et isegi kõrgeandeliste inimeste vaim alati sama eduga ei tööta. Eriti noort, mitte veel kõigiti arenenud iseloomu võib eksamil segada kartus, et ta vahest mõne õnnetusjuhu tõttu oma asja küllalt hästi ei tee. Niihästi kirjandusest kui ka igapäevast elust võib leida näiteid, et mõnikord just andekad eksamil närvitsevad. Nii kujuneb eksam mingiks närvideprooviks, edasi mäluprooviks ja sagedasti alles kõige viimati intelligentsiprooviks. Eksami kasvatav ja hariv väärtus on aga väga küsitav. Mõnelt poolt väidetakse, et mõte eksamist või kontrolltööst õppeaasta lõpul sunnib õpilasi paremini töötama, seega suurendades teadmusi, kasvatades kohusetunnet ja hoolsust. Kuid on psühholoogiline tõsiasi, et vahest suurem osa täiskasvanuudiki ei suuda end pingutada kaugele eesmärkide jaoks. Tegevused lükatakse edasi viimsele minuteile. Veel vähem suudab noorur oma muretuses end õigel ajal pingutada, või suudavad eksamimured teda ette valmistada eluraskusile. Kui juba kasvatada mingis sihis, siis tuleb alati

avaldata sellekohast survet aga mitte oodata, et noored inimesed ise kasvaksid mõne kaugelt tuleva mõju all.

Kokku võttes võiks öelda: eksami — kirjaliku või suusõnalise — peapuudus seisab selles, et õpilase ühekordseile, ebaharilikkudes tingimustes ülesnäidatud oskusile antakse nii suur tähendus, nagu nad seda ei vääri. Kooliaasta, kooliaja jooksul on juba isegi võimalik õpilase võimeid küllalt tundma õppida ja neist õige pilt saada. Nii osutub eksam liigseks nähtuseks koolielus, mis ainult erijuhtudel on möödapääsmatu, näiteks eksamid eksternidele. Vajalik on eksam ka ülikoolis, seni kui seal praegu tarvilusel oleva õppeviisi asemele mõnd teist, eksameid eitavat, pole võetud.

Mis öeldud eksamite kohta, seda võib peajoontes korrata ka meil tarvilusel olevate kontrolltööde kohta. Koolitöö ei kaotaks midagi nende ärajäämise läbi. Mõtet on neil ainult ülemale poole saadetavate aruannetena õpilaste üldise edasijõudmise kohta.

Leidub koolitegelasi, kes tahaksid kaotada mitte ainult eksameid, vaid kõiki neid õppetundides tehtud otsuseid, millede koht on õpetaja „paljukardetud“ taskuraamatus. Nii haridusnõunik (Studienrat) dr. P. Hoffmann ajakirjas: „Deutsche Mädchenerziehung“ (Heft 10, 1928.). Teateid õpilaste edasijõudmisest vanemad saavat isiklikul läbikäimisel õpetajatega.

Kahtlemata on õpetajal mõnikord tarvidust rääkida vanematega. Võib olla on ka selline teadete andmine võimalik, kuid kindlasti mitte igakord. Ühe õpilase teadmuste hindamisel tegi koolijuhataja nende ridade kirjutajale märkuse: „Ma ei taha Teile survet avaldada, kuid vaadake ette selle õpilase teadmusi „nõrgaga“ hinnates. Mõned meie õpetajaist on juba selle õpilase emalt söimata saanud“. Kuigi oletada, et pole enam lühidalt väljendatud otsuseid, — kas suudaks selline ema rahulikult pealt kuulata isegi tagasihoidlikult väljendatud otsust, et laps on ise süüdi oma mahajäämises. Nende ridade kirjutaja hindas ülalmainitud õpilase teadmusi „nõrgaga“, kuna teissugune otsus poleks olnud õiglane. Kuid

kui sellised „isiklikud läbirääkimised“ otse seaduseks saavad — kas ei või juhtuda, et kool satub kodu surve alla? — Dr. Hoffmann'gi võtab oma ettepanekuid alles kauges tulevikus teostavateks. Enne olevat tarvis kasvatada vanemate usaldust õpetajate tehtud otsuste suhtes.

Üldse pole igasuguste lühidalt väljendatud otsuste ärajätmine õppetööl mingi uudis. On veel kaugemalegi minnud. 1802. a. Tartus uuesti avatud ülikooli lõpetajad said esimesel 15-el aastal mõnes teaduskonnas oma lõputunnistused juba siis kätte, kui nad olid loenguil käinud, omad maksud maksnud ja teatava aja üliõpilaste nimestikus seisnud. Riigi keskarhiivis, Tartus, võib näha teaduskondade protokolliraamatuisse tehtud sissekandeid neist lõputunnistustest. Lahkujaid on iseloomutatud ainult hoolsate loenguil käijatena — selles mõttes on need tunnistused kõik ühesugused. Hiljem aga hakati ülemalt poolt nõudma omandatud teadmuste täpsamat hindamist. Nõuet põhjendati sellega, et ametite andmisel noortele jõududele on muidu võimatu vahet teha andeka ja hoolsa inimese ja selle vastandi vahel.

Kui ka mõnikord raske on hinnata õpilase ülalpidamist ja teadmusi ühe, kahesõnalise otsusega — kuid praegune aeg üldse nõuab mitte ainult täpsust, vaid ka lühidust. Ei ole ka praegu ette näha, et tulevikus võiksime neist lahti saada. Selliste hinnangute mitte ainult vastu, vaid ka poolt võiks tuua palju väiteid. Seetõttu loobume siin sellest küsimusest.

Pöördume tagasi eksamite juurde. Nähtus, et kindlaksmääratud päeval teatava pidulikkusega toime pannakse õpilaste teadmuste hindamine, pole mitte ainult vana, vaid ka vananenud. Õpilaste hindamine tuleks seada üldse laiemale, moodsemale alusele. Tuleks sisse tuua meetodeid, nagu neid osalt kasutab kutsenõuanne.

Õpetajate ettevalmistust tuleks selles mõttes täiendada, et tutvustataks eksperimentaal-pedagoogika ja sellega ühenduses olevates teadustes tarvitata-vate meetoditega. Erilist rõhku tuleb panna kasvatustöös otsekohe rakenda-

tavaile teadusile. Sellised ained viiksid õpetajat õpilasele lähemale kui praegu nõutav teoreetiline psühholoogia või koguni loogika. Teoreetiliste ainete õppimist tuleks piirata. Tuntud eksperimentaal-didaktika eestvõitleja W. A. Lay arvab, et isegi „pikaajaline praktika“, „terve inimesmõistus“ ja psühholoogia ning loogika deduktsioonid ei kindlusta õpetajale küllaldast edu omas kutses. Alles eksperimentaalsete meetodite läbi saavat päris selgeks didaktika põhimõtted. (Rein „Enzyklopädisches Handbuch der Pädagogik“ II Auflage, II Band, lhk. 211).

Kasutades uusi meetodeid, tuleks õpilastes hinnata mitte ainult seda, mis neil läbivõetud kursusest meeles ja et nad oskavad seda rakendada, vaid ka nende võimeid üldse. Eriti — õpilase arenemisastet — iseloomu, intelligentsi, meelte suhtes. Hindamine või õigem õpilase tundmaõppimine peab sündima kogu koolisviibimise kestes. Ainult nii võidakse saada väärtuslikke juhtnööre kasvatus- ja õppetöö korralduseks nii hästi üksiku kui ka üldsuse suhtes. Nii kaua kui tundmaõppimine moodselt seisukohalt vaadates jääb puudulikuks, tekib mulje, nagu oleks peaasi juba olemasoleva hindamine, mitte aga tundmaõppimine, arendamine ja alles siis hindamine.

Meil on räägitud palju sellest, kuidas „suurem osa algkooli-lõpetajaist läheb üldhariduslikku keskkooli, kuna loomulikum oleks, et suurem osa läheks kutsekoolidesse“. Kuid kas on siin süüdi õpilased või nende vanemad? Praegustel oludel vististi mitte. Kutsenõuande mõte pole meil tänini veel läbi löönud.

Vastavaid asutisi on alles paar tükki. Kutsenõuandes oleme selles asjas eesrinnas sammuvaist maist tunduvalt maha jäänud. Saksamaa, näit., sai kutsenõuande seaduse juba a. 1923. Nõuandeasutised olid seal juba varemalt olemas.

Kutsenõuanne peakski alguse saama koolidest. Kuigi kutsenõuandja peab olema rakenduspsühholoog — psühhotehnik, ei suuda hästi kujutella kutsenõunikku, kel pole pedagoogilist ettevalmistust, samuti kogemusi õppetöös. Kutsenõuande ala laiuse tõttu ei või koolid saada kutsenõuandekohtadeks üldisemas mõttes. Kuid koolid peaksid võima olla nõuandekohtadeks vähemalt oma erialal. Üldisemad ülesanded jääksid erilistele kutsenõuandekohtadele.

Noorte inimeste iseloomu ja annete kindlaksmääramisele on meil tänini liiga vähe tähelepanu osutatud. Nagu selle seisukorra iseloomustamiseks kuuldu mõnikord ajakirjanduses: las inimesed õpivad, mida tahavad ja saavad, kelleks tahavad. Haridusel, oskusel on iseenesestki väärtus. Küll tegelik elu — võistlus — teeb tublimale teed. Kuid ajaloos leidub küllalt näiteid, kuidas omal erialal suurte võimetega inimene — eluajal nälgides — on leidnud tunnustamist alles pärast surma. Näiteks kuulsa soome kirjaniku A. Kivi saatuse otsustanud üksainus, mittetunnustav kriitika mõjuvalt poolt. Traagiliste saatuste arv oleks vististi vähem, kui noorte inimeste võimed juba kooli ajal ära tuntaks. Arvestades võimetega ühelt poolt, ümbritsevate tingimustega ja tööoludega teiselt poolt, saaks neid juhtida teedele, mis kõige kohasemad.

Kooli praegusest seisukorrast ja selle parandamise võimalusi.

Evald Kuslapuu.

Käesolevast õppeaastast peale töötatakse meil algkoolis uute õppekavade järgi. Ehkki nendes uutes õppekavades on säilinud raamkavade põhimõtted, on nendes siiski niipalju uut, et nendega tõsisem tutvumine, nende seeditmine võtab aega vähemasti aasta.

Senisel lühikeseeajalisel kavade tutvumisel aga kõigile õpetajaile on selgunud niipalju, et nendes uutes õppekavades iga lehekülge esitab nõudeid õpetajale, iga lehekülge kohustab õpetajat. Need nõuded, need kohustused — jah — on leidnud tunnustuse pedagoog-

gikailmas varem, neid on käsitletud suviseil õpetajate edasiharimiskursusil, kuid neid ei ole veel, niioelda, sanktsioneeritud, ametlikult nõutavaiks tunnustatud. Nende nõuete, põhimõtete teostamine olenes enam õpetaja pedagoogilisest isikust, olenes sellest, kui võrt õpetaja pidas tarvilikuks nende põhimõtete teostamise. Ka olenes see teataval määral koolinõunikust, sellest, kui võrt viimane nõudis nende teostamist. Nüüd on need tõekspided fikseeritud täpsalt õppekavus, sellega tehtud sunduslikuks nende teostamine. Sunduslikuks õpetajale — kui teostajale, ja koolinõunikule — kui järelevalvele.

Nende uute õppekavadega pealis-kaudsemalgi tutvumisel on selge igale, et neis kavus väljendatud nõuete teostamine eeldab eesjoones oma ülesande kõrgusel seisvat, pedagoogilis-didaktiliselt, meetoodiliselt ja teaduslikult ettevalmistatud õpetajat, ja teises jões — kooli. Kooli — ruumide, õppevahendite poolest, ning *kooli, mis on tunnustatud kogu rahva poolt*. Sest kool ei saa olla aja ja oma ülesande kõrgusel enne, kui ta ei ole saanud rahva keskel tunnustuse, kui ta heakäekäik ei huvita kogu rahvast selle sõna tõsisemas mõttes. *Vähe on sellest, et õpetajaskonnale on kallid meie kool, selle edu, ajaga kaasaminek, vaid kool peab saama kogu rahva südameasjaks.*

Tarvitseb lugeda uuest õppekavast ainult mõni lehekülge (algkooli ja üksikute õppeainete sihtidest ja seletuskirjust), et peatuda, ja raputada pead, pead sellepärast, et ei ole loetud ridadele niipalju vastavat õpetajat ja kooli. Õpetajat siiski teataval määral on ja neid valmistavad seminarid ning õpetaja jõuab vastavale kõrgusele pedagoogiliste ajakirjade ja suvekursuste kaudu, — aga — kooli —, seda ei ole. Ja ei olegi rõõmustavamaid väljavaheteid kooli üldise seisukorra paranemises. Sest, — on kõigile õpetajatele teada, *väga ebasõbralikult suhtutakse meil kooli- ja haridusküsimusisse*. Nii riigikogu kui maa- ja vallavolikogude valimisel tehakse kõige madalamat demagoogiat kooli ja õpetaja arvel. Demagoogia tegijate arvates ei ole lihtsamat ametit kui õpetajaamet. Nende arva-

tes meil koole on liiga palju ja õpetajad saavad liiga palju palka, õpetajail on liiga palju vaba aega jne. Nende arvates ajakohased koolimajad pole sugugi tarvilikud, olevat liigne luksus jne. — Kuis on võimalik olla siis koolil oma sisult aja ja oma ülesande kõrgusel, kui rahva valitumad pojad juba räägivad meie koolist nii halvasti. Kas on säärane kogu rahva arvamine koolist? (Vist kahjuks enamuse!).

Et nii ei töhi olla meie kooli parema tuleviku pärast, siis on õigustatud küsimused: *millest on see tingitud? ja kuidas seda parandada? Kuidas viia kool nii kaugemale, nagu eeldavad seda õppekavad, kuidas tõsta kooli autoriteeti, kuidas teha kool kogu rahva südameasjaks?*

Küsimused peaksid olema niivõrt tähtsad, et nende harutamisele ja tarvilikus suunas lahendamisele peaksime pühendama enam tähelepanu.

Nende ridade kirjutajale põhjused nähtuvad järgmistes asjaoludes:

- 1) lapse koolisaatmine on sunduslik, s. t. kooli tarvilikkusest vale arusaamine,
- 2) õpetaja ning kool on võõraks jäänud lapsevanemale ning kodule.
- 3) poliitiliste parteide demagoogia mõju.

Neist põhjustist ja nende lahendamisvõimalusist ligemalt.

Ei ole ükski sunnitud töö meeltmööda. Nii tekitab tuska lapsevanemas sunnitud lapse koolisaatmine. Pealegi, kui too laps kuluks nii hästi koduseile tööle. Ei ole sugugi heameel võtta laps karja juurest ja saata kooli ning kaubelda võõras inimene karjaseks. — On veel *valitsemas vaade, et lapsed on selleks, et aidata vanemat töös*. Talupidajale on lapsed usaldatavad, sellega kasulikumad teenijad. Lasteharidusele teemale õnnistuseks, sest siis on võimalus paremini harida põldu ja saada paremale järjele. Kingsepp või üldse käsitöeline näeb omis väikseis lapsis kindlasti tulevase abilisi jne. Loomulik, et säärase-vaatega isa ei saada last kooli heameelega. Ja loomulik, et sellest kasvab vaenulik vaade koolile ja õpetajale.

Säärase vaate vastu tuleb võidelda! Tuleb selgeks teha lastevanematele Plato

sõnastatud kasvatus kohustus: „*Kas ei maksa ühtki last ilma muretseda, või peab nendega vaeva nägema lõpuni, neid toites ja kasvatades.*“ Tuleks selgitada, et laps on uue põlve, uue aja kandja, et vanemad *ei tohi last mitte oma eesmärgiks kasvatada ega kasutada teda oma majanduslike paremusele saamisel abinõuna*, vaid et lapsevanema kohustuseks on teha kõik, et lapse omapärased anded saaksid areneda viimse võimaluseni. Et lapsel on õigus vanema hoolitsemise ja abi järele. Et see lapse õigus on vanema kohustuski, mitte aga ümberpöörduvalt, nagu arvatakse praegu, et lapse kohustuseks on olla abiliseks vanemale. — Säärastele vaatele lastevanemate viimine on vaearikas, raske, kuid siiski hea tahtmise juures läbiviidav. Ja kui on lastevanematega niikaugemale jõutud, ei tooda siis enam last kooli vastu tahtmist, ei suhtuta siis koolile enam nii halvasti. Et säärased vaated püsivad siiski, on tingitud kindlasti sellest, et *õpetaja avaldub liiga vähe lapsevanemale*. Teisiti öeldes, kool on jäänud võõraks kodule.

Klassijuhatajate kohustuseks on tutvuda lapse koduse eluga, käia vaatamas lapse kodust elu. Kuipalju seda täidetakse, eriti maaalgkoolis? Ja jääb nii enamasti ainukeseks lapsevanema ja õpetaja kohtlemiskohaks lastevanemate koosolek. Neid aga nõuab seadus kõigest kolm aasta kohta. Kuid niigi palju ei peeta neid. Lastevanemate koosolekuid peetakse ainult sügisel, et valida esindajaid hooletokku. Vähe leiavad aset neil koosolekudel kõned kasvatuses üldse, koolist, kodust jne. Ja kõik õpetajad ei võta osagi neist koosolekuist. Nii et *on juhtumeid, kus õpetaja on töötanud kohal kaks aastat, aga ei tunne kõiki lapsevanemaidki*. — *Nii aga edasi kesta ei tohi*, juba sellepärast, et lapse kodust elu tundmata ei suudeta last õieti mõista, ei suudeta teda tunda, teda hinnata õieti. Ning teiseks sellepärast, et sellest oleneb suuresti õpetaja, või üldse kooli autoriteet lapsevanemas. Kui õpetaja külastab lapse kodu, tema vanemat, kõneleb viimasega kodust, kodusest kasvatuses, koolist, tema lapse tööst koolis, selle töö põhimõttest ning igasugu teisist küsimusist, siis — võib

veenduda, et enam ei öelda õpetajast, et ta on rahva raha neelaja, laiskleja jne.

See oleks klassijuhatajate ülesanne.

Kuid nagu öeldud, ometi väga palju on kõnelda lastevanemaile üldiselt. Ja nõutud kolme koosoleku asemel võiks neid korraldada vähemalt iga kuu ühe.

Astugu õpetaja alla omalt troonilt ja nähku kodudes asju, nähtusi, millest tarvis mõtteid vahetada, mis vajavad tõsisemat harutust — ja tehku seda lastevanemate koosolekuil.

On kõigile õpetajaile selge koolieelse kasvatus, õieti koduse kasvatuses põhijanev tähtsus ning mõju lapse edaspidisele arenemisele ja lapse edaspidisele kasvatamisele. Tänuväärt on kõnelda sellest lastevanemate koosolekuil, sest kodune kasvatus nõuab ju tõsiselt parandamist, jätab ju kodune kasvatus nii hirmsal kombel palju soovida. — Hoolimata kasvatusesuurist edusammest, ei parane ega parane laste kodune kasvatus. Kuid mispärast? Just sellepärast, et *liiga vähe kasvatusesuuruse saavutisist ulatub lapsevanemani*. Nende hulgas *valitseb teadmatust kasvatusesuuruse alalt*. Ja õpetaja, kes on kodus sellel alal, tema ka ei arva heaks vähendada seda teadmatust.

Mitte hoida küünilalt vaka all — ja vaja tulla lapsevanema juurde, avada suu ja kõnelda, *kõnelda kasvatuses üldse ja kodusest kasvatuses, selle üksiknähtusist eriti*. Sest tõesti, halvas koduses kasvatuses ei ole niipalju süüdi vilets majanduslik olukord kui teadmuste puudus. Ja ometi teab õpetaja sellest rohkem, — kõnelgu, selgitagu siis!

Säärasesisulisi lastevanemate koosolekuid korraldades ei parandata mitte üksi kodust kasvatus, vaid tõstetakse ka lugupidamist õpetaja, kooli vastu üldse. Ja ka seda on ometi vaja, kiisendavalt!

Edasi, — lastevanemate koosolekuil võiks selgitada koolis tehtavat tööd, selle põhimõtteid, kooli kui niisuguse tarvidust, tähtsust, võiks tõsisemalt selgitada kodu ja kooli suhet, sest praegu see on lapsevanemale ikka tume.

Koolitööst ülevaate andmiseks korraldatagu koolinäitusi, nendel antagu

kõige kohta seletusi. Suur tähtsus selles mõttes on koolipidudelgi, nooruspühadel. Organiseeritagu neid.

See kõik aitab kaasa suurimal määral selleks, et kool saab *lapsevanema südameasjaks*, et kooli heakäekäik on ka nende hool, nende tõsisem mure, et kooli edu huvitab ka neid suurimal määral.

Lapsevanemaist koguni võiks organiseerida iga kooli juurde kooliseltsid, kelle ülesandeks jääb kooli eest hoolitseda igakülgsest. Ja see peaks olema läbiviidav. Sellega on kool lapsevanemate asi ja selle edu — nende hool. Nüüd aga tehakse kõik ülemalt poolt.

Sellega on *päästetud kool* sellest vietsast seisukorrast, milles ta on praegu.

Ja sellega on *päästetud ka õpetaja*. Ei vaadata siis enam õpetajale nii vaenulikult.

Sellega *aitame kaotada ka igasuguseid tülisid, mõtete lahkuminekuid kooli ja kodu vahel.*

Me oleme näinud, et sunnitud kooli tunnustamine ei vii kooli edasi kuigi

palju. Ülemalt poolt tulevad seadused ja määrused suudavad teha vähe kooli ja õpetaja seisukorra parandamiseks; sest need sunnivad.

Küll aga saab seda kätte, kui äratatakse kogu rahvas armastus kooli vastu.

Ja see on õpetajate võimuses ja läbiviidav. Tarvis ainult aru saada ja tunda selle töö tähtsust.

Selle tööga paraliseeritakse ka viimase märgitud põhjus — poliitiliste parteide demagoogia mõju. On ehitatud nagu müür nende mõtete ja lapsevanema vahele.

Need oleksid abinõud kooli seisukorra parandamiseks ja on seoses õpetaja otsese kutsetööga.

Selle kirjutise hulka ei kuulu vabaharidustööst osavõtmise õhutamine, kuid sellega ei ole vabaharidustöö eitatud, selle tarvidus, ja kohustus õpetajale sellel alal jääb püsima endiselt, kuna seegi aitab kooli seisukorda tõsta, ehkki kaudsemalt, rääkimata vabaharidustöö omaette iseseisvast eesmärgist.

Kõnevead ja -vallatused.

A. Behrsing.

Õpetaja ja punane tint olid seni kaks lahutamatu mõistet. Nad sümboliseerisid kaht maailma: üks — puudulikkuse ja vigasuse maailm, teine — ideaali ja täiuslikkuse maailm. Kui tugevasti just punane tint on kaasa aidanud selleks, et rajada teed ühest maailmast teise, jäägu siin uurimata. Tõsiasi aga on, et punases tindis on sageli nähtud kõikeravivat abinõu, ja et see on oluliselt tumestanud vaadet teisele, peale kirjutusvigade. Õpetajad, kes pidid istuma 40 ja veelgi rohkema-arvulise vihkudehunniku juures, võisid tööpoolest unustada, et peale sule on olemas ka teisi patuoinaid maailmas. Vihkude parandamisel kujutleme õpilast enda ees *tummana*; seda on ta ainult kurtummade asutises, normaal-koolis räägib ta rohkem, kui kirjutab.

Mis on aga seni ette võetud kõnevigade ja -vallatuste parandamiseks? ja kas teataksegi üldse, missugused need on? On muidugi tähtis kirjutada kirja,

kirjandit õigesti ja puhtalt. Aga kas ei ole sama tähtis kõnelust, kõnet väljendada õigesti ja kõlapuhtalt? Ega igast kirjutajast saa kirjanikku; samuti ei saa igast kõnelejust ilulugejat, retšitaatorit. Teiste sõnadega: mis on meie koolides tehtud, kui me kõrvale jätame kunstilise külje, kõnevigade ja -vallatuste vastu võitlemiseks? Lähme klassi ja kuulame õpetust seal. „Vasta täie lausega!“ „Räägi selgemini!“ „Mõttele enne järele, mis tahad ütelda, ja ära mõtle rääkimisel“. Vahete-vahel parandatakse ka mõnd vale sõna, mõnd ebaõiget grammatilist vormi ja rõhustust. See on kõik. Teeb õpilane seotud ettekande, siis pannakse tähele, peale sisu, ka stiili, põhjalikkust ja sisetummist soojust, s. o. isiklikku osavõttu.*) On see tõesti kõik?

*) Nii kohalikul õpilaste kõnevõistluses olid arvustuse aluseks 5 seisukohta: sisu, stiil, kompositsioon, keel, üldine mulje.

Kirjalikult saaksime kohe pildi. „Halb käekiri, tarbetud või vahelejäetud tähed, mustad plekid, noaga kratsitud kohad, kokkusurutud, üle ääre aetud kiri, puuduvad kirjavahemärgid, tarbetult või liiga sagedasti allakriipsu-

Kirjutus.

Must plekk.

Puudulik ruumikorraldus.

Ebaselge käekiri ilma põhi- ja juusjooneta.

Mikroskoopiliselt peen käekiri.

Paksendatud tähed.

Toores käekiri.

Puuduvad lõiked ja kirjavahemärgid.

Ebaõiged kirjavahemärgid.

Liigpalju märke, mõttekriipse.

Sagedased parandused, noaga kratsimine.

Ühtki allakriipsutust.

Sagedane allakriipsutamise.

Liigsuur vahe suurte ja väikeste tähtede vahel.

Sõna või lause esimesed tähed suured, järgmised vähenevad.

Puuduvad tähed või sõnad, unustatud punktid i—l.

Hiljemini √-joonega sissevõetud sõna.

Venitatud alg- ja lõppjooned, — „sabad“.

Tarbetud ilustused.

Kahekordselt kirjutatud sõna.

Seda nimestikku võib loomulikult vabalt pikendada, selle järgi, kuidas väljendusteadus tulevikus veelgi uusi intiimsemaid ja õigemaid seoseid leiab kõne ja kirja vahel. Siin väljendatud põhimõtete vastu võiks vaevalt midagi ette tuua. Kui meie iseloom peegeldub käekirjas, miks siis mitte ka meie kõnelaadis, ja miks ei või siis mõjutada meie kõneharjumusi samad iseloomu omadused, mis juhivad meie käekirja?

Sellest aga kaugem järelalus: kui

tatud sõnad jne.“, hüüaksime meie ja teeksime vastavaid märkusi.

Teeme katse, minu teades esmakordselt, kirja- ja kõnevigade vastastikku ühtivusse seada.

Kõne.

Kõnes takistamatult esinevad umbmäärased häälikud („piserdushäälikud“ — Spritzlaute) ää-, hm-, ; motiveerimatu kõhimine või kõhatamine.

Liigsed, sageli harjumuspärased sissepuistatud sõnad („puistesõnad“, „põhksõnad“ — „Streuworde“): no, nimelt, nii öelda — j. t.

Ühetooniline kõne puuduliku varju- ja valgusejaotusega.

Tasane, vaevalt kuuldav kõne.

„Keldritoonid“.

Kriiskav, kilkav kõne.

Pausideta kõne.

Ebaõiged pausid.

Tarbetult pikad pausid.

Seisatav, kartlik, igavesti ennast parandav kõne.

Kartus rõhutamise ees.

Rõhutamine kuni käega töötamiseni kõnetooli kallal.

Tugev enesetunne.

Valjud alg-, tasased lõppsilbid, langev lauseviis (meloodia).

Rutuline kõne.

Äkiline tagasipöördumine unustatule.*

Venitatud ees- ja lõppsilbid eet—siiiis.

Tarbetult lisatud häälikud, *siiis-eee*.

Tarbetult korratud sõna.

kooli ülesandeks on esitada sotsiaalse ja esteetilise loomuga nõudeid käekirjale, miks siis mitte ka kõnelaadile? Kas õpilastel hiljemini elus ei tulegi juhust rääkida? Kas ei hakka paljud neist õpetama ise keelt ja kõnet? Aegadel, kui ei olnud veel ühtki trükimasinat, õitses retoorika, valitses räägitud sõna. Sest saadik aga, kui meid ujutatakse üle raamatutega ja ajakirjadega, kõnelevad need meile rohkem kui elavad inimesed, ja me õpime kõnelemist rohkem

silmadega. Seda võib ainult kahjatse-
da, ja tulevaste õpetajate ja kõnemeeste
tähelepanu tuleb juhtida kas seminaris
või kõrgemas koolis pikemate kõnede
puhul kõnevigadele samuti, kui kirja-
vigadele, — kui erilised kõnetunnid

(etteütlustunnid!) õige hingamise, hää-
lesünnituse ja intonatsiooni harjutami-
seks ei peaks koormama tunnikava või
loengute võrku.

Igäüks, kes õpetajaks on kutsutud,
alaku sellega kõigepealt iseenda kallal!

Muljeid välismaa haridusoludest.

A. Kuks.

I. Rootsi kooliolud.

Viibisin Rootsis 14. oktoobrist kuni
28. oktoobrini l. a. Selle aja jooksul tut-
vusin 14 asutisega, viibisin 36-el tunnil.
Isiklikult sain rääkida paljude koolite-
gelastega. Eriti rohkesti andmeid am-
mutasin generaaldirektor Bergquist'ilt,
Stokholmi seminari rektor Sörensen'ilt,
Upsala seminari rektor Daniel'ilt, prof.
Hammer'ilt ja õpetaja Anderson'ilt, kes
Ruhno saarel on paar aastat õpetajaks
olnud ja Eestile väga sõbralik, — aga
ka kõik teised asutiste juhatajad ja õpe-
tajad olid ülilahked ning vastasid sõb-
ralikult igale küsimusele, mis mind hu-
vitas.

Palju tänu võlgnen Eesti saadikule
Rootsis dr. Akel'ile ja Rootsi haridus-
minister prof. Lindskog'ile, kes andsid
mulle üldorientatsiooni ja soodustasid
tegeliku tööga tutvumist.

Peale isiklikult kogutud muljete töin
kaasa rohkesti koolikirjandust, kus
must valge peal on fikseeritud rootslas-
te koolikorraldused.

Nii on mul kaunis koguke muljeid ja
andmeid, et rääkida Rootsi koolioludest.

Mis iseloomustab Rootsi
kooli?

Kuna kool on rahva sünnitis, nõnda
õelda, luu rahva luust ja liha rahva li-
hast, siis loomulikult kajastuvad koolil
ka rootsi rahva iseärasused. Mina ei
julge pretendeerida sellele, et rootsi

rahvast põhjalikult tunnen, aga mõnigi
joon hakkab teraval vaatlemisel silma.
Nii minu silmis iseloomustab rootslasi
5 põhijoont:

I. *Rootslased on võrdlemisi jõukad,
kui mitte õelda rikkad.* See paistab sil-
ma nende asutistega tutvumisel, olgu
see loss, muuseum, hotell, koolimaja,
mõni avalik asutis või eramaja: igal
pool soliidne ehitis ja ilus, mugav sis-
seseseade, mis palju raha maksab. Sama
kohtab silm ka tänavail: head sõidu-
abinõud, rohkesti autosid, peale taksi-
autode tuhanded eraautod uulitsate
ääres reas, või sellekohastel vabadel
platsidel, rikkalikud ja maitsekad väl-
japanekud vaateaknail, hästi rietatud
elanikud jne. Teenitakse hästi ja ela-
takse jõukalt. Püüdsin selgitada, kust
see rikkus pärit. Juureldes, selle üle
seltsis dr. Akel'iga, jõudsime otsusele,
et siin on tegemist mitme faktoriga:

1. *Ajalooline* — Rootsi on olnud
suurriik pikemat aega, kus rootslased
mängisid peaosa ja Stockholm oli pea-
linnaks. Endast mõista aitas see kaasa
varanduste voolamisele Rootsi, kas sõ-
jasaagina või igasuguste maksude ja
tasude näol.

2. *Politiiline.* Kuningate tark poli-
tika, püüd tabada rahva soove ja vaja-
dusi, hoidumine sisepoliitilistest hõõru-
mistest ja sõjast paari sajandi jooksul;
siin pole mitte varasid hävitatud, vaid
põlvest põlve pärandatud, tänu millele

on kogunenud suured varandused, nii ühiskondlikud kui ka isiklikud.

3. *Looduslikud*: head sadamad, rohkesti veekogusid, veeteid, koski, mida maa elektrifitseerimiseks „valge söena“ kasutatakse, rikkalikud metsad, rauamuld, hea põllupind kesk- ja lõuna Rootsis, millele tugineb kõrgesti arenenud põllundus, kalandus ja tööstus.

4. Rootslaste *ettevõtlikkus* ja *leidlikkus* tööstusalal. Nad on mõned tööstusharud arendanud võistlematuni kõrguseni, nagu ilmakuulus rootsi teras, tikud, elektrolux, separaatorid, põllumasinad jne.

5. Rootsi ettevõtjate *agarus* ja *sohidsus*, mitte ahnitsemine juhulise saagi järele, vaid kavakindel töötamine. Põhjakkliimas karastatud, on nad sitked oma sihte taotlemas.

II. Teiseks erijooneks on teatud *aristokratism* suhtumises teisele isikule. Nii palju kui ma rootslasi tähele panin tänavail, jaamas, postil, trammidel ja teistes rahvarikastes kohtades — nad on ikka korrektsed üksteise vastu, rüsellemist, ettetikumist, toorest käitumist ei juhtunud ma kahe nädala vältel kordagi nägema. Võib arvata, et see aristokraatlik joon valitseb ka nende kodudes.

III. Kolmandaks erijooneks pean ma *hästi arenenud maitset, teatud estetismi*, mis vahest toetub looduse ilule. Rootsi maastik pakub ju võluvaid pilte; selle mulje saate juba sissesõidul Stokholmi. Liikudes skääride vahel, kõidavad vaadet vahetpidamata kenad saared, kaljurünnakad ning punased valgete akendega suvilad. Maitserikkus tundub nii kodude kui asutiste sisseseades.

IV. Neljandaks erijooneks on suur *religioosus*. Rootslased on suures enamuses kiriklased ja rootsi kirik on kujunenud rahvakirikuks. Nagu ma

kuulsin, kirikuis käidavat väga palju ja mitte üksnes vanem põlv, vaid samuti ka noorsugu.

V. Viieandaks jooneks oleks rootslaste *praktilisus ja vähene kalduvus teoreetsele mõtiskelule*. Rootslased ei armasta palju juurelda suurte elu- ja ilmavaatelistele probleemide kallal. Kui ma prof. Hammer'iga juttu vestes, juhtisin ta tähelepanu mõnele elu kollisioonile ja küsisin, kuidas rootsi teadlased neid lahendavad, siis vastas ta rahulikult, et „meie ei võta neid traagiliselt.“ See oli, minu arvates, tüübiline vastus: rootslased tahavad elada, mitte filosoferida — *vivere, non filosofare*.

Mainitud viis joont tunduvadki mulle rootslaste põhijoontena ja nad kajastuvad täiel määral koolielus.

Nii ei ole rootsi koolisüsteem loodud mitte lähtudes mõnest kõrgeist põhimõttest, vaid kasvanud elunõudeist, kohastudes elu vajadustele. Ta on palju komplitseeritum kui meie süsteem, aga nad ütlevad, kas on siis elu nii lihtne nagu teie koolisüsteem? kas ei ole teie oma süsteemi vahest liiga lihtsaks teinud, vähe arvestades elunõudeid? Tekib küsimus, kummal meist on õigus?

Rootsi koolide valitsus on konstrueeritud järgmiselt:

Koolid on jagatud kolme rühma: a) rahvakoolid, b) kutsekoolid, d) keskkoolid. Igal ühel neist on oma direktioon generaaldirektoriga eesotsas. Direktioonid on võrdlemisi iseseisvad. Koolijuhatajate ning õpetajate valimine ja ametisse kinnitamine sünnib generaaldirektori kaudu. Seega tahetakse ära hoida politika tungimist kooliellu. Oberdirektioonid asuvad isegi ministeeriumist lahus, erimajas.

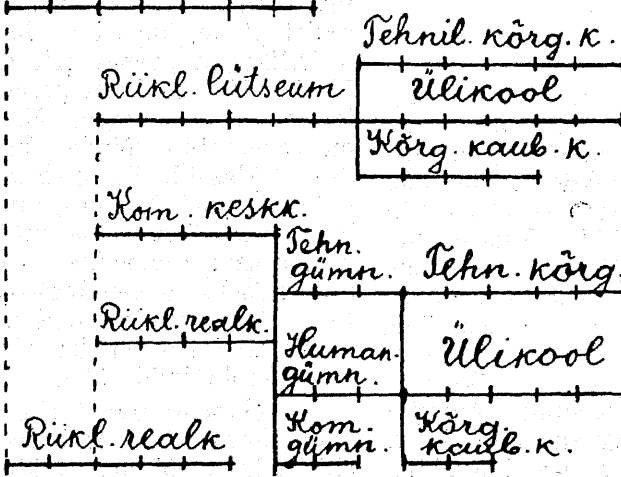
Koolisüsteem on üldjoontes kujunenud niisuguseks:

23	24	18
22	23	17
21	22	16
20	21	15
19	20	14
18	19	13
17	18	12
16	17	11
15	16	10
14	15	9
13	14	8
12	13	7
11	12	6
10	11	5
9	10	4
8	9	3
7	8	2
6	7	1

Vanus:

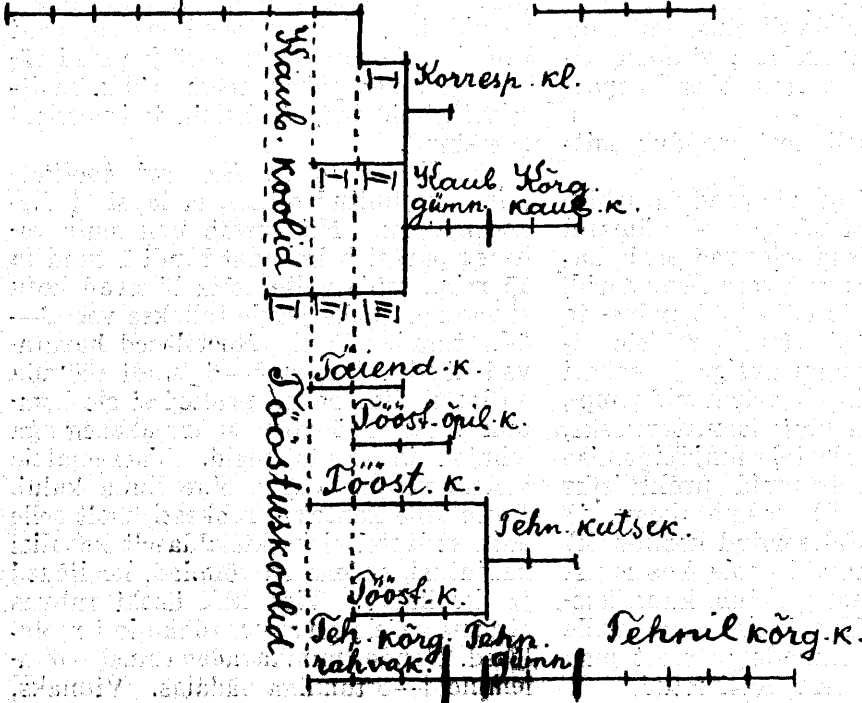
Õppeaastad

Tütarl. normaalk.

Sundusl. rahvak.

Seminar

Rootsi koolisüsteem.

Koolisüsteemi konstrueerimisel on silmas peetud kolme asjaolu: 1) et peale üldharidusliku kooli noorsugu saaks kutselise ettevalmistuse, 2) kutsevalik ei peaks mitte liiga vara sündima ja kindla aasta peale fikseeritama, et keegi umbkotti ei satuks, vaid võiks varem või hiljem teed muuta, 3) et liiga palju ei tormataks kõrgemasse kooli, vaid võidaks varemalt ja odavamalt elu vastu valmistuda.

R a h v a k o o l i.

Rahvakool on erilise tähelepanu osaline. Juba 1686. a. kirikuseadus kohustas rahvast õpetama. 1842. a. anti välja esimene rahvakoolide seadus, kus nõutakse, et igas vallas peab olema vähemalt üks kool. Nüüdne kooliseadus on välja antud a. 1897. Selle seaduse järgi on rahvakoolide ülemuseks „kyrkostämman“ — kirikukoguduse üldkoosolek, kes moodustab koolinõukogu, mille esimeheks on pastor ja liikmeiks 4 koguduse liiget. Koosolekuist võib võtta osa nõuandva häälega ka 1 õpetajaist. Koolinõukogu võib palgata endale abiks peaõpetaja (överlärare) või kommunaalinspektori. Riiklik järelevalve sünnib rahvakoolide inspektorite kaudu, keda kuningas määrab 6 aasta peale ja kõrgema rahvakoolide direksiooni kaudu (folkskoleöverstyrelse); viimane alub ministeeriumile (eklesiastikdepartamendile).

Hool rahvakooli eest avaldub mitmes suhtes:

1. *Koolimajad* on nägusad ja soliid-selt ehitatud, eriti need, mis viimasel ajal püstitatud. Siin leiduvad peale harilikkude klasside: a) avarad koridorid, kus ausvad ka laste riided, b) palve- ja pidusaal oreliga, d) võimla, millele liitub tihti pesemisruum dušiga ja kohati isegi ujumisbassein, e) eriruumid papp-, puu- ja rauatööks ning joonistamiseks, g) kooliköök tütarlastele majapidamise õppimiseks, h) eriruumid praktilisiks töiks loodusloos, i) raamatukogu, j) prügitatud või asfalteeritud kooliõu, k) kooliaed. On vanemaid kooli, kus muist mainitud ruumidest puudub, kuna uue- mais Stokholmi, Upsala ja, nagu mulle räägiti, ka teiste linnade ja osalt maa koolides on kõige eest hoolitsetud.

Kahjuks on kokkuvõid või teised impulsid tõuganud rootslasi ehitama liiga suuri koolimaju, nii 1000—3000 lapsel, mille üle nad nüüd isegi rõõmu ei tunne, nimetades neid mõrudalt koolideks-vabrikuteks. Selle kõrval aga püsivad mõningad koolid Põhja-Rootsis rändkoolidena, kuigi nende arv aastastalt vähenevat.

2. *Kooli sissesead* on rikkalik ja maitsekas. Laialt tarvitatakse ühekojalisi pinke, kohati ka laudu ja toole. Tahvliks on prepareeritud osa seinu. Koridorides rohkesti pesemis- ja joogikause voolava veega. Eriti rikkalikult on varustatud võimla, käsitöö ja loodusloo klassid. Et õpetajad ja koolijuhatajad teaksid, mida muretseda, selleks on *koolimuseum*, mis koosneb kahest osast: ajalooline — mineviku silmitsemiseks ja moodne — kõige uuemate abinõudega tutvumiseks. Vaesemates maakohdades olevat ka viletsasti varustatud kooli, kuid vähe.

3. *Õppemaksu* ei ole, kõige vaesemad saavad toetust linnalt kas õppeabinõudena või prii toidu näol kooli köögist.

4. *Õppeabinõud* on lastevanemate muretseda. Tarvitusel on tuntud asjad: raamatud, vihud, pliiatsid, suled, värvid jne. Pean tähendama, et eriti kenad on õpperaamatute väljaanded väljumiselt: hea paber, selge trükk, maitsekad pildid jne. Tahvleid ja krihvleid ei näinud.

5. *Koolilaste tervise eest hoolitsemine* on juhitud sellele, et lapsi ei ülekoormataks. Nii kestab neil suur vaheaeg pärast kolmandat tundi 1 tund ja 15 min., mille vältel kõik lähevad koju einetama. Selle järele tullakse veel 2—3-ks tunniks kooli. Rootslased harutavad nõnda: järjest 5—6 tundi töötada on lastel liiga raske, pealegi ei ole hommikuti lastel söögiisu, suur vaheaeg aga lohutab ja kosutab neid. Vaesematele lastele võimaldatakse eine linna kulul. Peale selle kantakse rohkesti hoolt selle eest, et lastel oleks küllaldaselt kehalisi harjutusi, selleks on võimlad, kooliõued ja kooliaiad. Vist küll ükski rahvas ei pane sellele nii suurt rõhku kui rootslased. Nende tunnikavades esineb võimlemine 4—5 tunniga nädalas. Viimaks,

väga hoolitsetakse ihu puhtuse eest. Vesi käte pesemiseks on saadaval koridorides ja isegi paljudes klassides. Peale selle võimaldatakse Stokholmis kõigile linna lastele soe duš kahe nädala tagant. Hambaarstimine sünnib koolis linna kulul, selleks on erikabinetid koolimajades.

6. *Lastega käitlemine* koolis ja kodus on armas, korrektne, isegi õrn. Ei juhtunud kordagi kuulma toorest tooni, ka lapsed on hästi viisakad. Nii armsasti tulevad võõrale vastu, lahkelt naeratades. Sõbralikult jutlevad isekeskis. Õues mängides ei lähe piirist välja. Ma pärisin mitmelt õpetajalt, missuguseid karistusi neil tarvitatakse. Sain ikka vastuseks, et karistustist püütakse igapidi hoiduda. Lubatud karistuseks on eemaldamine teiste keskest klassist. Raskemal juhtudel eraldatakse õpilane erikooli. Viisakus, lahkus, sõbralikkus on hinnatavad vourused. Klassiüksed on kinnised, nii et koridori ei saa näha, mis klassis sünnib. Sihuke valve peetakse üleliigseks.

7. *Õpilaste juhtimine vastavale elukutsele* kuulub ka kooli ja koolivalitsuste kohustuste hulka. Selleks ei ole rootslased mitte asutanud kalleid ning kahtlase väärtusega psühhotehnilisi büroosid, nagu mõnel maal, vaid loonud teissuguse korralduse ja nimelt antakse iga aasta Stokholmis välja eribrošüürid algkooli-õpetajate jaoks, kus elukutseküsimusi põhjalikult käsitletakse ja truakse täielik ülevaade igasuguseist edasiõppimise ja teenistuse võimalusist. See brošüür on aluseks koduseile kaalutlusile, kus juures õppeasutise personaal, eriti klassi- ja koolijuhatajad on oma nõuga alati heatahtlikult vanematele abiks.

8. *Õppeained* on peaaegu samad mis meilgi. Puudub vaid kõlblusõpetus ja võõrkeel, selle eest on aga sunduslikud usuõpetus, kalligraafia, aiatöö ja köögitöö tütarlastele. Eriti suurt rõhku pannakse rootsi keelele, loodusloole, võimlemisele ja käsitööle (sloid). Võrdlemisi nõrk on joonistamine ja laulmine.

9. *Rahvakooli-õpetajad.* Rahvakooli-õpetajad jagunevad viide rühma: ordinaarsed (määralsed), ekstraordinaarsed (ajutised), abiõpetajad (alga-

jad), alamate (I, II) klasside õpetajad ja tehniliste ainete õpetajad.

Tundide norm on õpetajail 30. Tasu meesõpetajail 500—600 krooni kuus, naisõpetajail 400—480 krooni kuus. Meesõpetajate palk on kõrgem, kuna mees on perekonna toitja, naine peab kas ainult end ülal, või teenib perekonnale lisa.

Rahvakooli-õpetajate ettevalmistus sünnib rahvakooliseminaride kaudu, mille kursused kestavad 4 aastat, eelkoolile valmistavad õpetajaid 2-a. seminarid, kuna tehniliste ainete õpetajaist võimlemise õpetajaid valmistab tsentraalinsituut, lauluõpetajaid — konservatoorium, käsitööõpetajaid käsitööseminar Nääsis, majapidamisõpetajaid — kokakooliseminar Stokholmis.

Rahvakooli-õpetajate seminare on üldse 15. Neist viibisin Stokholmi naisseminaris, Upsala meesseminaris ja kokasseminaris. Teised olevat samalaadilised. Muljed sain kõigest kolmest väga head.

Rahvakooliseminar Stokholmis töötab küll vanas hoones, on aga varustatud kõigi mõnustustega. Õpetajate personaal koosneb 29-st isikust plus arst, 2 raamatukoguhoidjat (seminar ja harjutuskool) ja asjaajaja. Seminari kasutada on harjutuskool järgmisel kujul:

klass	kl. poisse	tüdr.	kokku.
9.	—	6	6
8.	7	8	15
7.	9	12	21
6.	4	13	17
5.	7	11	18
4.	8	9	17
3.	6	5	11
3.	—	—	—
ühendatud 2-he jaosk. töötamiseks	12	2	14
4.	—	—	—
6.	3	—	3
ühendatud 4-ja jaosk. töötamiseks	2	2	4
5.	—	4	4
4.	—	4	4
3.	3	3	6
2.	12	12	24
1.	10	11	21
11	83	98	181

Sellele lisaks töötab seminari juhatusel nõrgaandelistel kool, kus ka seminaristid hospiteeruvad.

Harjutuskoolis õpetavad seminari õppejõud.

Seminariste oli töötamas:

IVa. klass	— 24,	kesk. vanadus	— 22,5	(20—23)
IVb. „ (gümnn. lõpetajad)	— 25,	„ „	— 24,5	(19—29)
III „	— 18,	„ „	— 21,5	(19—23)
II „	— 20,	„ „	— 20.	(18—23)
I „	— 20,	„ „	— 20.	(17—26)

Kokku 107

Upsala seminar asub suurepärasest uues hoones, kus kõik leidub, mis vähegi õppeasutises soovida võib. Ta on ehitatud kahekomplektilise seminari jaoks, s. o. 8-le klassile (2×4 kl.). Kuna aga Rootsis on märgata ka õpetajate üleproduktiooni, siis tahetakse teiste seas ka Upsala seminar muuta ühekomplektiliseks. Sel puhul kasutatakse küll ruume ja õppeabinõusid vähe.

Praegu töötab siin 28 õpetajat, arst ja 2 raamatukoguhoidjat: üks seminari, teine algkooli jaoks.

Seminariste on:

IV A kl.	— 23,	kesk. vanad.	24	(20—29)
IV B „	— 22,	„ „	24	(20—29)
III „	— 23,	„ „	23	(19—30)
II A „	— 19,	„ „	23	(19—33)
II B „	— 20,	„ „	21	(18—24)
I „	— 21,	„ „	22	(19—32)

kokku — 128

Harjutuskooli koosseis oli järgmine:

8. kl.	— 7 õpilast
7. „	— 16 „
{ 6. „	7: töötavad koos, harjutus-
{ 5. „	9: teks 2-he jaoks. töötada.
{ 6.b „	6: töötavad koos.
{ 5.b „	7: töötavad koos.
{ 6. „	4:
{ 5. „	4: töötavad koos, harjutus-
{ 4. „	4: teks 4-ja jaoks. töötada.
{ 3. „	4:
{ 4.a „	6: töötavad koos.
{ 3.a „	11: töötavad koos.
{ 4.b „	5:
{ 3.b „	12: koos.
2. „	8
1. „	17

9 kl. — 127 õpilast.

Seminaride eluga tutvumisel torkab kõige pealt silma kaks asjaolu:

1) õpilaste vähesus nii seminari kui algkoolide klassides, 2) seminari õpilaste vanadus.

Esimese kohta räägivad rootslased, et kuigi kulud ühe õpilase peale lähivad õpilaste vähesuse tõttu suureks, aga õppetöö edukuse pärast olevat see vajalik.

Õpilaste vanadus on seadusega määratud 16 a. peale, nooremalt ei tohi vastu võtta, aga tegelikult, nagu nägime, tõuseb vanaduseaste tunduvalt kõrgemale. Ülesse viinud on konkurents, kusjuures vanemaile aastail antakse eesõigus.

Vastuvõtmine Rootsi seminaridesse sünnib eri eksamite kaudu 10-nes aines.

Eksamile ilmuda on õigus ka algkooli-lõpetajail. Kuna aga nõudmised eksamil on kruvitud väga kõrgele, siis ei ole algkooli-lõpetajail mingit võimalust konkureerima tulla, olgu vahest, kui ta peale algkooli lõpetamist on 4—5 aastat hoolega enesearendamise kallal töötanud. Enamalt jaolt on sisseastunud lõpetanud kas realkooli või kommunaal-keskkooli; gümnaasiumi-lõpetajail on õigus pääseda II klassi. Töö korraldus on üldjoontes järgmine: esimesel aastal töötatakse üksnes õppeaine kallal, võetakse algkooli õppeained süvendatult läbi, teisel aastal jätkub see töö ja juurde tuleb hospiteerumine algkoolis — ka esimesed jõukatsumised proovitundide näol. III aastal raskuspunkt kantakse üle pedagoogilisile ainele ja praktiseeritakse kõvasti, nii et iga õpilase peale tuleb vahest 100 tundi. IV õppeaastal sünnib praktiseerimine sel teel, et antakse 6-es aines terved aineosad iseseisvalt läbi töötada. Igal praktikandi tunnil viibis aine õpetaja ja kaasõpilasi. Tunnile järgneb arvustus.

Kokakooliseminar töötab küll viilet-sais ruumes, aga sisseõppimise orri hea. Töö

kestab 2½ a., vastu võetakse tütarlaste normaalkooli või gümnaasiumi lõpetajaid. Sisse pääseda on aga ütlemtaas raske, selleks peavad peale lõputunnistuse veel mitmesugused teened olema. Möödunud sügisel 150-st soovijast võeti vastu ainult 16. Töö korraldus on järgmine: esimesel 1½ aastal pannakse rõhku oskuspraktikale ja hospiteerumisele, järgmine aasta — pedagoogilisile aineile ja õpetuspraktikale. Harjutuskooliks on tütarlaste normaalkooli- ja algkooli-lapsed.

Rootsi kõrgemad koolid.

Kõrgemat haridust ihkav Rootsi noorsugu peab peale sundusliku 6-klassilise rahvakooli jätkama üldharidust kas 6-klassilises riiklikus lütseumis, või 4-klassilises riiklikus realkoolis või 4-kl. kommunaalkeskoolis plus 3-a. tehnil. gümnaas. või 3-a. humanitaargümnaasium, või 2-a. kommertsgümnaasium. Eriti tütarlastele on varemalt avatud mõned niinimetatud normaalkoolid 8- või 9-aastase kursusega, mis toetuvad rahvakooli IV klassile. Neist kõige levine vorm on teine: 4-aastane realkool plus 3-a. gümnaasium. Kõrgemaid kooli on üldse 77, neist 38 täiskasutisi — realkool ühes gümnaasiumiga, ja 39 realkooli omaette.

Realkooli haridust peetakse küllaldaseks vähemate ametnikkude jaoks raudteel, postil, pankades, äriettevõtteis jne. Gümnaasiumi astuvad üksnes need, kel kindel soov kõrgemat haridust saada, mis teeb välja umbes 30—40% realkooli lõpetajaist.

1905. a. on asutatud ülemdirektsioon kõrgemate koolide jaoks (Överstyrelsen för rikets allmänna läroverk). Direktioon koosneb ülemdirektorist ja 4-st ülemnõunikust, kes 5-e aasta peale määratakse määraliste õppejõudude keskest. Ülemdirektsioon allub ministereeriumile. Peapiiskopp on kogu kõrgemate koolide ephoruseks — kõlblusvalvuriks; igasse kooli määrab ta oma esindajana inspektori (kõlblusvalvuri) pastorite hulgast, mis on kujunenud õieti auametiks. Tegelikult koolijuhatajaks on rektor, kelle määrab valitsus ülemdirektsiooni ettepanekul. Rektorele abiks on õpetajate konferents, keda

juhatab ephorus, või inspektor ja nende puudumisel rektor.

Kooliaasta algab augusti lõpul ning kestab 38 nädalat: 18 näd. sügissemester ja 20 näd. kevadsemester.

Õpetajate ettevalmistamine kõrgele üldhariduslikkudele koolidele on organiseeritud väga soliidset. Üliõpilased, kes soovivad saada elukutselisiks õpetajaiks, peavad teiste teaduslikkude distsipliinide kõrval läbi töötama veel mõned erikursused: pedagoogilised, meetodilised ja erialalised. Need, kes selliselt on ülikooli lõpetanud, võivad end üles anda õpetaja kandidaadi kohale. Iga pretendent peab andma komisjoni ees 2—3 tundi, mille põhjal siis komisjon valib tarviliku arvu kandidaate välja. Võistlus olevat vahel üsna äge. Valitud kandidaatidele määrab ministereerium praktika-aasta mõnes gümnaasiumis või seminaris parimate selle aine õpetajate juures. Praktikant on kohustatud aasta jooksul 200 tundi hospiteeruma ja 100 tundi ise andma, mis arvustuse alla kuuluvad, peale selle peab ta võtma osa kooli kasvatustööst ja kuulama teoreetilise kursuse praktilisest pedagoogikast vastava rektori juures. On praktika-aasta möödunud rahuldavate tagajärgedega, siis määratakse kutseksam komisjoni ees. Ja kui see ka õnnestub, siis alles omandab kandidaat õpetaja-kutse ning võib kohta otsida.

Õpetajakandidaat oma töö eest praktika-aastal mingit tasu ei saa, küll aga makstakse väikest lisatasu vastavale õpetajale.

Säärase korraldusega tabatakse mitu jänest korraga: 1) mitme filtri kaudu nopitakse välja isikud, kel tõesti on annet koolitööks, 2) ettevalmistus seotakse tegeliku koolitööga pikema ajaväljel, 3) hoidudakse suurtest kuludest katsekoolide ülalpidamisel ja 4) ei sünnitata üleproduksiooni.

Tütarlaste normaalkoolidele õpetajate ettevalmistamiseks on asutatud kõrgem naisõpetajate seminar (högre lärarinne-seminarium). Siia võivad astuda kõrgemate tütarlastekoolide lõpetajad eksamiga. Kursus vältab 3 aastat: esimesel aastal on teadmuste täiendamine, teine ja kolmas aasta on ette nähtud teadmuste süvendamiseks vali-

tud ainete rühmas ja praktiseerimiseks koolitöös. Kool on väga hästi varustatud, tema kasutada on ka riiklik tütarlaste normaalkool harjutuskoolina, kuid kõigele sellele vaatamata, on ta saatus otsustatud, kuna kõvadeks konkurentideks on ilmunud ülikooli-lõpetajad. Et seminari-lõpetajail väljavaated koha saamisel viletsad, ei leidu enam soovijaid sisse astuda, nii möödunud sügisel oli neid kõigest 15. Seega on päevakorrale kerkinud küsimus, mis selle seminariga edaspidi teha.

Kui meie võrdleksime nüüd Eesti keskkooli Rootsi omaga konstruktiivselt, siis äratavad siin tähelepanu eriti kaks asjaolu:

Esiteks, kaheastmelisus: realkool + gümnaasium, kusjuures esimene aste lõpeb reaalsamiga ja vastava tunnistuse väljaandmisega, mis suurema hulga õpilasi ellu saadab, kuna meil kool on ka nimepidi küll kaheastmeline, aga tegelikult sellest ei tehta väljagi, sest esimene aste on ainult kaheaastaline ja ta lõpetamine ei anna midagi konkreetset, seepärast ei tea tema olemasolust vahest peale õpetajate keegi, ja et iga vanem loomulikult soovib, et laps kooli lõpetaks, siis ei piirdu meil ükski õpilane vabatahtlikult esimese astmega, vaid püütakse mõlemad astmed läbi teha, kuna Rootsis umbes 70% rahuldavad realkooliga, s. o. esimese astmega. Selle tagajärjel on Eestis abituriente tunduvalt enam kui Rootsis, vaatamata sellele, et Rootsi on rahvaarvult meist peaaegu 5 korda suurem. Vahest peaksime siin Rootsist midagi õppima.

Teine tähtis korraldus seisab selles, et õpetajakandidaadidelt enne kutseksamit nõutakse praktika-aastat tegelelike õpetajate juhatusel, kuna meil tehakse vastupidi: enne kutseksam, siis praktika-aasta. Pealegi sünnib meil praktiseerimine omapead ja koolijuhataja käib vaid mõni kord tundi pealt kuulamas, et muljet saada noore õpetaja võimistest, teda õpetada või juhata da ei loe keegi enda kohuseks, ega ole selleks ka kohustatud. Seega ei anna praktika-aasta meie noorile õpetajale midagi; ka filtri mõttes ei ole ta kuigi hea: kuna kutseksam juba tehtud, siis tun-

duks eitav otsus liiga karm, ja vaevalt keegi koolijuhatajaist tahaks risti teele ette astuda isikule, kelle kutsekomisjon on juba tunnustanud koolitööle kõlvuliseks. Nii kannatatakse ja hädaldatakse vaikselt, veeretades süüid üksteise peale. Viga aga seisab süsteemis. Teisem korraldus hoiaks noori valele teele sattumast ja koole elukutselisist käperdajaist.

Kutseharidus.

Kutseharidust juhivad erikutsekoolide osakond, mille šefiks on generaaldirektor Nil Fredriksson. Andmete järgi, mis sealt sain, näib, et kutsehariduse eest Rootsis väga suurt hoolt kantakse. Kutsekoolid on nelja liiki: 1) tehnilised, 2) käsitöö-, 3) kaubandus- ja 4) majanduskoolid, kusjuures nende võrk on nii lai, et täiesti rahuldab nõudmised. Igale rahvakooli ja realkooli lõpetajale pannakse südamele järele kaaluda, kas tal ei oleks mitte süüdamast astuda mõnda kutsekooli ning selle kaudu praktilisele tööle. Selleks on trükitud eribrošüürid, kus näidatakse ära kõik üksikasjad: kus mingi kool asub, missugused välja-vaated teenistuse suhtes jne.

Stokholmis oli mul võimalus tutvuda kommunaalkäsitöökooliga (Högebergsgatan 71), mille juhatajaks dir. K. Andersson. Kool püüab haarata kõiki käsitöö harusid: puusepad, katalsepad, kellasepad, potisepad, õmblejad ja majapidajad jne. jne. Õppus sünnib mitmes majas. Vastu võetakse rahvakooli eelharidusega. Kursus kestab 6-st kuust kuni 3-me aastani. Õpilasi oli üle 6000, nais- ja meespere kokku arvatud. Õpetajaiks on vilunud meistrid. Viimastelt nõutakse vaid oskuse valdamist, erilist pedagoogilist ettevalmistust korraldatud ei ole. Töö näis olevat intensiivne ja kandvat head vilja.

Välis haridus.

Välis hariduse all mõistetakse üldhariduse andmist täiskasvanuile, kodanikkude intelligentsuse tõstmist, mitte praktilisi teadmisi, sest viimast ülesannet täidavad küllaldaselt kutsekoolid, kus vanaduse piire ei ole.

Seda ülesannet täidavad *rahvaühikoolid*. Rahvaühikoolide olevat rohkesti,

eriti maal; kahjuks ei olnud mul võimalust lähemalt nendega tutvuda ega andmeid saada. Neile aga seltsivad eeskätt linnas õpilas- ja töölisühingud.

Õpilasiühingud tuletavad meelde meie koolide vilistlaskogusid, ainult selle vahega, et meie vilistlased näevad oma ülesannet kooli toetamises ja vahest vanade mälestuste värskendamises, kuna Rootsis kooli-lõpetajad koonduvad oma alma materi ümber seks, et end täiendada, edasi arendada, korraldades referaate, loenguid, ekskursioone jne. Säärased koondised oleval väga levinud, mida hõlbustab asjaolu, et õhtuti kooliruumid on vabad, sest teises vahetuses töötamist Rootsis ei ole.

Töölise hariduslikud koondised asuvad enamasti igas linnaosas. Muist neist on hästi jõukad, omavad oma maja ja sisseseade ning tegutsevad väga energiliselt. Nad toetuvad vastavaile kutseorganisatsioonidele. Kas neid ka linn või riik toetab, ei tea ma kindlasti öelda, arvatavasti mitte.

Enne lahkumist Rootsist astusin veel hra ministri juurde sisse, et talle tänu avaldada lahke ja sõbraliku vastutuleku eest. Sel viimasel jutuvestmisel, kui ma alla kriipsutasin nende asutiste soliid-

sust, tähendas hra minister, et talle näib, nagu kipuks Rootsi oma koolielu korraldades liiale minema, rohkem tegema, kui rahva jõud jaksab kanda. Eriti ebameeldivaks nähtuseks oleval see, et iga õpilane, eriti üliõpilane elaval võlal, mida ta pärast eluaeg tasub, ja kui kooli lõpetades ei juhtu korraga kohta saama, siis on õnnetu. Laenuasutised oleval väga vastutulelikud, nõutakse ainult elukinnitust. Sellest paistab, et võidujooks hariduse taotlemisel on Rootsis ka täies hoos, kuigi püütakse kõva käega noorsugu vaos hoida.

Üldmulje Rootsi koolioludest, kui seda katsuda paaris lauses kokku võtta, oleks mul järgmine: Rootsis valitseb 1) kõva tsentralisatsioon, kuigi hästi organiseeritud ja osavais kätes; 2) suurt mõju avaldavad vanad traditsioonid, mis takistavad uuendusi sisse toomast, — rootslased tähendavad uhkelt: meie austame oma traditsioone ega ole maiad uususte peale, 3) pedagoogiline ideoloogia on nõrgavõitu, selle vastu aga pedagoogiline praktika tugev, 4) puudub hoog, inspiratsioon, on aga rohkesti tööarmastust, tööskust ja kohusetunnet.

Rahvusliku kasvatus abinõusid perekonnas, koolis ja seltskonnas*)

Salme Pruuden.

Loomulikkudes oludes algab kasvatus perekonnas, kus kasvatajaina esinevad vanemad, varemäl eluaastail peamiselt ema. Kuna mõjud, mis saadud lapsena, jäävad püsima kõige tugevamaina, siis on tähtis, et kasvatus oleks seatud õigele alusele juba perekonnas lapse kõige varasemas eas. See-ga esitab kasvatus oma esimesed ning suuremad nõuded emale. Ühes füüsilise ning vaimlise kasvatusega paneb ema ka aluse oma lapse rahvuslikule arengule.

*) Töö avaldamine on viibinud ruumi-puudumisel. Toimetus ei jaga kõiki autori väiteid.

Toimetus.

Kodu on väike isamaa, seepärast peab last õpetatama alguses nõnda suhtuma oma kodule ning perekonnale, nagu peab ta hiljem suhtuma isamaale ja oma rahvale. Kodus ema hoole all algab lapse kõlblas arenemine, ta õpib tundma õiglust, ausust, armastust ning kohusetunnet. Õdede, vendade keskel kasvades, juurdub temas see solidari-teedi tunne, mida peab ta hiljem tun-dma oma kaaskodanikkude vastu. Pe-rekonnas kasvades, omandab laps ühis-kondliku elu algmõisted, siin õpib ta painduma korra alla, õpib mõistma sea-duste vajadust. Siin, ema juhatusel, teeb ta oma esimese väikese töö, ning selle valmides, tunneb esimest tööroõmu, õpib hiljem pingutama, arendades tah-

te jõudu, mis kõikide tegude ainus alus. Ei saa loendada kõike seda, mida omandab laps isamajas ema hoole all.

Hoolitsedes oma lapse vaimlise arenemise eest ja püüdes temast kasvatada kõigi positiivsete omadustega varustatud elujõulist inimest, olgu ema alaliseks juhtmõtteks: tema lapsest peab saama kord sellesama rahva liige ja sellesama riigi kodanik, kuhu kuulub temagi. Selleks aga peab ta teda kasvatama. Lähtudes sellest nõudest, peab ema aegsasti lapsi tutvustama oma maaga, rahva ja kultuuriga, mineviku ning olevikuga, uute lootuste ning ülesannetega. Oleviku-inimestena peavad siduma vanemad oma lastes tuleviku minevikuga. Ainult siis suudab uus põlv hinnata ning edasi arendada isade kultuuri. Kõige selle käsitlemiseks leidub küllalt sündsaid silmapilke, mil laps tunneb huvi ühe või teise küsimuse vastu ning on vastuvõtlik sellele. Ajal, mil laps ihaldab muinasjutte, võtku ema ainet meie mütoloogiast, kõnelgu muinaskangelasist. Alata tuleks nende lugudega, mille tegevuspaik lähedal lapse elukohale ja mida laps võimalikult näinud oma silmaga. Nii peaksid Tartu lapsed kõige pealt tutvuma Emajõe kaevamise ja Vanemuise looga. Tallinna lapsed peaksid tundma aga Kalevi kalmu ehitamise ning Ülemiste järve saamise lugusid. Alatskivi lapsi huvitaksid jälle lood neist paigust, kus Kalevipoeg puhunud. Kõik need kohad, millest laps möödunud vast tähele panemata, omandavad ta kujutluses nüüd erilise koha ning õilsema ilme, kestavad vanaeani, kutsudes esile vaimustus-silmapilke, tõsiseid mõtisklusi. Meie, täiskasvanud, jalutades Toomemäel, möödudes urikivist ning kuuldes tuult puie-ladvus kohisevat, andume luulelisile kujutlusile — ainuüksi seepärast, et teame urikivi minevikku ning tunneme müüti vanast laulujumalast.

Vastavalt lapse arenemisele tuleb teda tutvustada oma rahva ajaloo ning kultuuriga. Ka siin peab käidama sama põhimõtte järgi ning alul kõneldama võimalust mööda neist sündmusist, mis on ühenduses lapsele tuntud ajalooliste kohtadega, millena esinevad meie linnamäed, varemed, linnad, kirikud, kal-

mistud, lahingutekohad, kirjanikkude, kunstnikkude ning teiste tähtsate meeste ning naiste elukohad, mälestusmärgid jne. Ei pea kasutamata jätma juhtu, kui on võimalus näidata lapsele mõnd looduslikult huvitavat ning tüübilist kohta. See on tähtis eeskätt pedagoogiliselt seisukohalt, lähtudes näitlikkuse põhimõttest, teiseks mõjub see rahvustunnet arendavalt. Poisike, seis-tes Kalevipoja sängi harjal, näeb esivanemate kangelaslikku minevikku ning tunneb esimesi rahvustunde eelväri-naid. See, kes kord lapsena seisnud Lasnamäel ja näinud Ülemiste järve ning Linda kivi, mõistab hiljem täiskasvanuna allegoorilist Linda leina Harjuvärava mäel. Jakobsoni haud ja Kurgja talu toovad vaatlejale lähemale ärkamisaja tulisema tegelase.

Mitte üksi muinasaja ning kaugema mineviku tutvustamisega ei saa leppida, tuleb tuua lapsele lähedale ja teha arusaadavaks olevikku nii palju, kui seda võimaldab tema arenemine. Tuleb tutvustada temale piltide ning jutustuste abil oleviku tähtsamaid tegelasi. Juba ajal, mil laps kohtleb kõiki võõraid onude ja tädidena, võiks ta teada, et riigivanemaks on onu Teemant, võiks teada, kes on onu Tõnisson, või onu Laidoner, samuti teised üle maa tuntud populaarsemad tegelased.

Lapse arenedes, on ema kohus temale selgitada ühiskondlikku elu, riigikorda ning valitsemisviisi. Lähtudes perekonnast, tuleb tutvustada last kohaliku omavalitsusega, milleks tal juba olemas mõnesugused eelteadmused rae-koja või vallamaja, linnapea või vallavanema näol. Kaugemale võib minna siis juba analoogia põhjal.

Samuti tuleb harjutada last tähelepanelikuks kodumaa looduse, taimestiku ning loomariigi vastu. Oleks lubamatu, et mõni linnalaps, kes tunneb hästi suursugust palmi, agavet või mõnd teist toas või aias kultiveeritud soojamaa taime, ei tunneks meie mändi või kadakat, ega tea, kuis näeb välja kullerkupp või pääsusilm.

Tutvustades lapsi oma maa ning rahvaga, ajaloo ja kultuuriga, tuleb neid kasvatada kohusetunnet oma rahva vastu, neile tuleb selgitada, et uus aeg toob

kaasa uusi ülesandeid, mis ootavad lahendust neilt. Peab lapsi õpetama nõnda ütlemata, nagu ütles Koidula lapsena, kui ta kuulis, et isa kirjutab eesti rahvale: „Aga, isa, kui sina pisukeseks jääd ja mina suureks saan, kas lubad mind ka neile kirjutada ühe tillukese raamatu?“ Siis kasvab teguvõimas põlv.

Ei saa koostada kindlat kava kõige selle materjali kohta, millega ema peab tutvustama oma last, ega seda jaotada aastate ja kuude peale, nagu tehakse seda kooli õppekavadega. See oleneb lapse vaimlistest võimetest, tema arenemisest ja ema teadmusest ning osavusest. Ema peab mõistma leida ja õieti kasutada iga sündsat juhtu. Seda ema osavust ja tähelepanelikkust ei saa õppida ega õpetada, seda ei ole ka tarvis, selle eest on hoolitsenud loodus, see areneb emalikkusega ise. Hoopis teine lugu on aga teadmusega. Siin peame tunnustama, et suuremal osal meie praegustest emadest puuduvad tarvilised teadmused; tulles vene koolist, teavad nad ise väga vähe eesti rahva müütoloogiast ja ajalooist. Seepärast oleks tarvilik vastava lugemismaterjali ilmumine. Eeskätt tarvilik on emade lugemik, mis sisaldaks arusaadavas ning kergesti loetavas tekstis materjale Eesti maa, rahva ja kultuuri üle. Ta peaks olema varustatud rikkalikult piltidega, mis pedagoogiliselt ülitähtis koolieelse laste juures. Lugemispalade lõpus peaks olema näidatud ka vastav kirjandus, et igal emal kergem oleks leida lisamaterjale nende küsimuste kohta, mis huvitavad teda ennast või last enam, kui seda suudab rahuldada lugemik. Viimane peaks kasvatama ka ema ennast, tegema teadlikuks teda nende kohustuste vastu, mida temalt nõuab rahvuslik kasvatus.

Sääraseid lugemikud on mõnel rahval juba ammu. Nii ilmus kaks säärast lugemikku Šveitsis umbes 15 aasta eest Šveitsi Naisorganisatsioonide Liidu toimetusel*).

Kõneldes kasvatusest perekonnas, ei saa jätta meelde tuletamata seda kas-

vatuslikku põhimõtet, mis nõuab, et lapsi peaks kasvatatama vastavalt sellele ühiskonnale ja neile oludele, milles neil tuleb elada ning teotseda hiljem. Selle vastu eksitakse meil väga palju, liiategi meie tõusiklikes perekonnis. Nii mõnigi on kasvatatud hoopis teiste olude tarvis, kui on need, mis ta leiab eest hiljem, astudes ellu. Nii mõndki unistavate silmadega kohviku-daami on õpetanud ema uskuma, et ta kuulub oma hingelaadilt Pariisi peenemasse salongi, ent on sündinud vaid õnnetu juhu tõttu eesti talus, ning peab istuma paratamatult eesti kohvikus ja jooma ainult häda sunnil Eestis keedetud kohvi. Ta armastab kõnelda, et ei vasta temale olud ja ümbruskond, usub, et ta ei saagi leida siin õiget paika ning tegevusala, ja koketeerib siis sellega, et ta on ilma- ning eluvõõras. Ent elu ei lase enesega kaua koketeerida, vaid astub üle kõigist saamatuist. Sellest siis pettunud ning varatüdinuid.

Vanemad on kohustatud kasvatama oma lapsi nõnda, et nad alati suudaksid kohaneda oludele, meelt heitmata võiksid magada niihästi kõval põrandal, kui pehmes voodis, söönuks saada ka kõige lihtsamaist toitudest. Siis kaob see helitatu laste abituse, ja iga ema võib olla kindel, et ta tütre ja pojast saavad elujõulised inimesed, kes ei kaota pead ka kõige raskemates oludes, vaid leiavad igakord õige pääsetee. On lubamatu see ülejõu elamine, igasugune liialdamine nii toitudega, riietega, kui ka teiste eluviisidega, milleks nii ohtraid näiteid annab jällegi sama väheharitud tõusiklik seltskond. See on lubamatu meie majanduslikult nii raskel ajal ja nii kehvast riigist. Lapsi peab tutvustama aegsasti oma perekonna ja selle järele riigi majandusliku kandajõuga. Neid peab õpetama jõukohaselt elama ja ratsionaalsemalt kasutama oma majanduslikke võimalusi. See on ülitähtis riigi seisukohalt, sest üksikisiku majapidamisest oleneb kogu riigi majapidamine.

Perekonnast läheb laps kooli, kus koos üldise arenemisega peab jätkuma ka rahvuslik omapära ja eneseteadvuse arendamine. Iga üksik õppetund võib saada tarbekorral rahvuslikuks elamu-

*) K. Falke: Das demokratische Ideal und unsere nationale Erziehung. Zürich 1915.

seks, rääkimata rahvuslikest pidu- ning mälestuspäevist. Kasvava noorsoo tundelikkust ja vastuvõtlikkust peab kasutama selleks, et panna helisema noorte hingese rahvuslikud motiivid, on nad kord võimsalt helisenud lapse- ja võrsuva tütarlapse- ning noormeheas, siis ei vaiki nad ka raugaeas.

Õige isamaa-armastus ei tohi aga olla šovinistlik, mis sunnib pidama oma rahvast ja riiki teistest paremaks. Nii kodus kui koolis tuleb tutvustada lapsi kõik-külgselt oma rahva ning maaga, kõigi nende hüvede ning pahedega, ei pea varjama väärkülgi, vaid peab katsuma neid seletada. Tuleb õpetada armastama isamaad sellisena, nagu ta on tõeliselt. Tuleb oma riigi kodanikes kasvatada sallivust ning solidariteeditunnet teiste rahvaste vastu, nõnda, et nad, jäädes tõsiseiks isamaalasteks, suudaksid mahutada endid suurde rahvaste perre ning hinnata õiglaselt teiste kultuuri.

Kooli lõppsiht on ette valmistada oma kasvandikke elule. Seepärast peaks olema kooli ning elu vahel kõige tihedam side. Koolilõpetamine ning elluastumine peaks olema loomulik üleminek ühest arenemisastmest ja teise, mitte järsk murrang. Kool oma lõpuga peaks suubuma ellu, nõnda, et viimane moodustaks eelmise loomuliku jätku. Jälgides meie haridusredelit, näeme, et algkool on seotud keskkooliga ligidalt, keskkool omakord jälle ülikooliga. Viimane on teatud määrani seotud eluga, ette valmistades oma kasvandikke tühele või teisele elukutsele. Jälgides nõnda meie haridusredelit kõige madalamalt astmelt kõige kõrgemani, näib nagu kõik korras olevat. Asi ei ole aga kaugelki nõnda, sest kõik ei suuda neid astmeid läbi käia, vaid peavad astuma varem ellu ning olema selleks ette valmistatud. Katsun kirjeldada üldharidusliku keskkooli lõpetajate seisukorda ning nende tuleviku väljavaateid. Üks osa neist läheb keskkoolist ettemääratud rada ning astub ülikooli. Siinjuures olgu tähendatud, et nende hulgas rohkesti leidub sääraseid, kes astuvad ülikooli paratamatuse sunnil, kuna keskkool neid selleks otseteed on kasvatanud ja neil muud mi-

dagi pole peale hakata. Nad lähevad sinna, ilma et neil oleks erilist huvi või andi selleks. See asjaolu on aga kahjulik neile endile, ülikoolile ja lõppeks kogu riigile. Kuid nii või teisiti on nende saatus määratud, vähemalt lähemaks ajaks, ja kui neil korda läheb lõpetada ülikool ja tööle asuda omale alale, siis on nad leidnud oma koha ja ülesande. Teine osa keskkooli-lõpetajaist katsub täiendada ühel või teisel teel omi teadmisi ja omandada mingisuguse kutse, et teotseda hiljem sel alal. Kolmas, õige väikene osa, peamiselt tütarlapsed, kelle vanemate majanduslik seisukord lubab seda, jääb esialgu ära ootavale seisukohale. Kõik ülejäänud, kes moodustavad vähemalt poole kogusummast, peavad ise kohe hakkama teenima endile leiba, ilma et oleks võimalust minna ülikooli või täiendada endid mõnel teisel viisil. Need viimased satuvad aga väga raskesse seisukorda, sest keskkool ei ole valmistanud ette neid elule. Meie aeg aga nõuab igal pool eriteadlasi vastava kutse ning ettevalmistusega ega rahuldu ainult üldharidusega. Meie, õpetajad, kohtame sageli oma endisi, tihtipeale paremaid õpilasi, kes kurdavad mureliku näoga, et neid keegi kusagil ei vaja. Koolis õpetati neid uskuma, et neid vajab rahvas ning kodumaa, lõpuaktuselt saatsid neid senised õpetajad soojade sõnadega: olete küpsed, minge, teid kutsub ning kohustab isamaa! Varsti aga näevad noored abituriendid, et neid isamaa sugugi ei oota, pakuvad oma tööjõudu siia ja sinna, — asjata, keegi neid kusagil ei vaja. Niisugune seisukord on aga täiesti lubamatu rahva ja riigi seisukohalt, see halvab rahvustunnet, tekitab kibedust oma riigi vastu ning arendab väljarändamist. See seisukord ei tohi kaua kesta. Selleks peab otsima vastuabinõusid. Ongi otsitud, sest seisukord, mida siin kirjeldasin, on kõigile tuttav, ja mõtted, mis avaldasin, juba mitmeid kordi esitatud ühel või teisel kujul. Meie hariduspoliitikas on kogu aeg teid otsitud, kuidas kooli siduda tihedamalt tegeliku eluga. Nende otsingute tulemusena võiks eeskätt nimetada harude sisseseadmist keskkoolidesse. Kahtlemata on see väga tarvi-

lik, et õpilased juba keskkoolis saaksid korraldada oma õpinguid vastavalt omile huvidele ning annetele; ka peab tunnistama, et tütarlaps, kes majapidamisharus on õppinud, on paremini ette valmistatud tulevasele elule, perenaise ning ema-kutsele, kui humanitaar-, real- või klassikaharu lõpetaja. Küsimus ei ole aga lähendatud veel sellega, ega kool seotud veel küllaldaselt eluga. Majapidamisharu lõpetajad ei abiellu kaugeltki mitte kohe koolist lahkudes, nad peavad seni, kuni asuvad oma otseste ülesannete, ema- ning perenaisekutse täitmisele, ka midagi teema ning endid elatama kuidagi viisi. Siin satuvad nad aga sama raskesse seisukorda kui humanitaarharu lõpetajad, võib-olla veelgi raskemasse. Ülikooli astumiseks on neil küll õigus, kuid selleks on nad vähem ette valmistatud. Oleks veel vara teha üldisi järeldusi, kuid seniste kogemuste järgi näib küll, et majapidamisharu õpilased maha jäädavad teistest üldises arenemises. Ka peab ütleva, et sinna lähedav suuremalt jaolt need õpilased, kel vähem vaimlisi huve ning andeid. Ka on raske leida neil mujalgi sündsat tegevusharu. Et teotseda majapidajatena või kasvatajatena võõras majapidamises, selleks on nad liiga vähe ette valmistatud; ka ei anna neile keskkooli majapidamisharu lõpetamine veel mingisugust kutset. Tuleks kaalumisele võtta, kas ei saaks gümnaasiumid eriharude kavasad vastavate kutsekoolide kavadega nõnda ühtlustada, et keskkooli õpilased peale lõpetamist pääseksid vastavate kutsekoolide lõppklassi, kus nad täiendaksid omi teadmisi ja omandaksid tarviliku kutse, seega astuksid eluga otsemasse kontakti. Kasvatusteadust õpetatakse seni sundusliku õppeainena ainuüksi majapidamisharus, teistes harudes võib seda õppida vabalt valitava ainenä. Kuna meie esitame iga päevaga ikka suuremaid nõudeid kodusele kasvatuselisele, siis on ilmtingimata tarvilik, et kasvatusteadus üles võetaks üldsunduslike õppeainete hulka. Abielluda ning emaks saada võib niihästi see, kes koolis õppinud ladina keelt, kui ka see, kes õppinud majapidamist ning lastehoidu. Kasvatustea-

dus peaks tehtama sunduslikeks õppeaineks mitte ükski tütarlastele, vaid samuti poeglastele. Kuigi varem il elu-aastail lapse kasvatajana esineb peamiselt ema, siis ei tohi kasvatus jääda ometi ilma isa mõjuta, seega ühekiõgseks. Vastukaaluks ema armastusele, leplikkusele ja järeleandlikkusele tuleb seada isa valjus ning kategoorilisus. Seepärast on tarvilik, et niihästi isa kui ema oleksid tuttavad kasvatuslike küsimustega. Kasvatusteadus tuleks paigutada kahe viimase klassi kavasse. Praegust kava, mille järgi tuleb õpetada kasvatusteadust juba kolmandas klassis, ei saa pidada küllalt otstarbekohaseks, kuna lapsed on siis veel liiga noored, et suhtuda ainele tõsiselt. Ka teeb raskusi see asjaolu, et hingeteadus on mahutatud alles viimase klassi kavasse. Kasvatusteadust aga on raske, peaaegu võimatu õpetada ilma eelteadmuseteta hingeteaduses. Kõige otstarbekohasem on õpetada neid mõlemaid aineid paralleelselt.

Teise katsena lähendada kooli elule esineb olemasolevate üldhariduslike keskkoolide osaline sulgemine ja uute kutsekoolide avamine, mis kutsus esile teravaid vaidlusi. Esines kaks teineteisele risti vastu käivat seisukohta. Ühed peavad luksusasjaks praegust keskkoolist saadavat üldharidust, nõuavad keskkoolide võimalikku kokkutõmbamist ning kutsekoolide võrgu laiendamist. Teised selle vastu nõuavad keskkooli üldharidust võimalikult igale kodanikule. Need on kaks äärmist seisukohta. Elule ning tulevikule jääb õige kesktee leidmine ning otsustamine, kui palju meil vaja keskkooli ning palju algkooli. Korraga ei saa tabada õiget seisukohta ei ministeerium ega üksik haridustegelane, sest see oleneb meie riigi üldisest edenemisest. Igatahes ei ole valmis meie keskkool veel kaugeltki. Tuleb otsida ikka jälle uusi abinõusid ja teid, et kooskõlastada teda tegeliku eluga nõnda, et koolilõpetajad ellu astudes leiaksid endile õige ülesande ja koha ning ei tunneks endid enam otstarbeta ja üleliigseina, nagu juhtub sageli nüüd.

Koolis tuleks panna rõhku enam kui seni kodanikukasvatamisele, kuna kool

kui väike riik pakub selleks soodsamaid tingimusi kui perekond. Ühe kooli õpilaste organiseerimine üheks õpilaskonnaks, kus valitseksid demokraatlikud põhimõtted ja mis enesest kujutaks vabariiki miniatüüris, oleks heaks kooliks tulevasele kodanikule. Vastavalt õpilaste arenemisele peaks tutvustama neid oleviku probleemidega ja päevaküsimustega, millega neil ellu astudes paramatult tuleb teha tegemist. Meie loeme ajalehti ning mõõdame rahvaste haridust sellega, kuipaljudes eksemplariides levivad ajalehed. Ka nõuame oma kasvandikelt, et nad loeksid tulevikus ja mõistaksid lugeda, mõistaksid vahet teha väärtusliku ja väärtusetu vahel. Seepärast peaksime kasvatama ning õpetama neid selleks juba koolis, peamiselt viimases klassis. Eriti halb on lugu tütarlastega, nad loevad vähe, poisid loevad enam ning suhtuvad seetõttu palju suurema teadvuse ning huviga oleviku nähtusile. Koolide juures võiks avada õpilaste jaoks lugemislauad, kus oleksid saadaval meie paremad ajalehed ja ajakirjad. Ka annavad üksikud õppeained väga häid võimalusi puudutada päevaküsimusi. Sel-listena võiks nimetada kodanikuteadust, ajalugu ja kirjandusteadust. Samuti peaksid teised eriaine õpetajad katsuma tutvustada oma õpilasi uuemate teaduslike leitudistega, niipalju kui võimaldab seda nende arenemine. Siis ei saa juhtuda sääraseid üllatusi, et õpilane, kes hästi teab Kalvini teotsemist Genfis, ei tea, millega Genf on tähtis praegu; või jälle, et õpilane, kes teab hästi Orduriigi lõppu, ei tea, kes parajasti riigivanem, või haridusminister, sest et seda ei ole sel korral kavas. Kui meie juba koolis kasvatame tulevast ajakirjandust lugejat publikut, siis vast paraneb lugejate maitse, tõusevad nõuded ning vabanetakse sellest n. n. „kol-lasest ajakirjandusest“, mida meil har-rastatakse nii ohtralt.

Koolipõlvele järgneb elu, kuid ka seal peab jätkuma arenemine ning enesetäiendamine, sest juba vanasti öeldi: inimene õpib, kuni ta elab. Peab jätkuma samuti rahvuslik kasvatus, sest selleski suhtes ei saa nimetada keegi kunagi end täiuslikuks. Rahvustunde

õhutamajana ning kasvatajana seltskonnas esinevad suurel määral rahvuslikud pidustused, täht- ning mälestuspäevad. Need olid juba vanasti selleks lätteks, kust rahvas ammutas vaimustust ning kõlblat jõudu. Siin ei tohi minna aga liialduseni, sest psühholoogiast teame, et tunded nürinevad sagelise kordumise juures ja meie muutume lõppeks külmaks ning ükskõikseks. Nii kardetakse seda õigusega meie laulupidudest. Iga-aastased maakonnalised laulupeod, mis iseenesest küll väga ilusad, aitavad ometi vähendada üleriigiliste laulupidude rahvuslikku vaimustust. Sellest on aga kahju, sest see meie traditsiooniline pidupäev peaks jääma selleks suureks ning ülevaks rahvuslikuks meele-avalduseks, nagu seda olid esimesed laulupeod.

Tähtsa kasvatusliku abinõuna seltskonnas esineb haridus väljaspool kooli rahvatülikoolide, mitmesuguste kursuste, avalikkude loengute, kõnede jne. näol. See on õige suur ala, mis nõuab iseseisvat ning üksikasjalisemat käsitlust, kui seda võimaldab käesolev kirjutus, seepärast piirdun vaid nimetamisega, samuti jääb siin käsitlemata ka teadus, kirjandus ja kunst.

Peatun lõppeks ajakirjanduse, kui rahvusliku kasvatuselise ülitähtsa teguri juures, mis esineb peaaegu ainsa ning tähtsaima kasvatajana just laiemais ringkonnas, kus ise ollakse veel vähese arvustusvõimega. Et aga ajakirjandus võiks vääriiliselt etendada kasvataja osa, et ta võiks olla tõsiselt avalik hää ja rahva südametunnistus, kes võib arvustada valitsuse tegevust, siis peab ta seisma ka vääriilisel kõrgusel. Meie ei või aga kaugeltki öelda, et meil esineksid ajakirjanikena kõige enam haritud, kõige asjatundlikumad ja paremad kodanikud.

Ma ei ole küllalt kompetentne selleks, et peenusteni arvustada meie ajakirjandust; peatun vaid üksikuil nähtusil, mis võiksid silma torgata igale keskpärasele lugejale. Meil ei kirjutata asja enese pärast, vaid kirjutatakse kirjutamise pärast. Ilmselt esineb see vääriiliste kirjeldamisel. Suures kirjutamise tuhinas minnakse peenustesse, unustatakse piir, kus oleks

pidanud vaikima juba ammu. Lugejate arenemisele ei ole sugugi tarvilkud kuritegude rõvedad peenused ja pettuste üksikasjad. Riigi seisukohalt on liiga suur avalikkus sageli kahjulik. Riigielus esile tulevad väärnähtused, mis seotud isikutega, tuuakse avalikkuse ette kõige suurema peenusega; selle eest hoolitseb vastaserakond, olles rõõmus võimaluse üle teist erakonda „maha teha“, unustades aga täiesti, et see väärnähtus riivab kogu riigielu, et see valus igale eestlasele. On ju selge, et peame olema teadlikud omis vigades, ei tohi aga seejuures unustada, et meie ajalehed lähevad välismaile, seepärast on see kahjulik enesepaljastus riiklikust seisukohast sarnane sellele, kui on perekonnas esiletulevate väärnähtuste turuletoomine. Ajalehe veergudele ei satu aga mitte ükski väärnähtusi ja nendega seotud isikuid, juhtub, et ajakirjandus mustab ilma ühegi aluseta tihipealegi kõige ausamaid kodanikke, kui need peaksid olema vastaste leeris. Ja see on kurb. Seepärast enam pieteeti suhtumises isikuile!

Mõneski riigis on keelatud alaealiste kurjategijate piltide ja nimede esitamise ajakirjanduses ning nende poolt kordasaadetud kuritegude üksikasjalik kirjeldamine. Meil patustatakse selle vastu tihipealegi.

Lõppeks veel mõni sõna sellest n. n. „kollasest ajakirjandusest“, mis oma aine valiku ning käsitlusviisiga ei arenda lugejaid, vaid äratav madalaid instinkte. Mõned ütlevad, et ajalehe lugejat publikut tuleb kasvatada säärase ajakirjandusega. See ei ole õige. Kui tahetakse kasvatada harimata inimesest ajalehe lugejat, siis olgu temale määratud kirjutis käsitlusviisilt populaarne ning arusaadav, aine ise aga olgu väärtuslik. Inimespsühholoogia on kord säärane: on äratatud madalad instinktid, siis on raske uinutada neid uuesti.

Ajakirjanduse kasvatuslikku mõju on pidanud tähtsaks kõik riigid ning otsinud teid selle tasapinna tõstmiseks. Maailmasõja ajal ütles tuntud saksa kasvatusteadlane E. Meumann: „Meie nõuame eksameid voorimeestelt, autojuhtidelt, tüürimeestelt ja igasugustelt

teistelt juhtidelt. Miks ei peaks meie eksameid nõudma avaliku arvamise juhitl ning tüürimehelt? Tema võib teadmatusega ja hoolimatusega enam kahju teha kui autojuht või voorimees*). Siis oli sel alal juba tehtud mõndagi Saksa maal. Mitmes ülikoolis olid ametisse seatud dotsendid, kes pidasid ajakirjanduse üle loenguid. Nüüd on jõutud Saksamaal selles suhtes juba kaunis kaugele. Võib juba kõnelda iseseisvast ajaleheteadusest — die Zeitungswissenschaft**). Viimane jaguneb kahte haru: teoreetiline ajaleheteadus, mis uurib ajakirjandust teaduslike meedoditega, ja praktiline, mis kasutab teadusliku uurimuse tulemusi ajakirjanike kasvatamiseks, neid õpetades vaatlema ja hindama ümbritsevat elu. Esimene ajaleheteaduse professor asutati Münchenis. Doktorieksameid sel alal võib sooritada Kölnis ja Leipzigris. Paljude teiste ülikoolide juures on vastavad dotsentuudid. Peale selle on terve rida seminare ja instituute ajakirjanike kasvatamiseks. Ka meie peame otsima ning leidma abinõusid ajakirjanduse kui rahva tähtsama kasvataja tasapinna tõstmiseks.

Esitades mõningaid mõtteid rahvusliku kasvatus üle, tahaksin lõppeks rõhutada: tähtsaima eeltingimusena ning tegurina siinjuures esineb ikkagi usk iseendasse ja oma rahvasse. Seda usku peab olema meis endis, seda peame istutama tulevastes põlvedes. Kõneldes rahvuslikust kasvatuses, ütleb šveitslane Dr. A. Barth umbes järgmist: „Kui meie ei taha teha rahvusliku kasvatuses mitte ainult sõnu, siis peab meil olema kindel usk, et meie väike demokraatlik vabariik on samasugune jumala mõte, nagu suured võimutsentrumid, mida peab lõpuni mõtlema***). Need sõnad sobiksid meilegi.

Kui usume, et on õigustatud meie

*) E. Meumann: Zeitfragen deutscher Nationalerziehung. Leipzig 1917.

**) Dr. Karl d'Ester: Das Studium der Zeitungswissenschaft in Deutschland 1925.

***) Dr. A. Barth: Ziel, Umfang und Organisation der nationalen Erziehung innerhalb der Neuen Helvetischen Gesellschaft. Zürich 1917.

olemasolu, samuti nagu on õigustatud suurte rahvaste olemasolu, kui usume, et omame rahvaste ajalooahelikus kindla koha, mida ei oleks saanud täita kee-

gi teine, kui usume, et meis peituvad loovad jõud, mis suudavad rikastada inimeskultuuri uute varadega — siis elame meie.

Kirjanduse arvustusi.

Aug. Raud, Kirjanduslik lugemik

II jagu. Kuues õppeaasta. 3. parandatud ja täiendatud trükk. Eesti Kirjastusühisuse „Postimehe“ kirjastus, Tartus 1928. 400 lhk. Hind 3 kr.

Rud. Reiman.

Aug. Raud on oma senise „Kirjanduslõulise lugemiku“ ristinud „Kirjanduslikuks lugemikuks“, kuid sisuliselt ei ole muutunud midagi: lugemik jääb „ajalooliseks“ nii materjali valiku kui ka esitusviisi poolest. Autor püüab õigustada järgmiselt eessõnas „Õpetajaile“: „Need materjalid on paigutatud enam-vähem kirjandus-ajaloolises järjekorras, ent sellest ei tarvitse järelda, nagu tahaksin eelistada teoste läbivõtmisel kirjandusajaloolist käsitlemisviisi. Järjestus ei määra ära veel meetodit, mille loomulikult valib iga õpetaja individuaalselt praeguse kirjanduseõpetuse tunnustatud seisukohalt, järjestades seejuures ka materjalid kooskõlas oma käsitlemisviisiga...“ See põhjendus ei puutu lugemiku küsimusesse, mis seisab kõigepealt *materjali valikus*. Lugemiku II jagu jätkab süstemaatiliselt I jao kirjanduse ajalugu. Raamat pakub järgmiste autorite töid ja lõikeid: F. Kuhlbars, J. Pärn, A. Reinwald, J. Kunder, J. Bergmann, E. Bornhöhe, Jakob Liiv, J. Tamm, A. Haava, K. E. Sööt, Juhan Liiv, A. Kitzberg, E. Wilde, E. Peterson, J. Mändmets, M. Metsanurk, E. Enno, G. Suits, V. Ridala, F. Tuglas, A. Tammsaare, O. Luts, H. Visnapuu, M. Under, A. Alle, J. Käerner, A. Kivikas ja A. Gailit. Sellega esitatakse kõiki tähelepandavamaid kirjanikke terve meie kirjanduse ajaloo ulatuses, mida algkooli lugemik sugugi ei vaja, arvestamata, kas pakutav vastab 6. õppeaasta arenemisastet ja kas tal on üldse kirjanduslikku ja elulist väärtust. Käesolevas valikus esineb töid ja

lõikeid nagu J. Pärn'a „Oma tuba, oma luba“, J. Kunder'i „Kroonu onu“ j. t., millel pole kirjanduslikku väärtust, või F. Tuglas'e „Jumala saar“, „Felix Ormusson“, O. Luts'u „Soo“, A. Gailit'i „Urgverlased“ j. t., mis üle jõu algkooliõpilasele, mille sissevõtmine algkooli lugemikku võib tulla ainult kunstlikkudest kirjandusajaloolistest ja teoreetilistest kaalutlustest.

Teiseks autori *esitusviis* näeb ikkagi kirjanduse ajalugu ja „teooriat“. Suurem osa pikemaid töid on esitatud väljajätetega, mitu aga ainult lõigetega. Seda katsub autor õigustada järgmiselt: „Lugemikus on esitatud tervikliste tööde kõrval ka katkeid, kuna oleks mõttetut väita, nagu ei suudaks katke pakkuda midagi. Teose sisu, aine ala, kujude, probleemide, ideede, põhjustavate motiivide, kompositsiooni jne. kõrval mängib suurt osa ka keelelis-stiililine külg, mida küllalt õnnelikult võib vaadelda ka katkeis...“ Seda põhimõtet ei saa tunnustada algkoolis.

Kolmandaks on käesolevas lugemikus *kirjanikkude elulood* jällegi kuiv ajalugu, kõiksuguste abstraktsete tarutluste ja hinnangutega.

Proosast on vastuvõetavad pedagoogilisest ja kirjanduslikust küljest kui ka esituselt ainult A. Haava' „Metsatalus“ — 4 lhk., Juhan Liiv'i „Vari“ — 49 lhk. ja palad „Ilus suvepäev oli“, „Sellest eeskujulisest talumehest“, „Ega me ometi sellepärast pahased ole“ ja „Hauge“ — 4 lhk., A. Kitzberg'i „Püve Peetri riukad“ — 30 lhk., E. Peterson'i „Härja elulugu“ — 22 lhk. ja A. Tammsaare' „Tähtis päev“ — 6 lhk., kokku 115 lhk. Neist võiksid küll A. Haava' „Metsatalus“ ja A. Kitzberg'i „Püve Peetri riukad“ juba 5. õppeaastal käsitlusele tulla. J. Liiv'i „Vari“ ja A. Kitzberg'i „Püve Peetri riukad“ esinevad väljajätetega, mida asendavad autori mõnerealised vahejätkud.

Vääritud kirjanduslikult on J. Pärn'a „Oma tuba, oma luba“ ja E. Bornhöhe' „Tasuja“ — kokku 72 lhk. Esimene kuulub meie kirjanduse eelkäijate praktiliste rahvaraamatute hulka ja on praegusele algkooliõpilasele juba sisuliselt täitsa huvitu, teine sama ajajärgu pseudohistoriline ajaviitelektüür ja vast võib rahuldada noorte põnevushuvi, kuid ei kujuta oma rahvast ja aega, rääkimata psühholoogilisest arendusest, mis päris abitu. Paratamatuse korral võiksid need käia aga varem, juba 4.—5. õppeaastal.

Üle jõu 6. õppeaastale tunduvad olevat E. Wilde' kunstitihe vaatlus „Sõber“ ja J. Mändmets'a „Kiir kaugusest“ — kokku 11 lhk. Esimese ideestik ja teise meeoleu jäävad sügavamalt mõistmata ja läbi elamata.

Kasutud katked ja lõiked on J. Kunder'i „Kroonu onu“ — 8 lhk., A. Kitzberg'i „Libahunt“ — 7 lhk., E. Wilde' „Mahtra sõda“ — 70 lhk. ja „Külmale maale“ — 6 lhk., M. Metsanurga „Epp“ — 8 lhk., F. Tuglas'e „Jumala saar“ — 3 lhk. ja „Felix Ormusson“ — 4 lhk., O. Luts'u „Mälestusi koolieast“ — 3 lhk. ja „Soo“ — 3 lhk., A. Kivika „Asunik Jõök“ — 5 lhk. ja A. Gailit'i „Urgveelased“ — 2 lhk. kokku 119 lhk. Neist saaks ehk kuidagi kasutada E. Wilde' „Mahtra sõja“ lõikeid illustratsioonideks romaani koduse lugemise kaasas, kuid praegusele 6. õppeaasta vanadus- ja arenemisastmele tikub see romaan üle jõu käima ja teda võiks käsitella ainult klassi erakordse arengu puhul. Teiste katsete ja lõigete ega ei ole midagi teha, põhjendagu autor eessõnas neid „keelelis-stiililiste“ ülesannetega. Algkoolieas on aine ja kujuline huvi esikohal ja teost saab käsitada *elutervikuna*, kuna ainult selle kaasas saame teha üsna elementaarseid vormivaatlusi. Neist katketest on pealegi üle jõu algkooliõpilasele F. Tuglas'e „Jumala saar“ ja „Felix Ormusson“, O. Luts'u „Soo“ ja A. Gailit'i „Urgveelased“. Ilma kirjandusliku väärtuseta on J. Kunder'i „Kroonu onu“, O. Luts'u „Mälestusi koolieast“ ja A. Kivika „Asunik Jõök“. M. Metsanurga „Epp“ oma vaatleva laadiga on huvitu algkoolieale tervikunagi, rääkimata pakutud

katsest. A. Kitzberg'i „Libahunt“ ja E. Wilde' „Külmale maale“ katked on sedavõrt poolikud, et neid millenagi ei saa kasutada.

Kokku võttes näeme, et proosa vallast on käesolevas lugemikus vastuvõetavat ainult 115 lhk.—202 lhk. kirjanduslikult vääritude (72) ja ülejõuliste (11) teoste ja kasutatute katsete (119) vastu. Seegi on *piiratud* oma *winestikult* ja üsna *ihekiilgne meeoleoludelt* ja *vormilt* ja ei suuda rahuldada terve õppeaasta mitmekesiseid arenemistarbeid ja huvisid.

Siinjuures ei saa jätta märkimata autori *sidumisviisi* väljajätete puhul ja *sisukokkuvõtteid*. Need piirduvad ainult sündmustiku kuiva, abstraktse, vahel ebaselgegi protokolleerimisega. Muidugi ei saa nõuda neilt ühendavatelt ridadelt tea kui suurt kujukust, kuid nad peaksid olema elavamad ja natukegi kooskõlastuma käsiteldava teose stiilimeeleoluga. Seda aga käesolevas lugemikus ei ole. Näited:

„Kuid Püve-Peeter oskas taltsutada karsitut väimeest oma salaplaanidega“ („Püve-Peetri riukad“, 200).

„Jutuajamisel selgus, et külaline on tõesti kosilane“ (sama, 201).

„Lõppeks tulid uued seadused, mis pidid piirama talupoegade orjusi ja lahutama mõisamaad vallamaist. Uus seadus pidi hakkama maksma 1858. a. jüripäevast, kuid mõisnikud tahtsid viivitada veel aastat kümme, ettekäände all, et maad alles mõõtmata ja lahutamata ja muud eeltööd tegemata“ („Mahtra sõda“, 287).

Lvuletisi on raamatus palju, arvult 92, jällegi terve meie kirjanduse ajaloo ulatuses. Neist on minu arvates 6. õppeaastale vastuvõetavaid 38. Need on: F. Kuhlbars'i „Eestimaa, mu isamaa“, „Häitsme-mehe“ ja „Vanemuine“, A. Reinwald'i „Pisarad“, „Õhtu päike“, „Minu süda“, „Päikene“ ja „Kuldrannake“, J. Kunder'i „Kuningas Kalev“, J. Bergmann'i „Taara peod“ ja „Ustav Ülo“, J. Tamm'e „Kilin-kölin“, „Kask“, „Punik“ ja „Ärkvel“, A. Haava' „Järv leegib eha paistel“, „Küll oli ilus mu õieke“, „Haige“, „Üks on minul pühama koda“ ja „Mägede põues“, Juhan Liiv'i „Üks suu“, „Ma lillesideme võtaks“, „Ta lendab mesipuu poole“, „Hommik“,

„Rukkvihud rehe all“, „Naised kangast seadvad“, „Rändaja“ ja „Kevade lähene mine“, E. Enno' „Kojuigatsus“, G. Suits'u „Noorte laul“ ja „Oma saar“, V. Ridala' „Kevadetunne“ ja „Nooruse maa“, H. Visnapuu' „Kodumaa laul“, M. Under'i „Lõoke“, A. Alle' „Krati loomine“, J. Kärner'i „Lõikuse laul“. Neist luuletisist on paljud kohasemad nooremale õppeaastale, näit. F. Kuhlbars'i „Eestimaa, mu isamaa“ ja „Vanemuine“, A. Reinwald'i „Pisarad“ ja „Minu süda“, J. Bergmann'i „Ustav Ülo“, J. Tamm'e „Kask“, „Punik“ ja „Ärkvel“ j. t. Pealegi nende motiivid liituvad 4. ja 5. õppeaasta ainekuga.

Ei taha vastata 6. õppeaasta arengut 35 luuletist, mis on kas üle jõu või paremal juhul huvitud vastavate elamuseelduste puudumise tõttu. Need on: J. Bergmann'i „Kaugel“, Jakob Liiv'i „Luuleteel“, „Järve kaldal“, „Arm hõljub“ ja „Vaimude org“, J. Tamm'e „Mu laulud“, A. Haava' „Oh ma isegi ei tea“ ja „Ei saa mitte vaiki olla“, K. Söödi „Minu lein“, „Metsateel“, „Peale hallaööd“, „Must lind“ ja „Mälestus“, Juhan Liiv'i „Noor-Eestile“ ja „Mänd“, E. Enno' „Rändaja laul“, „Kolm eite“, „Hõõgumine“, „Tartu valgel ööl“ ja „Vanaisa surm“, G. Suits'u „Meie aja muinasjutt“, „Inspiratsioon“, „Rooside eleegia“, „Värisevate haabade all“, „Sapine kuu“ ja „Laul Eestist“, V. Ridala' „Luitel“, „Eleegia“ ja „Nagemus“, H. Visnapuu' „Purpurõhtu“, M. Under'i „Hilissuvi“ ja „Merilind“, A. Alle' „Sügis“ ja „Talveõhtul“, J. Kärner'i „Õo laul“ ja „Melanhoolne kevad“. Need on küpse ea sügavad looduselamused, tihti filosoofilise põhitooniga (G. Suits'u „Värisevate haabade all“, H. Visnapuu' „Purpurõhtu“, M. Under'i „Hilissuvi“ j. t.), enese- ja eluvaatluste mõtteluule (Jakob Liiv'i „Luuleteel“ ja „Vaimude org“, J. Tamm'e „Mu laulud“, Juhan Liiv'i „Noor-Eestile“, E. Enno' „Rändaja laul“, „Kolm eite“ ja „Hõõgumine“ j. t.) ja armastuslaule (A. Haava' „Oh ma isegi ei tea“ ja „Ei saa mitte vaiki olla“, G. Suits'u „Inspiratsioon“ ja „Rooside eleegia“ j. t.). Need luuletised jäävad algkoolis paratamata läbi elamata ja nende „õppimise“ tagajärjeks oleks huvi vähenemine luule vastu.

Ilma suurema kirjandusliku väärtuseta on minu arvates 19 luuletist. Nimelt F. Kuhlbars'i „Kalevite kalmul“ ja „Uute aegade väraval“, A. Reinwald'i „Kodule“, J. Kunder'i „Eesti mäel“ ja „Munamäel“, J. Bergmann'i „Rebane ja kurg“ ja „Saarepiiga kurtmine“, Jakob Liiv'i „Rästas“, J. Tamm'e „Orjakivi“, A. Haava' „Eesti kodu“ ja „Küll oli õnnis noorusaeg“, K. Söödi „Kui tulevad veel aja sügistuuled“ ja „Töö“, Juhan Liiv'i „Sa oled väikene-väike“ ja „Üks suvepäev“, E. Enno' „Vari“, H. Visnapuu' „Sireli“ ja „Verele ja merele“. Nende seas on jäljendeid (J. Kunder'i „Munamäel“, „Eesti mäel“), luulevae-seid fraasitisi (K. Söödi „Kui tulevad veel aja sügistuuled“, „Töö“, A. Haava' „Eesti kodu“, F. Kuhlbars'i „Uute aegade väraval“, H. Visnapuu' „Verele ja merele“ j. t.), kuivi kirjeldusi ja ümberjutustusi (J. Tamm'e „Orjakivi“, Jakob Liiv'i „Rästas“, J. Bergmann'i „Rebane ja kurg“ j. t.), abitut, kunstlikku fantaasiat (F. Kuhlbars'i „Kalevite kalmul“), sõnamänglemisi (H. Visnapuu' „Sireli“) j. m.

Olgugi et üle poolte luuletisist (54:38) jääb kasutamata, jätkub neid 6. õppeaastale. Oma ainekult on nad mitmekesisemad proosast ja suudavad osaval valikul täita õppeaasta vajadusi.

Käesoleva lugemiku *biograafiliste kirjutiste* puhul kergib küsimus, kelle jaoks autor neid küll mõelnud. Need on kuivad, abstarksed kirjanikkude elukohtade, leivaametite, teoste ja daatumite loendid. Nad ei suuda kirjanikkude isikuid ja elutööd noorte konkreetse mõtlemise paraselt kujutada ja jäävad kasutuks. Näiteid:

„Eduard Wilde sündis 21. veebr. (v. k.) 1868. a. Virumaal Simuna kihelkonnas, Pudi vere kupja pojana. Käis Tallinna algkoolides ja õppis neli aastat kreiskoolis. Tol ajal oli kõigis meie õppeasutis kōva saksa surve, mis tekitas sagedasti eesti soost õpilaste keskel opositsioonitungi. Sellele nähtele andus ka Eduard Wilde ja oli sunnitud lahkuma pool aastat enne lõpueksamit koolist. Ta asus siis elama maale isa juurde ja luges seal palju saksakeelseid kriminaal- ja följetonromaane, mis näitasid kätte Wilde'legi juttude kirjutamise tee“... „Virulase“ juures teenis Vilde kolm aastat (1883—1886) ja oli siis aasta

Tartus „Postimehe“ toimetuse liikmeks. Selle järele elas ta paar aastat kindla ametita, oli Tallinnas saksa teatris statistiks ja tegi ajalehtedele kaastööd. 1890. a. läks Wilde Berliini, et seal hakata ajakirjanikuks...“

Ainult Juhan Liiv'i biograafias taotleb autor olla üpris konkreetne ja langeb labasesse sentimentaalsusse.

Teiseks on enamus neist biograafiaist üle jõu 6. õppeaastale oma abstraktsete, tihti laiavalgivate ja ebaselgete hinnangutega kirjandusteaduslikus sõnastuses. Paljud neist hinnanguist tunduvad ainult õõnsate fraasitistena. Näiteid:

„Anna Haava (Haavakivi) on meie viimane (?) tähtsam romantiline luuletaja (109)“.

„Juhan Liiv esindub veel tublisti ilutseja romantikuna, nimelt oma varasemais juttudes ja lauludes, ent juba näeme sealgi kaldumist karmi tõsiellu. Hilisem produktsioon on aga peamiselt realistlik luule, ja ta laulude hulgas leiame isegi häid naturalistlikke luuletusi (122)“.

„Siin juhib Wilde sulge peaaesjalikult sotsiaalne vaatlemisviis ja sunnib kirjanikku tungima tõsiellu. Sellest annavad tunnistust ta reaalsed (?) jutud ja romaanid: „Karikas kihvti“, „Külmale maale“, „Astla vastu“, „Raudsed käed“, „Linda aktsiad“ j. t., milles etendab domineeruvat osa töölistkõhusus ja alama rahva vilets seis. Selle ajajärgu jätkuks on ta suured romaanid, mis kirjutatud esimese vene revolutsiooni päevil, nagu: „Maitra sõda“, „Kuidas Anija mehed Tallinnas käisid“, „Prohvet Maltsvet“, mis näivad olevat (?) ajaloolised, kuid käsitlevad ühtlasi valusalt ühiskondlikke hädasid ja viletsusi liigemast minevikust (217)“.

Mõnigi hinnang kannab liiga isikliku ilmet. Näit.:

„Kuid peatähtsus on Jakob Liiv'a ballaadidel; seni ei ole ükski eesti kirjanik suutnud võistelda Jakob Liiv'a allegoriseerivate ballaadidega... (105)“.

„Jakob Mändmets, sünd. 1871. a. Saaremaal, on eesti parem realist-novellist, kes kujutab tabavalt väikeste meeleoluliste kirjelduste, jutukeste ehk novellettide näol külaelu ja psühholoogilisi nähteid (321)“.

Autor ütleb küll oma biograafiliste kirjutiste kohta eessõnas vabandades: „Õpetajal ei pruugi sugugi arvestada ainult nendega. Kes keelab tarvitamast

õpetajail elamuslikumaid andmeid teistest allikaist!“ Kuid milleks need siis on paigutatud lugemikku: õpilastele nad ei kõlba, õpetaja peaks ise aga kindlasti rohkem teadma?

Lugemiku lõpus on 10 lhk. sõnade seletusi. Ma ei poolda selliseid sõnasikke algkooli raamatus, sest nad ei suuda konkreetset selgitada mõistet lahus tekstist. Käesolevas sõnastikus on kõigepealt palju üldiselt tuttavate mõistete asjatuid seletusi. Näit.:

„aam, -mi — suur vaat, maht 40 pange, aam, -na — peened kõlkad, mis tuulamisel viljast eralduvad, album, -mi — raamat mälestussalmide kirjutamiseks või päevapiltide mahutamiseks..., grammofon, -ni — muusikariist, herilane, -se — nõelaga putukas, kõige kardetavam ja suurem vaablase selts meie kodumaal, hiiglane, -se — väga suur olevus: inimene, loom, puu, mägi jne., hüülima — salaja lähinema, varitsevalt liikuma, imbuna — aegamööda millegi sisse tungima, vajuma, jutunurk, -ga — joonealune ajalehes, kus harilikult ilmuvad jutud, kadarik, -ku — kadastik, kajakas, -ka — veelinnud, püüavad kalu, kapral, -li — alamohvitseri auaste sõjaväes, elukutseline sõdur, kehastuma — teatava kuju võtma, kergats, -si — kerge loomuga inimene, koondama — kokku tõmbama, koguma, lühendada, kubjas, -pja — tööliste järelevaataja mõisas, kiltrist alam, jne.

Palju on ebaselgeid ja väärseletusi, mis kooliraamatus lubamatu. Näiteid:

aade, -te — paleus, ideaal, mõttepilt täiusest, alliteratsioon, -ni — iseäralik luule kaunistamise abinõu, riim, kus alata püütakse laulureas võimalikult kõiki sõnu ühesuguste kaashäälikutega (?), tarvitata iseäranis rahvaluules, näit.: Peeter, peeni poisikene, artikkel, -kli — kirjatükk ajalehes, ajakirjas, mingis koguteoses jne., Carmina barbata — punane habe, fantaasia, -ia — kujutusvõime (?), mõttelend, vormivaba helitöö, kultuur, -ri — haridus, kasvatus, naturalism, -smi — kirjanduslik vool, realismi alaosa, püüab kujutada tõsiellu, kuid kaldub enamasti elu varjukülgede peenustesse, romantism, -smi — ilutsev kirjanduslik vool XIX sajandi alul ja keskel, rajatud rahvusliku tunde alusele, unistav meeleolu, lootusrikaste ideaalide ülesseadmine; romantiline — unistav; uusromantika — uendatud romantism, sümbolism, -smi — mõtete ja tunnete kujutus (?) sümbolite, s. o. välismärkide ja -asjade abil, erilaadi kirjanduslik

vool, mis tarvitab sümboliseid abinõusid tunnete ja elamuste väljendamiseks; nimetatakse ka uusromantismiks, jne.

Lugemiku *keeleline külg* on korras. Autor on parandanud kõik tekstid praegusesse keelde. Vormivigu ei puutunud ette. Lauset on parandatud ainult vältimatul juhul, s. o. kui ta on täiesti vigane. Autori sõnavaras aga sisaldub vääratusi ja ebakohasusi, näit.: kooliõpetaja pro õpetaja (40 ja m.), arhiivaarius pro arhivar (55), Peterburg pro Peeterburi (110), reaalsed pro realistlikud (217), ajakiri pro ajaleht (217), kujutlus pro kujutus ja vastupidi (390, 391 j. m.) j. t. Paiguti on autor meelevaldselt muutnud: uhkusel pro ukusel (51), kose pro kase (173) j. t. Ei ole ka järjekindlust liitsõnades, eriti s-liitmises, kus pea -s, pea -se: looduslaul (349), looduselüürika (378) jne.

Trükitehniline külg rahuldab. Tuleb ette paaris kohas ridade ja sõnade segipaiskamisi (10, 347). Trükivigu leidub mõni üksik.

Lugemiku *illustatsioone* lõpetavad kujukalt, millised nad ei tohiks olla kooliraamatus. Kirjanduslikus lugemikus on mõtet ainult kunstipärasel illustrat-

sioonil, mis joontes elustaks ja süvendaks teksti ja mitmekesistaks elamusi. Käesolevas raamatus on vastuvõetavad ainult kirjanikkude näopildid ja mõni vinjett. Muud illustratsioonid ei suuda tekstile midagi juurde lisada, ennemini alandavad ja labastavad teda. Sellised on pea erandita Aren'i, Gori', Kivit'i, Mugasto' omad. Need on tellitud labane käsitöö, omamata koha ja aja välisilmetki, rääkimata siseelamusest. Paljud on tehniliselt otse abitud ja vigased, näit.: lhk. 27, 43, 141, 159, 167, 226, 300 j. t.

Kokkuvõtte: A. Raua *Kirjandusliku lugemiku II* jagu on ehitatud kirjandusajaloolisele põhimõttele ja sisaldab selle tõttu üle poole algkoolile kasutat materjali, mis on üle jõu õpilastele või kirjandusliku väärtuseta. Vastuvõetav proosa oma sisulise ja vormilise ühekülgsusega ei suuda rahuldada VI õppeaasta arenemistarbeid. Ainult luuletisi leiduks tervele õppeaastale. Teiseks paljude teoste esitus katketena ei vasta algkooli töölaadi. Biograafilised kirjutised on täiesti vastuvõetamatud VI õppeaastale. Sellepärast ei saa käesolevat lugemikku võtta käsiraamatuks VI õppeaastale.

Kooli ja õpetajaskonna päevaküsimusi

Õpetajaskond karskustööd süvendamas.

Õpetajate I karskuspäev.

Tallinnas, 28.—30. dets. 1928. a.

(Järg.)

K o l m a s p ä e v, 30. dets.
Viies istung.

Karskuspäeva viimane istung algab äsja noorsoo karskuskongressilt Paidest saabunud mag. A. *Elango'* hoogsa referaadiga teemale

Noorsoo isetegeva osavõtu tähtsus, võimalused ja piirid karskuskasvatustöös.

Referent arendab oma ettekandes järgmisi mõtteid:

I. Noorsoo aktiivset osavõttu karskuskasvatustööst tuleb hinnata

a) üldpedagoogiliselt ja
b) alkoholivastase võitluse seisukohalt.

A. Üldpedagoogiliselt noorsoo karskusliikumine on tähtis selle poolest, et ta 1) annab noorte positiivaimule positiivse ja hädaohutu suuna, sidudes seda konkreetsete kohustustega enesevalitsemise alal; 2) rakendab paremini, kui teised alad, noorsoo isetegevustungi, kuna siin see ei piirdu paljalt mängleva katsetamisega, vaid

muutub teatud objektiivse väärtuse (karske eluviisi) kandjaks.

B. Alkoholivastase võitluse seisukohalt noorsoo karskusliikumine on tähtis selle pärast, et

- 1) noorsugu siin laiemas ulatuses, kui see koolitundides võimalik oleks, tutvub faktiga, millel baseerub alkoholivastane võitlus;
- 2) noored, tundes endid üldise karskusmaleva aktiivseina liikmena, omandavad sügavama karskusmeelsuse, kui see võimalik oleks puht-retseptiivse sisenduse teel;
- 3) noorsoo karskusliikumine viib noori (vähemalt juhtivamat osa) nende kõigevastuvõtlikumas eas otsesse kokkupuutesse üldise karskusliikumisega ning varustab neid kogemustega sellel tööalal, mis pärast kooli lõpetamist hõlbustab nende siirdumist üldise karskusliikumise juhtideks.

II. Võimalusi noorsoo aktiivseks osavõtuks karskuskasvatustööst meil Eestis praegusel korral on kolm:

- a) noorsoo iseseisvad karskusringid (koolides ja väljaspool);
- b) noorsoo karskusmeelsed üldorganisatsioonid;
- d) täiskasvanute karskusorganisatsioonid.

III. Noorsoo osavõtu piirid karskuskasvatustöös on:

- a) välised (ulatuslikud);
- b) sisemised (sisulised);

A. Ulatuslikult noorsoo karskusliikumine piirdub ainult küpseva noorsooga, alates umbes 13—14. eluaastaga (algk. viimastes klassides).

B. Sisuliselt noorsoo karskusliikumises tuleb arvestada järgmisi kitsendavaid asjaolusid:

- 1) esikohale noorsoo karskusliikumises tuleb asetada noortes endis alkoholiüksatusele vastupanekujõu äratamine, et ära hoida pettumusi ja iseloomurikkeid, mis noori ootaksid enneaegselt täiskasvanute maailma karskendamisele asumisel;
- 2) noorsoo karskusliikumisel on

täis edu ainult seal, kus ta ei piirdu ainult alkoholi eitamisega, vaid süvendab noortes püüdu paremale elukorraldusele üldse;

- 3) noorsoo karskusorganisatsioonide viljakas tegevus on võimalik ainult täiskasvanud juhtide kaasabil; viimased ei peaks jääma ainult vormilisteks korraldusteks, vaid olema noortele nende püüdeis tõelisteks juhtideks, seejuures aga kindlasti hoidudes pedantlikust igasse asjasse segamisest ning puhtautoritatiivsest „kamandamisest“. (Kõne on avaldatud „Kasvatuses“ nr. 2., lhk. 49).

Järgmisena ja ühtlasi viimasena A. Ploompuu harutab küsimust kas ja miks võtavad õpetajad karskusringide tööst loiu osa? ning leiab, et

1) õpetaja ei saa asetada end seltskonnast väljapoole, sest kõik võtavad loiu osa;

2) õpetaja on liiga koormatud — on tüdinud;

3) halb majanduslik seis ei jäta aega kõrvalisteks huvideks;

4) õpetaja ei taha rikkuda head vahet oma ametivendadega.

Kokku võttes kõneleja soovib, et õpetajad karsklased jäägu kindlaks oma põhimõtetele, ja kõigi abinõudega tuleb hoolitseda, et koolidesse saaksid tööle ainult karsked õpetajad.

Läbirääkimised.

H. Roos: Kahe päeva jooksul on meile siin üht kui teist meie kohustustest meelde tuletatud, aga ei ole mitte niisugust kallaletungi olnud, nagu saime seda näha viimasel päeval. Õige ägedalt asus kallaletungi korraldamisele noorsoo kongressilt tulnud tegelane. Nähtavasti on meeolu seal pinev olnud, soojaks köetud, nii et siin otseteed relvadega ülesastumisi meie vastu peeti. See on noorema põlve vaprus. Nii kõneles noorema põlve esindaja, kuna aga vanema põlve esindaja andeksandvalt asja peale vaatas.

Noorsugu asub elama möbleeritud korterisse, kus on seatud kõik majape-

reneaise soovi kohaselt ja kus ei lubata ümber paigutada nii, nagu see üürniku tahtmise järgi hea ja korralik oleks. See näide on õieti järsk ja tundub, et meie noorsugu sugugi nii aktiivne ei ole, et relvastatud jõul vanema põlve vastu astub. Ometi on see nii. Kui seda vastuastumist ei näe, siis muidugi selle tõttu, et mitte kõik, asudes möbleeritud tubadesse, niisugust aktiivsust ei näita. Palju suurem osa tõmbab hingele koorukese peale ja ei näita teda üldse. Ei see ega teine, ei relvade esilekutsumine ega hingele koorukese peale kasvatamine — pole soovitav.

Üks referentidest, härra Ploompuu, on puudutanud karskuskasvatustööd õpetaja seisukohalt, härra mag. Elango aga karskuskasvatustööd noorsoo seisukohalt, näidates, missuguste hädaohutudega tegemist, kui tööle asume, ilma et arvestaksime noorsoo tahet. Härra Elango tõi ette, et noorsoo veened on niisama pühad kui usulised veened usklikule, ja kui katsume neid kärpida, siis asume robustse jõuga möbleeritud tubade ümberpaigutamisele, millele võiks järgneda üks kahest, kas noorsugu hakkab relvu tarvitama või hingele koorukest peale kasvatama. Ei see ega teine pole soovitav selleks, et meie vastastikune vahekord niisugune oleks, nagu ta peaks olema. Vahekorrad jätvavad paljugi soovida sellepärast, et meie, kahjuks, ei ole saanud noorsoo seisukohalt nende seisukohtade tundma õppimisel nende psühholoogilisele seisukohale asuda. Siin võib Hiina müür tekkida, ilma, et seda oleks sihilikult tahetud ehitada. Olen väga tänulik härra Elangole referaadi eest, et ta tähelepanu juhtis, et niisuguses olukorras töö edeneda ei võiks, ei tohiks ja tööd võimaldab ju ainult vastastikune usaldamine — see on arusaadav. Hea vahekord on tingitud vastastikusest arusaamisest ja tundmaõppimisest. Hea oleks, kui meie tänane karskuspäev selles küsimuses suudaks nii palju toime panna, et meie nende ebaõnnestumiste puhul, mida tahtlikult ei ole mõeldud teha, vaid mis on juhtunud mittevastavusest meie möbleeritud tubades, põhjusi otsima hakkaksime, kas on tahet olnud noorte tundmaõppimiseks.

Veel huvitav moment oli härra Elango referaadis see, et noored tahavad tegutseda. Nad ei taha tegutseda pisi-asjadega, vaid tahavad maailma muuta ja asuvad sellele teele. Huvitav oli ka moment, et karskusliikumine noorte energia tööle rakendab ja karskustöö näitab noortele, kui nad maailma parandamisele tahavad asuda, et iseendast tuleb peale hakata. Võitlus iseendaga näitab, et raske on maailma parandajaks hakata.

Edasi rõhutas härra Elango üht momenti, mida ei olnud kuulda seniste referentide suust. Meie ühine joon on, et meie ei tohi karskuskasvatust võtta kitsarinnaliselt ainult viina ja tubaka vastase võitlusena, vaid teda tuleb võtta elureformina. See on ühine moment, mida ka mina alla kriipsutan ja meie oleme näinud, et see on ühine seisukoht seniste vaadetega ja siin lahkuminekuid ei ole.

Paar väikest asjakest, milles ma teisel arvamusel oleksin. Nimelt lootusringide definitsioon tundub kitsas. Härra Elango leidis, et lootusring on seesugune teovõimalus, selts, ühing, kus noorsool isetegevust ei ole. Kuna aga lootusring oma teoala väljendab algkoolides ja referendi enda seisukohtade järgi võib arvata, et isetegevus võib juba õige varakult alata, mida tõendas ettetoodud näide surmaristi seltsiga ja teistega. Õpilaste isetegevus väljendub ka töökoolides, niipalju kui seda muidugi meie töökooli põhimõtted lubavad. Isetegevus on lootusringis lubatav ja sallitav. Arvan, et võiksime jääda algkoolides lootusringi, keskkoolides — karskusringi juurde.

Õieti võõrastav oli kuulda, kui referent põhjendas, et kui meil ei leidu algkoolides ja keskkoolides õpetajate seas karskustegelasi, karskeid õpetajaid, siis oleks loomulik, et meie tegelased peaksime kutsuma väljaspoolt. See ei ole halb, kui väljaspoolt tegelasi kooli kutsume karskuskasvatustööle, vaid see, kui kooli tegelaste enda keskel neid ei ole, neid, kes valmis oma jõudu sellele tööle rakendada. See on pankrotitundistus meile ja seda ei tohiks kuidagi lubada.

Järgmine referent, kas ja miks võtavad õpetajad karskusringide tööst liiga loiult osa, näitab, et see osavõtmine on õige loid. Kooli kohta ei leidu isikut, kes karskustööd juhiks! Samutigi oleks see pankrotitunnistuseks meile, kui lepiksime härra Ploompuu sissejuhatussega. Ta oli siiski tagasihoidlik, ta ei esine arvustajana ja sellepärast leidis, et need pahed, mis õpetajaskonnas esinevad, eriti alkoholi ja tubaka suhtes, on üldinimlikud pahed. Õpetaja on omaaja inimene ja sinna ei ole midagi parata. Kas peaksime ette ruttama teistest ja sellest, mis üldiselt valitsemas. Ma mõtlen, niimoodi ei tohi õpetaja õpetajaile mitte kõnelda. See kellele on palju antud, sellelt ka palju nõutakse. Õpetajale on palju antud sellega, et ta on rahva juht, maasool.

Meeldis mulle referendi poolt ettekantud referaadi lõpposa, kus ta rõhutab, et õpetajad peavad olema karsked. Kui õpetaja on karsklane, sellega on ta ette jõudnud, kohustuse enda peale võtnud. Nendest kohustustest ei tohi lahti öelda, kui ei taheta pankrotitunnistust, kui ei taheta vaesusetunnistust endile anda.

Chr. Brüller: Härra Elango tõi ette tähtsa probleemi ja lahendas selle ka omamoodi. Nimelt mõtlen seda probleemi, kuidas peavad õieti olema noorsoo ja vanasoo, kui õigust öelda, vastastikused suhted üldises kasvatusstöös, eriti karskuskasvatustöös. Härra Elango küsis, kuidas peab lugu olema, kas anname noorsoole, kui kutsume teda tööle, piiritu vabaduse kätte ja ütleme ennast sellest juhtivast osast töö juures lahti või jälle, meie võtame selle juhtimise enda kätte, kuid maskeerime selle juhtimise niiviisi, et noorsugu ei märkagi seda, ei pane tähelegi ja on arvamusel, et nad ise igalpool juhivad ja tegutsevad.

See alternatiiv, et noorsugu töötab ilma meie osavõtuta või töötagu nii, et meie osa võtame ja tööd juhime tähelepanematult, see on üks tähtis, originaalne päevakorras olev küsimus kasvatuses. Kui meelde tuleme, et Saksa ühiskondlikud voolud lähevad sellele välja, et noorsoole antud täielik vabadus, kool peab olema koht, kus ta loob

oma kultuuri, kus ta loob seda, millega ta pärast läheb vanade kultuuri juurde, kus noorur tahab vanade kultuuri parandada, selle asemele oma kultuuri viia, siis meie näeme, et see kasvatuslik vool on teatav lahendus küsimusele selles mõttes, et noorsugu olgu vaba, iseisev, selle voolu ringkonnad seavad põhimõtteks, et õpetaja ülesanne on siin teha ennast üleauseks. Õpetaja ärgu segagu end noorte töö sekka, katseta võimalikult kaugemale minna ja kasvataja ülesanne olgu siin, nagu Rousseau väidab, mitte midagi teha, õieti selle eest hoolitseda, et noorte kallal midagi ei tehtaks, sest vanad võivad nad ära rikkuda.

Kui härra Elango selle küsimuse juurde asus, siis oli muidugi huvitav jälgida, missugusele otsusele tema jõuab ja kuidas ta alternatiivi lahendab. Alguses oli tunne, et härra Elango tahab astuda nende Saksa ühiskonnavoolu kandjate jälgedesse. Mulle tundus kõnest niisugune toon, et jäetagu noored omapead, antagu vabadus neile talitamiseks nii, nagu nad ise leiavad selle paraja olevat. Loodagu oma kultuur.

Lõppakord kõlas aga teissugusena. Härra mag. Elango' referaadi lõpust võis järeldada, et noorsugu jäägu meie juhtimise alla ja nii, nagu seda Rousseau omas teoses „Emil“ väidab, et noorsugu ei pea märkamagi, kuhu teda juhitakse. Igatahes, kasvataja juhtigu õpilast. Härra mag. Elango' seisukoht oli: karskus- ja kasvatusliikumine jäägu meie juhtimise alla, kuid peaksime maskeerima juhtimist nii, et noored seda tähele ei pane. Ma ei tea, kas meie karskusliidus kedagi teist leiduks, kes suudaks ja tahaks küsimust teistmoodi lahendada.

Ka härra Roos näib asuvat seisukohal, et noorte juhtimine olgu meie käes, sest vastasel korral kasvatusstöö kaotab alused. Sellega mõtleb ta vanema põlve mõjutamist nooremale põlvele, sest mis on siis õieti kasvatus? Kasvatus on vanema põlve mõjuavaldamine nooremale põlvele. Ei usu, et ka siin mõeldakse teist seisukohta kaitsma hakata.

Kui sellelt seisukohalt välja läheme härra Ploompuu ettekande juurde, siis pean ütlema, et härra Ploompuu seda

ei andnud, mida temalt ootasime. Oleksime oodanud ägedat tooni päris nii veendunud karskuse esimaadlejal, nagu seda härra Ploompuu olnud, kes aastate jooksul on karskusvõitluse eesotsas seisnud, temalt oleksime oodanud relvade helistamist ja sõjariistade kõlistamist, võitlusesse kutsudes kõiki alkoholismi vastu, et sellele tähtsale tööle kõik jõud rakendataks. Kuid selle asemel kujunes härra Ploompuu ettekanne matusejutluseks, vaikseks kellahelinaks. Kui nii asja peale vaatame, kui endi loidusele põhjendusi otsime, siis ei tule meie karskustööst midagi välja.

Pr. E. Juudas: Tahaksin puudutada lootusringide küsimust väljaspool kooli. Mina räägiksin selle vastu. Olen ise Tartu algkoolides tegevuses ja hooldajana lootusringis. Olime sunnitud 1/2 aastaks lootusringi töö katkestama sellepärast, et välisringid, skouidid ja teised sellesarnased on halvasti mõjunud. Ei saa öelda, et lapsed end halvasti üles peaksid, kui juht juures on. Aga lapsed on ikkagi lapsed. Kui kästakse neid kell 3 kohal olla, tulevad nad tund aega varem välja. Õpetajat juures ei ole, tehakse vallatusi ja viidetakse aeg niisama ära. See mõjub halvasti koolitöö peale ning ta hakkab lonkama. Lootusringil peab olema kasvataja mõju, et ta tõstaks huvi õppeaine vastu. Lootusringi asi olgu korraldatud nii, et koolitöö selle all ei kannataks.

Siin öeldi, et õpetaja, algkooli-õpetaja, ei olevat nii suur rahva kasvataja, kui mõned teised rahvajuhid. Pean aga tähendama, et mis teie väiksesse lapsesse varakult istutate, seda pärast niikergesti välja ei saa ja sellega on kindlasti tarvilik karskuskasvatustöö algkoolides. Muidugi, õpetajal tuleb ajast puudus. Meil oli ette nähtud 2 tundi nädalas, aga õpilased palusid ja tellisid, kas ei saaks rohkem tunde, võtame kas või iga päev! Alguses, lootusringi töö juhtimisel peab õpetaja ikkagi a ja o olema, kuna hiljem alles võib neid kõrvalt jälgima hakata ja mitte igal sammul näpunäiteid jagama. Oma isiklike kogemuste järgi pean väikeste laste tööga täitsa rahule jääma. Tunnen rõõmu sellest, kuidas väikesed tõsiselt tööst osa võtavad. Lootusringid võiksid jääda.

Siis tahtis härra Ploompuu' kaitseks sõna võtta. Härra Brüller tähendas, et härra Ploompuu' referaat sarnanenud matusekõnele, matusejutlusele. Ma küsiksin, mis on siis suurte paraadikõnedega kätte saadud? Härra Ploompuu konstateeris fakti, ta tõi näiteid, kuidas see reaalselt, tegelikult on. Need faktid on nii tuttavad ja nähtud ning nendest mööda hiilida ei saa. Olen Tartust ja näen Tartu õpetajaid, kahjuks, siin õige vähe, mõne üksiku ainult. Mul on tõesti häbi ja kurb seletada, kui vähe on karskeid õpetajaid. Ainult karske õpetaja mõju ja eeskuju võib õpilasele mõjuda, tema radadel jäävad õpilased karskeiks. Kui aga õpetaja ise topsi tõstab ja karskusest kõneleb, ei ole sellel mingit mõju.

Laja: Õpetajad kardavad oma põhimõtteid läbi viia, sest võivad sattuda seltskonnaga opositsiooni. Kui maal ringi vaadata, miks teinekord õpetajad eemale hoiduvad, siis on omad põhjused ka selleks. Ja kui lootusring asutatakse, siis ei leidu isikut, kes seda juhiks. Siin peaks õpetajate kutseorganisatsioon vahele astuma säärase õpetajate mittevõimiseks ja õpetajate kõrvaldamiseks, kes purjus peaga klassi tulevad.

G. Olik: Oleme veendunud, et alkoholism on pahe ja suurem hulk rahvast on arvamusel, et ta on pahe. Proua Juudase kui ka mõne teise kõneleja sõnadest paistis välja, et valitsuse võim selle kaotama peaks. Ma ei usu sellesse, et see on võimalik. On võimalik kaasa aidata, aga seltskond peab ise kasvama. Õpetajal on suured ülesanded seda taht kasvatada. Ehk läheb korda õpetajal seda teha. On näidatud, et valimiste juures sagedasti alkoholi mõjul toimitakse, ja et praegune õpetajate valimisviis tuleks kaotada. See on keeruline küsimus. Kui tahame demokraatlike põhimõtteid silmas pidada, kas siis võime nõuda, et õpetaja valimine võetakse omavalitsuse käest ära? See nõuab palju kaalumist. Igatahes tuleks kaaluda, kas pahe on nii suur, et muuta demokraatlikke põhimõtteid.

Üht võiks aga öelda, et õpetajaskond karskeneb. Kui ministriummi tööle asusin, siis oli esimesil aastail pal-

jusid protsesse alkoholi laialt tarvitamise pärast õpetajate kohta. Mitmed õpetajad on ka sellepärast kohtadelt tagandatud, et nad ei suutnud alkoholi kiusatustele vastu panna. Nende seas on olnud ka naisõpetajaid. Viimasel ajal on palju vähem sääraseid juhtumisi ette tulnud.

Kuidas parandada nüüd seltskonda, moraali tõsta? See on suur ja raske küsimus, nõuab kaalumist. Igakord ei saa eeskirjadega asja korraldada. Oli välja töötatud eeskiri, mis oli sihitud nende pahede vastu, mille peale juhtis tähelepanu esiteks pr. Juudas, nimelt värvipulkade tarvitamise ja muude niisuguste ebavooruste suhtes. Oli terve rida ebavoorusi üles loetud. Tähendatud värvipulga tarvitamine pidi keelata kooli-kohustuste täitmise ajal, aga see eeskiri on minu portfellis. Ükski minister ei ole kirjutanud sellele alla. Öeldakse, loodame et õpetajate arusaamised sellel alal paranevad ja nad ise, ilma eeskirjata, sellele veenele jõuavad ning eeskujuga lastele parajust kasvatavad.

Referentide lõppsõnad.

J. Elango: Läbirääkimistel kerkis raske küsimus üles, nimelt mis teha nende õpilastega, kes kõlblusõpetuse tundidest, mis õppekavas ette nähtud, osa võtavad, kuid lootusringi liikmeks ei astu. Siisamaani seda raskust ei olnud, sest senini lootusring töötas väljaspool tundi. Nüüd, kui kõlblusõpetuse tundi kasutada karskusküsimuste selgitamiseks ja kõlblusõpetuse tund lootusringi tööd sellega kergendaks, siis ringi funktsioonid tahaplaanile jäävad. Kui sama ring koolielus eksisteerib, siis ikka ainult nende nimel, kes ta liikmed. Kasvatav, õpetav töö, mis ringis tehakse, peab selline olema, et ta kõiki õpilasi meelitab ringi liikmeks.

Täna härra Roosi poolt algatati küsimus, mis määral saab isetegevus olla lootusringis. Härra Roos konstateerib oma seisukohta niisuguseks, et ainult õpetaja osavõtul. Lootusringide liikmete vanadus kõigub 14—10 aasta piirides. Selles eas ei ole lapsed ikkagi niivõrt arenenud, et iseseisvalt, õpetajate

otsese kaasabitä töötada, kasvatavat tööd saaksid teha. Õpetaja osavõtt, algatav, kaasaskäiv, juhtiv osavõtt peab olema. Teisiti ei saa! Peame selle juures õpilaste isetegevust eriti uue aja voolude seisukohalt elustama ja peame teadma, missugused ülesanded tulevad kätte anda. Leidub ka sääraseid ringisid, kus õpilased saaksid päris iseseisvalt, kaunis korralikult töötada ilma õpetaja osavõtuta. Üksikute ülesannete kallal võib isetegevus kaugele minna. Selleni viimine on paratamatu.

Siis nimetati seda, et noorem põlv on kuri olnud. Vanem põlv on just vastupidiselt kõnelnud. Peab ütleva, mõlematel on tuline õigus. Meil on keskkooles, kus ei ole ainukestki karsket õpetajat. Sellest küljest tänasel referendil on õigus. Sellepärast ei pääse mööda nõudmisest, kui tahetakse ringis töötada, ja koolis õpetajat ei ole, kes ringi tööd juhiks, siis on otse paratamatu niisugust inimest kustki mujalt otsida. Sääraseid kogemusi on, kus kõrvalt isik on õige edukalt ringi töös kaasa aidanud.

Mis puutub üleüldisesse paitamisesse või rahuloleva seisukorra konstateerimisesse, siis väidan, et õpetajaskond on minu teades ainuke ametkond Eestis, kes oma koosviibimised järjekindlalt korraldab ilma alkoholita. Teised ametkonnad seda ei tee. Seega õpetajaskonna üldine meelusus on palju karskussõbralikum kui teiste ametkondade meelusus. Et selle juures arvuliselt võrdlemisi palju mittekarskeid õpetajaid leidub, võib olla isegi üle 50%, see on võimalik.

Üldisemaks raskuseks on aga parajuslaste küsimus. Karsked ja joodikud lähevad käsi-käes, nii imelik kui see ka ei ole! Karsklane edendab karskust teadlikult, kuna joodik karskusele manitseb enda haletsemisväärse seisukorraga, negatiivse eeskujuga. Keegi ei taha ometigi tema sarnaseks saada.

Parajuslased oma tugevusega on avatluseks noortele, sest nende eeskujul imponeerib; parajuslased on kurja juureks.

Mag. Al. Elango. Mul on heameel, et enamik mu referaadis ettetoodud põhimõtteid on kas vaikides või otsekohe-

selt väljendatult heaks kiidetud. Ainult kolmes punktis on osa sõnavõtjate arvamused minu omadest lahku läinud ja ainult nende juures ma tahaksin peatuda.

Kõigepealt, lugupeetud härra koolinõunik Brüller'i poolt esiletõstetud alternatiivi puhul, kas noorsugu jätta täiesti omapead või teda siiski juhtida, olgugi ta enda tähelepanematult, pean ütleva, et mina Saksa „Gemeinschaftsschule“ ja nooruskultuuri teoreetikuist natukene teisiti aru olen saanud, kui lüüp härra koolinõunik. Minu arvates nemadki ei eita kasvataja autoriteedi tähtsust täiesti, vaid võitlevad ainult selle liigrõhutamise vastu. Vaadeldes näit. elu Wickersdorfi koolikogukonnas, näeme, et siin autoriteedile küllaltki avarad avaldumisvõimalused jäetud, mida kinnitab m. s. ka Dr. G. Wyneken ise, poleemikas Fr. W. Foersteri ja teistega. Kuid antud korral meile polegi nii tähtis see alternatiiv, kuna noorsoo omapead-jätmist meie õpetajaskonna praeguse koosseisu juures vähem karta tarvitseb, kui üleliiga-juhtimist, alalist käekõrval-talutamist, igasse asjasse pedantlikku vahelesegamist ja isegi noorsoo org-ide tegevuse meelega takistamist. Nagu ma aru sain, on härra koolinõunik selle vastu samuti kui minagi, nii et me lõpuks üsna ühisele seisukohale välja jõuame.

Teine küsimus on, kas ja mil määral on algkoolides pinda noorsoo karskusringidel. Ma teen kindla vahe lootusringide ja noorsoo karskusringide vahel. Esimesed on *laste* org-id ja seal on juht-õpetaja a ning o. Karskusringi töö aga põhjeneb *noorsoo isetegevusel*, ning siin on juhi funktsioonid üsna teised. Nagu ma juba referaadis rõhutasin, asun seisukohal, et ka viimane moodus on algkooli lõppklassides võimalik. See teeb küll võimatuks senise nii mugava vahetegemise: algkool — lootusring, keskkool — karskusring, kuid pole midagi parata, kuna säärane puhtmehaaniline vahetegemine ometigi on väär.

Kolmas küsimus on, kas ja kui võrt on õigustatud noorsooringide juhtideks kutsuda isikuid väljaspoolt kooli. Mulle on otse arusaamatu see usk kutsetun-

nistuse imejõusse, mis siin paari eelkõneleja juures ilmsiks tuli. Et õpetajate palgaastmetesse liigitamisel ja ametisse kinnitamisel kutsetunnistus on aluseks, selle vastu ma ei vaidle, kuid et kogu kasvatus töö tahtakse teha professionaalsete õpetajate monopoliks, see käib minu arvates risti vastu niihästi pedagoogilisele teooriale kui ka praksisele, kus just rõhutatakse kooli ja kodu, õpetajate ja lastevanemate koostöö tarvet. Miks peaks see lastevanemate osavõtt koolielust piirduma ainult esindajate saatmisega hoolekokku ja mujale, miks ei võiks mõni neist, kui tal on selleks küllalt huvi ja eeldusi, olla näit. ka noorsoo karskusringi või lootusringi juhiks? Mulle näib noorsoo juhtimise tegemine professionaalsete õpetajate monopoliks sama pedantlikuna, kui isikliku karskuse, karskuslubaduse ülehindamine, mida siin täna olen tähele pannud. Paljas paber või mõni lubadus ei tee veel kedagi õndsaks, kui inimene muidu kogu oma olemusega ei suuda noorsugu vaimustada ja küllalt kõrgete ideaalide poole juhtida. Kes teab, võib-olla suudab seda hea mittekarsklane koguni paremini, kui mõni mannetu karsklane. Sellelt seisukohalt ei saa ma õigustada ka neid, kes õpetajaid tahaksid ilma jätta mitmesugustest teistest kultuurihüvedest, mis teistele seltskonna liikmetele siiski lubatud, ning ignoreerides inimese esteetilisi tarbeid, tahaksid õpetajaid teha otsekui nunnadeks. Noblesse oblige! — õpetajale on küll mõnigi asi keelatud, mille pärast harilikku kodanikku veel keegi süüpingile ei aseta, kuid liiga pingule me seda keeldude vibu ometi tõmmata ei tohiks.

A. Ploomkruu: Peame asju võtma, nagu nad on, ilma liialdusteta. Oleme niisugused, seltskond on niisugune, elu on nii. Vastasin küsimustele, nagu nad olid mulle ette asetatud. Kallaletung oleks mind teemast kõrvale viinud. Teema ei olnud sihitud relvade täristamisele.

Resolutsioonid.

Karskuspäeva korraldajate ja juhatuse nimel J. Elango kannab ette resolutsioonid, mis koondavad nii referentide kui paljude sõnavõtjate tähtsa-

mad seisukohad ja mõtteavaldused.

Resolutsioonid võetakse ühel häälel järgmistena vastu:

Üldseisukohad.

Õpetajate esimene karskuspäev 28.—30. dets. 1928. a. Tallinnas, konstateerides alkoholismi sügavale juurdu- nud pahet Eestis ja joomisevastase võitluse tungivat tarvet ja suurt täht- sust, leiab, et

1. kool on alkoholismivastase võit- luse ja alkoholivaba kultuuri loomise aluseks, kuna tähtsamaiks karskustöö abinõudeks tuleb tunnistada karskus- kasvatustöö ja alkoholismivastane sea- dusandlus;

2. kõik õpetajad, koolinõunikud ja kasvatustegelased peavad olema kars- ked;

3. õpetajail kui rahvakasvatatajail tuleb võtta karskustööst aktiivselt osa ja oma karske eeskujuga mõjuda igal pool kasvatavalt;

4. valitsus ja seadusandlik võim peavad karskuskasvatustööd nii ideeli- selt kui aineliselt rohkem toetama kui see sündinud viimaseil aastail.

Seadusandluse alal.

Meie praeguse ühiskondliku elu kor- ralduse juures puutub kasvav noorsugu ja ka täisealine põlv paratamatult kok- ku alkoholiga ja sellega kaasaskäivate pahedega, missugune asjaolu soodustab alkoholismi levimist. Sellepärast peab seadusandlikkude ja valitsusasutiste te- gevuse sihiks olema luua niisugune ühiskondliku elu korraldus, mis ei soo- dustaks kasvava põlve kaldumist alko- holi tarvitamisele ega looks alkoholi sõbralist ilmavaadet ja harjumusi. Sel- leks tuleks

1. luua erilised noorsoo hoolekande- kohtud;

2. pikendada koolikohustus kuni 18. eluaastani kordamiskooli näol vähemalt 35 koolipäevaga aastas, et oleks võima- lik alal hoida ja arendada kooli kasva- tuslikku mõju kuni küpsema eani;

3. keelata kooliruumides igasugused lõbustused, kogumised ja pidud, kus tarvitatakse alkoholi, kapakalja jms.;

4. kõrvaldada kõrgemate koolide õpilaste joomisele avatlev eeskuj;

5. keelata alkoholi müüki koolide läheduses, piirata joogikohtade arvu ja takistada alkoholieinelaudade pidamist hariduskultuurilistel (nagu tuletõrje, jahimeeste j. t.) seltsidel;

6. maksma panna alkoholi reklaami keeld ja piirata öösist müügiaega;

7. keelata lõbustused (muusika, tants, ettekanded jne.) kõrtsides;

8. rakendada kaitseväge teenistusaeg ja osavõtt teistest riigikaitse organis- sioonidest karske ilmavaate ja selleko- haste harjumuste omandamise teenis- tusse;

9. maksma panna kõige lähemal ajal alkoholikeeluseadus noorsoo kohta kuni 20. eluaastani.

Karskusõpetuse alal.

Karskusõpetuse andmist tuleb teos- tada süstemaatilisel ühenduses kõigi õppeainetega nende lahutamatuna osana kooli õppekavas ettenähtud ulatuses, kuna juhulised karskustunnid võiksid otstarbekohased olla ainult erijuhtudel, nagu karskusasja tutvustamisel, uute võtete ja ülesannete otsimisel, organi- seerimisel jne. Nende andmist ebakom- petentsete ja kasvatustöös vilumatute isikute poolt tuleb kategooriliselt eitada.

Laste karskusseltside alal.

1. Lootusring kui mõjuv abinõu noorte kaitsmiseks alkoholismi ja kõlb- late pahede eest tuleb asutada igasse algkooli;

2. materjali tegevuse korraldamisel lootusringides tuleb vabalt ammutada kõigilt kõlbla kasvatusaladelt, kuid peajasjaks jäägu ikkagi karskusküsi- mus, mis punase joonena kõigist peab läbi käima;

3. ülesannete valikul tuleb eelistada neid, mis lastele rohkem elamusi paku- vad, nagu võistluskirjutised, karskus- ekamid, huvireisid jne.

Noorsoo karskusliikumise alal.

1. Kuna noorsoo isetegeval osavõtul karskuskasvatustööst on suur tähtsus niihästi üldpedagoogiliselt kui ka alko- holivastase võitluse seisukohalt, siis noorte sellekohastele ettevõtetele tuleb suhtuda sõbralikult ning kaasaaitavalt; eriti tähtsaks tuleb pidada noorsoo

karskusringide ja nende üleriigilise keskkorralduse (Eesti Noorsoo Karskusliidu) tööd;

2. silmas pidades karskusringide suuremat pedagoogilist väärtust, tuleb neid teistest noorsooringidest eelistada ning võimalikult igas keskkoolis ellu kutsuda; ka algkoolides, kus leidub küllaldaselt küpsusikka jõudnud õpilasi (eriti täiendusklassidega algkoolides) on karskusringid (lootusringide kõrval või nende aemel) võimalikud ning tarvilikud;

3. juhul, kui kooli oma õpetajaskonnast ei leidu karskusringi juhiks (hooldajaks) sobivat isikut, tuleks selleks leida vabatahtlikke jõude väljaspoolt.

Valimised.

Senine E. O. Liidu juhatuse moodustatud ajutine karskuskasvatustoimkond valitakse ühel häälel tagasi järgmises koosseisus: E. Martinson, H. Roos, J. Kents, J. Elango, J. Kalkun, A. Ploompuu, J. Depman, J. Topman, P. Kochtitsky ja prl. A. Schneider Tallinnast, H. Rajamaa Haapsalust, J. Söödor Paidest, J. Tölp ja A. Elango Tartust ning prl. M. Teder Valgast.

Karskuspäeva lõpetamine.

H. Roos: Kolm päeva on tööd tehtud, vastu võetud resolutsioone ja soovivaldusi, mis mõnegi poolt vastuvaidlusi on leidnud. Nähtavasti on vastuvaidlused nüüd poolehoiuks muutunud ja parandused tulnud ning teravused eemale jäetud. Viimane resolutsioonide vastuvõtmine näitab, et meie lõppudelõpuks kõigis küsimusis ühemeelsele tulemusele välja oleme jõudnud. See peaks õieti julgustama ka samasuguse ühemeelsusega edasi töötama ja neid mõtteid, mis siin oleme rõhutanud ja kuulnud, avalikult edasi viima rahva sekka. Võib olla, et mõnigi kord tuleb kannatada näpunäitamist, nagu siin on toonitunud, aga meie oleme ühemeelselt toonitanud seda, et kasvatustegelased tahavad seda tööd teha. Meie ei eita selle juures laiemaid tegureid, riigitegelasi. Ka need on kasvatustegelased. Selle kohta oleme kaudse sõna öelnud.

Need on põhimõtted, mis kaugeltki ei ole 100% ulatuses läbiviidavad praegu,

kuid peame deklareerima. Kui ei deklareerita, siis ei teata, mis tahame, mis nõuame. Toimkonnal, kui ta kavatsusi tegi, ei olnud julgust loota nii suurele osavõtule. Meie ei olnud küll mitte pessimistid, aga meie arvestasime neid olusid, mis seni on silma puutunud. Meie lootused on kaugeltki üle trumbatud ja see peab rõõmustavaks nähtuseks olema, julgustama meid, et meie ei ole üksikud, meid on palju, kes kaasa töötavad, tunnevad. Palju on ka neid, kes ei saanud siia kongressile ilmuda, kuid nemad ühinevad toimkonna nimel heas meeles konstanteerida võides rõõmustavat nähet, et meid nii suurel arvul on siia kokku tulnud ja et meie suurematest kavadest, millele rahva tuleviku rajame, on karskus. Sellest päevast peale areneb see töö suurema innuga ja täieneb ja annab sel puhul meile uut lootust ja julgust. Käed adra külge, õhutavat tööd tegema veel enam, kui seda varem on tehtud!

E. Martinson: Lugupeetud kongressi liikmed ja külalised! Õpetajate esimene karskuspäev on jõudnud lõpule. Õpetajad on jälle endid leidnud töösises töös. Tööd on siin tehtud kolmel päeval suure hoole ning andumusega ja osavõtjaid on olnud rohkem, kui juletud loota, sest asi on õpetajaskonna seisukohalt täitsa uus. Ei ole osavõtjaid heidutanud ei halb ilm, halvad teed, ei rammestav väsimus pärast raskeid tööd õppepöolaasta lõpul.

Seisame verstatulbal. Võitlus rahva hirmsama sisemise vaenlasega peab saama rahva kasvatajate omaks-asjaks. Kooli uued õppekavad nihutavad esikohale kasvatus põhimõtted. Õpetaja peab saama rahva kasvatajaks, elu reformeerijaks. Elu reformeerides tuleb eeskätt võidelda selle hirmsa koletisega, mis kui hiigla suur ämblik tahab tühjaks imeda meie rahva elumahlad. Oige rahva kasvataja ei saa ükskõikselts mõõda minna alkoholismi küsimusest. Selles äratundmises Eesti Õpetajate Liit on ka teinud selle küsimuse omaks-asjaks, sest Õpetajate Liidu ülesanne ei ole ainult õpetaja kutsehuviliste küsimuste lahendamine, vaid kõik-külgne Eesti koolielu tervendamine. Ja tõstes kooli, õpetajaskond tõstab ka ennast.

Meie õpetajad ja õpilased on kirjutanud ilusaima lehekülje Eesti ajalukku, kirjutanud kuldsete tähtedega, kui nad läksid koos võitlusse Eesti välise vaenlase vastu. Eesti õpetajakond kirjutas ajalukku jällegi ilusa lehekülje, kui ta koos noortega ühisel väerinnal algab visa võitlust rahva suurema sise-mise vaenlase vastu.

Lahkudes õpetajate esimeselt karskuspäevalt, võtke siit kaasa tuld, mille panete leekima noorte südameis. Võtke kaasa teadmised, et teie igaüks ei ole ükski selles raskest võitluses, vaid et tervel meie väikesel kodumaal vilguvad aatetulukesed.

Koosolek lõpeb hümniga laulmisega.

Osavõtjad.

Karskuspäeva korraldav büroo registreeris osavõtjaid 302 inimest. Nendest oli algkoolide õppejõude 230, keskkoolidest 42, karskustegelasi 13, kooli-nõunikke 9, koolivalitsuse juhatajaid 3 ja hamini tegelasi 5. Maakondade järele jagunesid osavõtjad järgmiselt: Harjumaalt 45, Tartumaalt 45, Virumaalt 43, Tallinnast 40, Viljandimaalt 32, Järvamaalt 28, Läänemaalt 20, Pärnumaalt 19, Valgamaalt 13, Võrumaalt 11, Petsserimaalt 5 ja Saaremaalt 1.

Varalised abinõud ja soodustused.

Varalised abinõud karskuspäeva korraldamiseks saadi hamini kaasabil Riigivanema summadest 300-kroonilise toetuse näol.

Kõigile väljaspoolt Tallinnat karskuspäevale sõitnud isikuile muretseti raudteel maksuta kojusõit. Peale selle loodi kokkulepe „Estoonia“ teatri valitsusega, nõnda et karskuspäevast osavõtjad pääsesid 29. ja 30. õhtul teatri ettekannetele poole hinnaga. Seda võimalust kasutas 200 inimest.

Sõit Harku.

Karskuspäeva viimase istungi lõppedes korraldati omnibustega sõit Harku koloniasse, millest 105 õpetajat osa võttis. Kolonias vaadati kasvandikkude eluruume, töökodasid, kooli ja korraldati kasvandikkude koosolek, kus H. Roos tervitas kasvandikke lühikeses kõnes ning kasvandikkude oma puhkpillide orkester esines muusikapaladega.

Kolonias kasvatajate poolt anti lahkesti rikkalikke seletusi. Üldmulje asutisest ja tema kasvandikest jäi siiski väga rusuv ja õpetajad, kes esimest korda Harkusse sattusid, konstateerisid avameelselt, et see asutus pole kasvatusmaja, vaid vangla. J. E.

Karskus.

Eesti karskusliikumise 40-a. kestvuse juubeli

puhul peetakse, nagu juba teatatud, Pärnus suurem juubelikongress, kuna Noorsoo Karskusliit samal ajal korraldab karske noorsoo suvipidustused. Kavatsatud juubelialbum peab ainelistel põhjustel teostamata jääma. Et jaanipäeval on Pärnumaa laulupidu, tuli juubelipidustused nädala võrra edasi lükata. Praegu on kava omandanud enam-vähem järgmise kuju:

Neljapäeval, 27. juunil.

Kell 17. Juubelikongressi avamisaktus.

- Kavas: 1. Avakõne.
2. Tervitused.
3. E. karskusliik. 40 aastat.
4. Karskusliikum. rahvuskult. tähtsus.
5. Mälestusi karskusliikum. algajalt.

Muusikat, laulu.

Reedel, 28. juunil.

Kell 10. Kongressi I töökoosolek.

- Kavas: 1. Kokkuvõtteid meie tänapäeva seltskonna ideoloogiast ja selle arenemise sihtjooni.
2. Eesti kool ja karskusküsimus.
3. Noorpõlve suhe karskumõttele.
4. Mis teha meie haritlaskonna võitmiseks karskumõttele?

Kell 15. Eriliitude asemikkudekogu koosolekud.

- „ 18. Kontsert-miiting.
„ 21. Noorsoo suvipidustuste avamis- ja tutvumisõhtu.

- Kavas: 1. Avakõne.
2. Kõne.
3. Muusikat, laulu.
4. Lõbustus.

Laupäeval, 29. juunil.

Kell 9. Kongressi II töökoosolek.

- Kavas: 1. Meie karskusliik, lähema tuleviku ülesandeid ja väljavaheteid.
2. Maa karskusseltside praegune seisukord ja ülesanded tulevikus.
3. Naine ja karskusküsimus.

Kell 10. Noorsoo suvipidustuste I töökoosolek.

- Kavas: 1. Moodse elutunde arenemisest.
2. Uus elurütm ja selle kajastusi kirjanduses.
3. Pääkese- ja vabaõhuliiklemise kultuuri osa elureformis.
4. Vaba sõna.

Kell 16. Noorsoo suvipidustuste II töökoosolek.

- Kavas: 1. Isiku väärtustahe ja ühiskonna väärtusnõue.
2. Noorsooliik. tänap. seisukord ja noorte harrastusi.
3. Noorpõlve ülesanded Eesti ühiskondlik-kultuurilises elus.

Kell 21. Kongressi liikmete koosviibimine teelaualas.

„ ½23. Noorte rongikäik tõrvikutega ja sõit merele.

Pühapäeval, 30. juunil.

Karskusjumalateenistus kirikuis, ühine suplus ja vabaõhumängud mererannas, sõit Torri. Toris aktus k.s. „Tähe“ ja Jüri Tilga mälestuseks.

Kell 21. Noorte kunstiõhtu.

Juubelikongressist osavõtt ühes sõnaõigusega on vaba igale. Eriti teretulnud on karskus- ja haridusseltside tegelased ning õpetajad. (Resolutsioonide läbivaatamiseks moodustatakse erikomisjon karskusliitude esindajaist).

Noorsoo suvipidustusist osavõtuks saadetakse kutse kogu eesti keskkoolinoorsoole ja noorsoo karskusliidu liikmeile väljaspool kooli.

Kui korda läheb pidustusi ettenähtud ulatuses läbi viia, siis kujuneks see igatahes üheks silmapaistvaks verstapostiks meie karskusliikumises. Senised välja-vaated on igatahes head.

E. Õ. L. Karskuskasvatustoimkonna tegevus.

Lõpetades I õpetajate karskuspäevaga seotud järeltööd, asus toimikond karskuskasvatustöö

elustamisele koolides. Peale „Lootusringi Juhil“ kaudu antavate juhataste viibis karskusekretär P. Kochtitsky kauemat aega kõnereisil: jaanuari-veebruari kuul Hiiu maal neljateistkümnes koolis ja Saaremaal kaheksas koolis (Hiiu- ja Saaremaa haridusnädalate puhul), märtsikuu alul Virumaal üheksas koolis, Paljudes koolides võis märgata peale kõlblusõpetusega kohuseks tehtud karskusõpetuse veel õpetajate tegevust laiendatult lootusringide tööks ja võistluskirjutamiseks. Üldse aga selgus kohapealse töö õhutamise ja meetodiliste näpunäidete vajadus.

Rohkesti tööd on nõudnud III võistluskirjutuse korraldamine, mis teostus 10. märtsil ja on esialgsete andmete järgi õige rohkearvuline osavõtjate suhtes. Nii oli saadud eelteadete järgi see arv ligi kuustuhat. Muidugi jääb mõnigi kool hiljem ära, nagu see eriti haiguste pärast sel aastal mõistetav, kuid ikkagi on loota tugevalt juurdekasvu osavõtjais, mis näitab, et meilgi see lastele meeldiv ja mõjuv töövõte võidab hoogsalt kasvavat poolehoidu.

Kõnereisil viibides, külastas karskusekretär ka Virumaa Rahvaülikooli, esinedes kõnega, millele järgnesid elavad mõttevahetused neljakümnekolmeliikmelise õpilaspere poolt. Tundus soe poolehoid elu-uuenduse küsimusile ja tahe seda elus teostada. Meeldiva mulje jättis see „elukool“ oma koduse õhkkonnaga õpilaste ja õpetajate vahel, töömeeleoluga ning nähtavate tulemustega vaimlises arenemises ja tegelikkudes oskustes.

Õpilasi leidis igast maakonnast peale Põhja- ja Lõuna- ja Keskmaale.

Jüri Tilk †

11. veebr. k. a. suri Helsingis esimese eesti karskusseltsi asutaja Jüri Tilk, kes üheksakümmendatel aastatel Toris õpetajana töötades seal karskusselts „Tähele“ aluse pani. Viimasel ajal elas ta Helsingis, töötades ajakirjanikuna Yrjö Virola nime all „Uusi Suomi“ toimetuses.

Lootusringide kevadepüha

korraldab E. Õ. L. karskuskasvatustoimikond 4. ja 5. mail kõigis koolides. Sel puhul on hamin lubanud koolides kasutada kaht viimast töötundi karskusküsimuse selgitamiseks tingi-

musega, et need tunnid oleksid selgitavat-kasvatavat laadi ja vabad agitatsioonist.

Samal ajal korraldab Eesti Karskusliit

oma järjekorralise (10-nda) karskuspuha.

Tarvilised materjalid saadetakse koolidele aegsasti kätte.

Ajakirjanduse ülevaade.

E. Martinson.

Viimasel ajal on ajakirjanduses leidnud suuremat tähelepanu *keskkooli korraldamise küsimused*, eriti *võõrkeelte küsimus*. Õpetajate Liidu keskkooli toimkonna korraldusel kokkuastuva keskkooliõpetajate kongressi kavas on ette nähtud põhjanevaid küsimusi keskkooli korraldamise alalt, ka paljusõelutud võõrkeelte küsimus, nii et viimaks ometi ehk jõutakse keskkooli põhiküsimusis üldtunnustatud seisukohtadele.

Esitame ajalehtede mõtteavaldused nende ilmumise järjekorras.

„Vaba Maa“ 27. numbris ilmunud kirjutises „*Johanson ingliskeelele jalga taha panemas*“ on esitatud endise haridusministri dr. Mõttuse erakorralise teadaande sisu, mis väikeste lühendus-tega on järgmine:

„Kõneleja annab ülevaate võõrkeelte poliitika arengust meie koolides. Muu seas puudutab ta seda ajajärku min. Saueri ajal, kus keeltepoliitikas kindlad sihtjooned maksmapandi ja ingliskeel esimese võõrkeele kohale paigutati. Edasi toonitab ta ka üleriiklise õpetajate kongressi otsusi, millega soovitati ingliskeelt esimese võõrkeele kohal näha.

Haridusminister Baueri ajal algas aga *isiklike tunnete poliitika*

ajajärk haridusministeeriumis. Bauer eelistas saksakeelt ingliskeele asemel, selle tõttu kõrvaldati ingliskeel ja pandi asemele saksakeel.

Hoolimata isegi Riigikogu seisukohast, mis leidis väljendust keskkoolide seaduse väljatöötamisel, jätkatakse haridusministeeriumis vaikselt aga ometi sihikindlalt isiklike tunnete poliitikat, süvendades aast-aastalt segadust võõrkeelte õpetamises, mis lõpuks jõuab nii kaugele, et 1926. aastal maksmapandud keskkoolide tunnikavades märgitakse ainult veel keskkoolides esimest ja teist võõrkeelt. Millised need keeled aga on, seda nagu ministeerium ei teagi enam.

Püüdes eelmise valitsuse haridusministri võimaluse piirides põhjalikult tutvuneda asja korraldamise käiguga ministeeriumis, ning ära kuulates nii ülikooli kui ka koolitegelaste ringkondade, ministeeriumi juhtivate jõudude ja väljaspool ministeeriumi poliitika ning seltskonnategelaste mitmesuguseid arvamusid, tähendab kõneleja, jõudsin 4—5 kuu jooksul otsusele, et võõrkeelte õpetamises

valitsevale segadusele lõpp tuleb teha,

ning ellu viia see kindel süsteem, mis oli maksmas enne isiklike tunnete poliitika mõjulepääsemisest ministeeriumis. Ühtlasi oli ka selge, et seda teha ei saa ega või mingisuguse käeliigutusega, vaid et siin peab algama süstemaatiline ja püsiv töö, nii et üleminek teostuda võiks järk-järgult ilma erilise murranguta koolielus.

Juuni algul 1928. aastal kandsin asja informatsiooni korras valitsusele, tutvustades viimast ka ringkirjadega, mida saata kavatsesin seminaride juhatajatele ja kooli valitsustele. Vabariigi valitsus oli nendega nõus ja ministeerium saatis ringkirjad välja 22. juunil ja 2. juulil 1928. aastal. Seminaridele saadetud ringkirjadega lubati pedagoogika nõukogudele suurendada ingliskeele tundide arvu eeloleval, see tähendab, käesoleval kooliaastal esimeses klassis nelja tunnini nädalas ja vanemates klassides võimaluse piirides, ühtlasi lubati ka võõrkeelte järjestamises ümberpaigutamine.

Ja seminaride pedagoogika nõukogud on ka kõik nendele antud võimalusi käesoleva kooliaasta algul tegelikult teostama asunud, kas täies ulatuses või esialgu osaliselt. Koolivalitsustele saadetud ringkirjas soovitas ministeerium ingliskeele oskuse tõstmiseks suurendada selle keele tundide arvu saksakeele tundide arvel, alates eelolevast, see on käesolevast õppeaastast võimaluse piirides. Ühtlasi lubas ministeerium asetada keskkoolides kas üksikult või koolide piirkonnas esimese võõrkeele kohale Inglise keel ning algkoolides

võtta Inglise keel võõrkeeleks alates klassiga, mis veel Saksa keele õppimist alanud ei olnud. Sellega oli põhimõttelikult selgunud ka võõrkeele küsimus algkoolides ning mina võisin sellele

põhimõttele rajatud algkooli uued õppekavad lõplikult kinnitada juulikuul 1928. aastal. Ja need õppekavad hakkasid maksma käesoleva õppeaasta algul. Pärast nende ringkirjade väljasaatmist võeti küsimuse kohta elavalt sõna ka avalikus arvamises, ning peab konstateerima, et Eesti avalik arvamine, välja arvatud sotsialistide häälekandja, ministeeriumi otsuse põhimõttelikult heaks kiitis. Et ära hoida võimalikke üllatusi edaspidi ja endiste segaduste kordumist ministeeriumis, otsustasin septembri algul 1928. aastal esitada valitsusele vormiliku ettepaneku võõrkeelte süsteemi põhimõtte fikseerimiseks.

Ministrite vaheline komisjon, mis moodustatud ühe memorandumiga põhjal juba märtsis 1926. a., asus 15. oktoobril 1928. aastal järgmisele seisukohale: „Tunnistada põhimõttelikult tarvilikuks Inglise keele õpetamine esimese võõrkeele kohale Eesti õppekeelga koolids. Teha haridusministrile ülesandeks asuda vastavate eeltööde tegemisele (õppejõudude ettevalmistamine, õppe- ja tunnikavade ümberkorraldamine, õppeabinõude nõutamine ja teised). Inglise keele esimese võõrkeele kohale asetamise teostamiseks, kusjuures see teostamine sünniks järk-järgult vastavalt eeltöödele, ilma eriliste murranguteta.“ Selle seisukoha esitasin ettepanekuna valitsusele 19. oktoobril 1928. aastal ja

valitsus kinnitas selle 2. novembril 1928. aastal tingimisega, et enne vastuvõtava põhimõtte järk-järgulisele teostamisele asumist Valitsusele esitatakse tegelik kava. Selle valitsuse otsuse saatsin 16. novembril 1928. aastal riigi koolivalitsusele järgmise resolutsiooniga: „Härra direktor Ollikul ühes direktor Nuthiga asuda tegeliku kava kokkuseadmisele ja kui ministri abi ametikohuste täitmisele asub, siis temaga läbi arutades, esitada minule võimalikult 20. novembriks.“ Olgu tähendatud, et kõik need härrad, kellele kava kokkuseadmise ülesandeks tein, on ka ministeeriumi nõukogu liikmed ning moodustavad selle enamuse, mis pärast tegelikult tarvidust ei olnud küsimuse arutamiseks nõukogus. Kava sain kätte mõni päev hiljem soovitud tähtaega ja esitasin tema vabariigi valitsusele 28. novembril 1928. a.

Kuidas ingliskeelt sisse viia?

Kava ise on järgmine:

1) õpetajate seminarides jätkata Inglise keele õpetamist suurema tunni arvuga, et seminaride kasvandikud, tulevased algkoolide õpetajad, Inglise keele niivõrt põhjalikult omandaksid, et algkoolis seda ainet võiksid õpetada, kusjuures Saksa keele tundide arvu järk-järgult vähendada.

2) suvistel koolide vaheaegadel, alates 1929. a. korraldada Inglise keele kursusi algkooli õpetajatele, millistest osa võtaksid õpetajad, kellele Inglise keele õppimiseks ja õpetamiseks olemas tarvilikud eeldused.

3) alates 1929. aasta suvest korraldada Inglise keele kursuseid keskkooli õpetajaile Tartu ülikooli juures, milliste õppejõududeks kutsuda peale ülikooli õppejõudude üks õpetaja Inglismaalt, mis oleks tagatiseks keele puhtusele.

4) parimaist keskkooli Inglise keele õpetajaist, kes lõpetanud ülikooli, saata igaaasta suvisel koolitöö vaheajal vähemalt 4 isikut Inglismaale, kus nad elavat, haritud ja puhast Inglise keelt kuuleksid ning sunnitud oleksid Inglise keelt kõnelema.

5) kutsuda koolide ülalpidajaid järk-järgult varustama koole tarviliste õppevahenditega, nagu Inglise keele õpperaamatutega, vastavate piltide ja kaartidega jne.

6) Inglise keele õpetamist alata algkoolide 5. klassis 1930./31. kooliaastast, sest praegumaksva tunnikava järgi algab võõrkeele õppimine algkoolis üldse 5. klassis ja 1930./31. kooliaastaks on 5. klassist juba lahkunud õpilased, kes õppinud Saksa keelt.

7) keskkoolides suurendada Inglise keele tundide arvu teiste võõrkeelte või muude ainetel arvel alates 1929./30. kooliaastast.

Vabariigi Valitsus ühines kavaga 2. detsembril 1928. a.

Põhimõttelik otsus oli haridusministeeriumis novembri algul.

Kava saatusest oli ministeerium tegelikult informeeritud juba detsembril algul.

Nagu sellest teadaandest näha, on eelmine valitsus küsimust käsitanud suure ettevaatusega ja omad otsused teinud täiesti kaalutud selleks, et lõppu teha senivalitsenud süsteemi- ja korralagedusele võõrkeelte õpetamisel. Sealjuures ei ole mina ega eelmine Vabariigi Valitsus end

juhtida lasknud ühest või teisest poliitilisest välisorientatsioonist,

vaid eeskätt on kõik sammud astunud kokku-

kõlas praktiliste tarviduste ja meie elunõuetega.

Sest kui meie lahtiste silmadega eneste ümber vaatame, kui tähele paneme seda, millises suunas võõrkeelte õppimise alal tegutsevad praegu kõik teised riigid, eriti aga meie lähemad naabrid Saksamaa, Skandinaavia riigid. Soome ja meie suur idanaaber, kui arvesse võtame Inglise keele alatasa kasvavat ja tõusvat ulatust ning tähtsust rahvusvahelises läbikäimises, siis ei saa öieti küll olla enam kahte arvamist *Eesti kui väikerahva tuleviku seisukohalt*.

Seepärast on enam kui võõrastav praeguse Vabariigi Valitsuse samm, millega ta tühistas eelmise valitsuse otsuse ning täiesti arusaamatu see rutt ja kiirus, millisega talitatud.

On kaunis tõenäolik, et selle juures mõduandvad on olnud härra haridusministri tegutsemine, kes

vaevaks ei võtnud küsimuse arendamise küüguga ja praeguse seisukorraga ministeeriumis põhjalikult tutvumeda

ning selle tõttu valitsusele ka tarviliku põhjalikkuse ja objektiivsusega ülevaadet anda ei suutnud, mil juhul küll valitsuselt sootu teistsugust otsust oodata oleksime tohtinud. Seesugune talitamine viis aga haridusministri poolt meie koolile ja meie tulevikule esimese järgu tähtsusega küsimuses peaks olema lubamatu. Kahjatsev on ka härra haridusministri Riigikogus antud seletus, millega ta oma tegevust ja vabariigi valitsuse õnnetu kiirustust põhjendada püüab. See seletus on ja jääb dokumendiks, mis kõlbliselt haiget teeb Eesti koolile.

„*Uudislehe*“ 134. numbril kirjutises „Missugune võõrkeel meie koolides esikohale?“ esitatakse mõne meie koolitöötajate arvamus võõrkeelte kohta, mis on järgmised:

Prof. A. Saareste:

Kaldub oma veendumuste ja maitsetega romaani ja anglosaksi kultuurilmade poole, kuid tegelikudel põhjustel, et saksa keelt meil igapäevases elus kõige enam tarvis läheb, annab oma hääle kindlasti saksa keele kasuks. „Ka oma teadusalal, keeleteaduses, selgub saksa keel mulle ja üliõpilastele möödapääsematuks“ Saksastamist keele kaudu nüüdsel ajal ei tarvitsevat enam karta. Ilmselt hädaohtlik aga olevat võtta õpetusse vägeva idanaabri keel „Kõige enam pooldaksin olukorda, et oleks kolme tüüpi keskkooli: saksa, prantsuse ja inglise keelega.“

Gümnaasiumi direktor A. Kuusik (Tallinnas):

„Inglise keele kasuks räägib asjaolu, et seda keelt kõneldakse maailmas laiemalt kui ühtegi teist keelt.“ Selle keele õppimine ei kuuluvat raskemate ülesannete hulka. Tuleks teha inglise kirjandus meil kättesaadavamaks.

Realgümnaasiumi direktor N. Kann (Tallinnas):

„Keskkoolile võib vabaks jätta, missuguse keele ta pedagoogika-nõukogu või ta omanik tahab võtta esimeseks keeleks.“

Tallinna õpet. seminari direktor A. Kuks:

„Vahest oleks kõige õigem, kui ülemalt poolt oleks määratud keelte ja tundide arv igas koolitüübis, kuna küsimus, millist keelt keegi õpib, jääks kooli üleväljajate ja lastevanemate otsustada.“

„*Postimehe*“ 35. numbril ilmunud kirjutises „Tõusev maailma ühiskeel“ avaldab P. Schvalbe järgmisi mõtteid:

Tsiviliseeritud rahvaste läbikäimise hõlbustamiseks on vajalik ühiskeel. Lugematu arv katseid luua selleks eriline kunstlikult konstrueeritud keel ei ole annud tagajärgi. Keelemeeste poolt on rõhutatud, et rahvusvaheline keel peaks olema kergesti õpitav, lihtsalt konstrueeritud. Esperanto, näiteks, vastab enam-vähem sellele nõudele, kuid juba 40 aastat ta raiub endale asjata teed. Ja arusaadav: ka kunstlikult tehtud keeled nõuavad nende õppijailt samasugust aeglast ja piinavat peamurdmist nagu loomulikud keeledki. Peale selle nõuab iga kunstlik keel oma tutvustamiseks suurt agitatsiooni ja propagandat, mis ühenduses määratu töö ja kuludega. Ja ei ole eeskätt keele lihtsus see, mis viib ta võidule, vaid selle juures tuleb arvestada riikide ja rahvaste ajaloo ja arenemisega.

Ühiskeeleks saamiseks ingliskeelele on kõige rohkem eeldusi järgmisil põhjusil:

Ingliskeelt kõnelevate rahvaste arenemine on viimasel ajal teinud suri edusamme. Ameerika Ühisriigid on võitnud endile juhtiva osa maailma majandus- kui ka poliitilises elus. Austraalia on ilmasõja järeldukel oma territooriumi laiendanud tervelt 204.000 ruutmiili võrra. Ühisriigid on endi kindlaks eesmärgiks võtnud kogu läänepoolse maakera mandri domineerimise. Ingliskeelt rääkiv rahvas on saanud Aafrika ja Hollandi rahvaste asemele peremeheks Lõuna-Aafrikas, on aegamööda Ameerika Lõuna-Läänest välja tõrju-

nud Hispaania ja Prantsuse pioneerid, on Vene valitsuselt üle võtnud Aljaska ja Portugalilt Filipini saared. Kaks suremat saart ekvaatori läheduses, mis enne tuntud Bismarck-Archipelago nime all, on nüüd ümber nimetatud New-Britain'iks ja New-Irlandiks ja endised Saksa asumaad Aafrikas on nüüd suuremalt jaol Inglise käes.

Ingliskeel kui sarnasel on ka eeldusi maailma ühiskeeleks saamiseks. Tal on kindlad grammatilised seadused ja ta sõnade kogu ulatub poole miljonini. Ingliskeele teisendid, dialektid, on vaevalt märgatavad. Sõnatüvedest on 60% ladinakeelseid, mis ühised paljude teiste keeltega.

Ingliskeel ei ole endale kindla seisukoha võitnud mitte ainult kaubandustööstusalal, vaid viimasel ajal ta on saanud ka diplomaatiliseks keeleks. Versailles'i rahulepingu, Prantsus-Poola ja teiste uuemate rahvastevaheliste lepingute sõlmimisel tarvitati juba ka ingliskeelt lepingute tekstis paralleelselt prantsuskeelga.

„Rahva Sõna“ 37. numbris ilmunud kirjutises „Kas saksa või inglise keel esikohale?“ avaldab K. Luts järgmisi mõtteid:

Meie seltskonnas ei ole ühtlast seisukohta võõrkeelte asjus, milline asjaolu tingitud sellest, et on vastolud isiklike sümpaatiate ja tegeliku elu nõuete vahel. „Soovid kalduvad inglise keele poole, elunõuded räägivad saksa keele eest“.

„Võõraid keeli õppimiseks valides arvestatakse kas nende kultuurilise väärtusega või neist saadava kasuga või viimaks ka veel riiklise eesmärgiga rahvaste lähenemise mõttes.

Kultuuriväärtuse pärast on omal ajal õpitud ladina keelt ja võib samal otstarbel õpida ka igat muud keelt. Ses suhtes on saksa ja inglise keeled üheväärtuslikud, kuigi isiklikult pooldan anglo-saksi kultuurilma. Mulle meeldib inglaste loomulik vabameelsus; selle suure ilmariigi valitsemise ja ühtehoidmise oskus, mis põhjendatud vaba määramise alusele; hiigla riigimasina vaikne ja tasane käik, mis teistega koos edasi jõuab, ilma et pruugiks veriseid revolutsioonivapustusi üle elada; rusikaõiguse tahapinnale jätmine rahvusvahelises läbikäimises jne. Kuid ka saksa kultuur on suur ja saksa keele tõlkes võib saada kahtlemata iga tähelepanu äratanud teost, sest raamatuid trükitakse seal kolossaalselt palju“.

Edasi agtor selgitab küsimust, kumb

keel — kas saksa või inglise keel — on õpilasele kättesaadavam. Arvab, et koolis saadakse kätte ainult keeletundmise alused, kuna keele vaba valdamiseni ja võõrkeele abil võõrkultuurist osavõtumi jõutakse alles peale kooli lõpetamist omal käel edasi töötades. Ja iseseisvaks täiendamiseks saksa keel pakub meie oludes soodsamaid tingimusi.

„Kus on meie ingliskeele raamatute tagavarad nii raamatukogudes kui ka eraisikutel? Ja missuguseid raamatuid muretsetakse praegu veel juurde — kas ingliskeelseid?“

Maksvais tingimusi inglise kultuur ei suuda end meie juures kirjanduse puudusel maksma panna ja keel, mida ei tarvitata, unneb kasuta.“ (Kas säärase suure ja põhjaneva küsimuse lahendamisel tuleb tõsiselt arvestada raamatute puudumist? Kui inglise keele tarvitusele võtmine on meile tähtis, siis peab üle saama ka ajutistest raskustest. Ei taheta ju inglise keelt päeva pealt maksma panna, vaid esialgu jutt peaks ikkagi olema ainult põhimõttelise seisukoha võtmisest, suuna määramisest, kuna küsimuse tegelik lahendamine sünniks pikema aja vältel. E. M.)

Edasi autor vaatleb asja praktiliselt seisukohalt.

Meie rahva ja õppurite enamik ei ole mitte see rikas kiht, kes võib keele õppimist omale puht humaansetes eesmärkides lubada. Ta tahab ja peab ka saama teatavat tulu omast õppimisest. Oleme ju väike rahvas ja vajame suuremat väliskeelt, et muu ilmaga oma asju ajada. Mis keel see oleks, mis meil hõlpsam õppida ja mida ka meie naabrid oma juures enam tunnevad? Ikka jälle saksa keel. Elab ju Ida-Euroopa saksa kultuuri mõjupiirkonnas. Ei ole õige dr. Mõttuse seletus, et naaberriikides enam inglise keelt tuntakse. Teda õpitakse küll enam ja inglise keele tähtsus on peale ilmasõja kasvanud, aga just sellepärast teda õpitakse, et teda veel vähe tuntakse. Minge Riiga, Helsingi, Kaunasesse, Stockholm ja Oslosse — igalpool võõrkeelte seas saksa keel esikohal.

Möödunud suvel Rootsis ja Norras viibides võisin tähelepanekuid teha ja ka järeleparimisi. Üldse tuntakse seal vähe võõrkeeli. Aga kui juba — siis enam saksa keelt. Rootslased õpivad esimese keelena saksa keelt. Norras seletas minu järeleparimise peale kohalik vana haritlane-insener, et nende juures enam

saksa keelt tuntakse. Mul oli nimelt kuidagi vanast ajast jäänud arvamine, et Norra olles küljega vastu Inglismaad on ka inglise keele mõju all. Aga ei. Et Venemaal inglise keele tundjad haruldased on teame hästi. Mis hakkab siis tegema meie inglise keele tundja nende seas?

Sarnane on maksev olukord. Nüüd tahavad inglise keele pooldajad olukorral „rootsu murdma“ hakata. Meie juures läheks see vahet läbi, aga mujal naabrite juures? Ja kas on ette näha, et kümne aasta sees Soome omad Saksa sümpaatiad kaotaks ja ühes sellega inglise keel Soomesse ilmuks? Ei küll mitte. Nii-sama ka Lätis ja mujal.

Lõpuks poliitilised kaalutlused. Need on kõigepealt kõiguvad ja möödaminevad. Poliitiliselt on meie sümpaatiad muidugi ennem Inglise pool ja seal võivad nad ka edaspidi olla, nagu nad seda olid siis, kui meil seda keelt veel koguni vähe tunti.

Loetletud põhjustel peab omad isiklikud tunded kultuuri ja rahva vastu tagapinnale jätma ja peab geograafilisest situatsioonist loodud olukorras kasulikuks ja otstarbelikuks pidama jätta saksa keelele esimese võõrkeele koht meie koolides.

Laiendatagu inglise keele teadmist, soetatagu selle keele õpetajaid ja ka kirjandust, aga jäetagu saksa keel esikohale, kuni meid ümbritsevas ilmas olukord muutunud ei ole. Meie väike rahvas ei suuda suuremaid naaber rahvaid enesega kaasa tõmmata ka siis, kui meie kõik inglise keelt niisama hästi räägiks kui sündinud britlased.“

„Päevalehe“ 51. numbris ilmunud kirjutises „Võõrkeelte õpetamine tegeliku elu huvides“ avaldab ro. järgmisi mõtteid:

Ei ole õige väide, nagu tähendaks meil inglise keele õpetamine surnud keele õpetamist. Ei ole ju nii määratu suurt vahet meie ja Skandinaavia riikide olude vahel, kus viimases ikka enam ja enam tähelepanu antakse inglise keelele. Inglise keele mõju kasvab kogu maailmas ja ta hakkab ka parantsuse keelt, millel oli ainuõiguslik seisukoht diplomaatilises läbikäimises, kohati sealt välja tõrjuma. On kasvamas Põhja-Ameerika tähendus maailma rahvusvahelises elus ja ühes sellega kasvamas ka inglise keele mõju. See ei jäta puudutamata ka Euroopat.

Kui öeldakse, et inglise keel on Ees-

tile võõras, aga saksa keelt osatakse rohkem, siis tuleb tähendada, et aastat viiskümmend tagasi oli ka vene keel meile võõras, kuid kaunis lühikese aja jooksul õpiti ta niivõrt ära, et isegi lapsed, kes talvet kolm olid teda vallakoolis õppinud, seda keelt juba pisut kõnelesid. On õige, et vene keel oli siis meie tegeliku elu keeleks, kuna ametiasutised ajasid asju vene keeles, aga kui sellelt seisukohalt asja peale vaadata, siis ei oleks meil vaja ühtki võõrkeelt, kuna ju kõik asjaajamine sünnib eesti keeles. Ka äri ajamiseks võõrkeeled ei oleks meile tarvilikud. Eesti vähemusrahva liikmete arv on suhteliselt väike ja nad elavad koondunult. Ja kaugelt suurem osa neist oskavad eesti keelt. Läbikäimise mõttes poleks siis ka vähematki tarvidust Eesti koolides õpetada saksa või vene keelt.

Milleks siis õpitakse võõrkeelt?

„Siin on kaks peapõhjust: esiteks, et võida kirjandust lugeda — peamiselt teaduslikku — ja teiseks, et omandada võimet võõraste maadega ja rahvastega hõlpsamini läbi käia, majanduslikult ja osalt kultuuri alal.

Väikerahvas, nagu eestlased, ei suuda enesele ise luua tarvilist kirjandust, isegi tõlkekirjandust mitte, mis teda rahuldaks. Mitte ainult kõrgema haridusega inimesed, vaid ka teised on sunnitud oma huvide rahuldamiseks pöörama võõrkeelse kirjanduse poole. See asi on nii selge, et siin ei või tulla mõtete lahkiminekut. Kuid mõnedki, nimelt need, kes inglise kirjandust ei tunne, arvavad, et saksa oma on väärtuslikum. See on eksitus. Küll ilmub Saksas rohkem raamatuid, aga suure hulga rämpsu seas on vaevalt rohkem häid raamatuid, kui inglise kirjanduses. Sellest küljest ei ole mingit alust saksa keele õpetamist eelistada.

Mis puutub inglise ja saksa keelesse, kui otsekoheesse läbikäimise vahendisse välismaaga, siis ei saa siin kahte arvamist olla. On teada meil mõnigi vanem mees, kes hariduse osaliselt või täieliselt saksa keeles omandanud ja saksa teaduse vaimust läbi imunud, nüüd aga vanemas eas inglise keele ära õppinud. „Olud on muutunud — ütlevad nad — ja nüüd ei saa enam ilma inglise keelela läbi, kui ei taha teiste keskel seista nagu tumm. Kõik nad kõnelevad ingliskeelt, olgu rootslased, taanlased või prantslasedki. Meil aga ei ole oma saksa keelega midagi peale hakata.“

Eesti väljaveos on Inglismaal esi-

mene koht ja kindlasti läheb ta tulevikus veel suuremaks, kui sisse seatakse parem laev-ühendus mõlemate maade vahel. Sisseveos seisab küll esikohal Saksamaa. Aga ometi ei ole Inglise ja Põhja-Ameerika kaupade sissevedu kokku meile väike. Pealegi võib arvata, et kaupade osa Inglismaalt suureneb, kui saadakse parem ühendus ja õpitakse inglasega asja ajama ning kõigepealt õpitakse selgeks Inglise keel.

Nõnda on Eesti kaupmehele ja töösturile inglise keel tingimata kasulik ja tarvilikum kui saksa keel, sest meie töösturil ei ole Saksamaale ega Austriasse palju midagi eksporteerida, mujal aga, kuhu võiksid Eesti tööstuse saadused minna, ei osata Saksa keelt.

Inimesed, kes küsimuse üle ei taha küllalt järele mõelda, ütlevad pealiskaudselt, et ingl. keelest meil on kasu ainult väljarändajatele. Nägime, kui vildak on sarnane vaade. Kuid kindlasti on ka väljarändajate seisukohalt inglise keele õppimine väga tähtis. Peaks ometi kord üle saadama metsikust vaatest, nagu oleks väljarändamine mingi rahvuslik kuritegu. Kuigi ei tule teda õhutada, siis ei saa ka neid hukka mõista, kes tunnevad enesele olevat kodumaa kitsa ja otsivad mujal lahedamaid olusid. Nii mõnigi leiab neid võõrsil, aga esimeseks tingimuseks on keele oskamine, peamiselt inglise keele. Kes ei oska keelt, saab enamasti õige valusaid päevi tunda ja tal on õigus nuriseda, et on pidaud õppima koolis saksa keelt, millega ei ole elus midagi peale hakata.

Sedasama kordavad ka kõik need eestlased, kes enesele merel ülalpidamist otsivad

ja kelle arv meil kiiresti kasvab. Igatahes ei jää mingit kahtlust, et kui meil tahetakse võõrkeele küsimust otsustada rahva m a j a n d u s l i s t e huvide seisukohalt, siis peab esimesel kohal seisma nüüdsetel oludel inglise keel, kusjuures paljud muidugi ka saksa keelt õpivad mõistma, nagu meil ikka on olnud rohkesti paari võõrkeele oskajaid.

Viimaks ei saa jätta ühe asja peale tähendamata. Kuigi vene keelel ei ole meil praegu tegelikku tähendust, välja arvatud mõned väga kitsad alad, tõuseb tarvidus vene keele mõistmise järele kord jälle kindlasti, nimelt kui Venemaa uuesti avaneb rahvusvahelisele läbikäimisele. Oleks seepärast kahju, kui vene keele oskus meil vahepeal täiesti kustuks. Tema osaliseks alalhoidmiseks tuleks astuda samme, seda enam, et vene keele mõistmine hoiab tee lahti suure väärtusega ilukirjanduse juure, niihästi endise aja kui ka praeguse. Kuid see on subjektiivne vaade ja siin võivad minna arvamised lahku.

Lõpuks ei saa jätta tagasi tõrjumata mõnelt poolt kuuldavale tulnud arvamisil, nagu juhiks inglise keele pooldajad tundmused ja sümpaatiad ning antipaatiad, — mitte midagi sellesarnast, vaid puht otstarbekohasuse ja kasulikkuse põhimõtted! Raske on näha, et meie rahvas on rahvusvahelises läbikäimises halvemas seisukorras kui teised rahvad ja seda oma vabal valikul, kuna ta ei söanda vanast harjunud korrast lahkuda ja paremaid teid otsida. See on ainuke põhjus, mis sunnib ikka jälle meele tuletama, et meie saksa keele eelistamise poliitika on ekslik ja ei vasta rahva tarvidustele.“

Välismaalt.

Modern-pedagoogiline Ühing.

Modern-pedagoogiline Ühing, mis on kõike õpetajate ja vanemate rahvusvaheline organisatsioon, peab oma 5-dat rahvusvahelist konverentsi Elsinore'i Kronborgi lossis, Kopenhageni ligidal, 8.—21. aug. 1929. a.

Peale konverentsi loengute korraldatakse kursusi, diskussioon- ja uurimisringe (Study Groups) tuntud isiku juhatusel. Säärased ringid ja kursused omavad programmis väljaistvama koha kui eelmistel konverentsidel.

Üle saja progressiivsel kasvatuspöõll tegetsevaid teerajajaid võtab osa sellest konverentsist, ja seepärast see osutub haruldaseks juhiks kõigile õpetajale ja vanemaile. Nii on konverentsil valitud kõnelejaid, nagu Ra-

bindranath Tagore, prof. J. Piaget (Genfist), prof. Franz Cizek (Viinist) ja palju muid kuulsusi. Peateemaks on „Uus psühholoogia ja curriculum“, mille kõrval tutvutakse Taani kõrgemate rahvakoolidega (Folk High Schools).

Modern-pedagoogiline ühing on tähtsamaid rahvusvahelisi liikumisi, mis elustab sidemeid kõigi maade kasvatuspioneeride vahel. Ühingu on erilisi rahvusvahelisi kohustusi:

1. Ühing funktsioneerib progressiivse kasvatusse suhtes informatsiooni tsestrumina ja peab kestvate ühendust oma liikmetega, pöõrdes nende tähelepanu kasvatuspioneeride tegevusele teistes maades.

2. Ühing oma büroodega ja esindajatega pal-

judes maailma osades annab toetust kontakti-vajavaile kasvatajaile kasvatustöö alal.

3. Ühing mõjutab tunduvalt internatsionaalsismi, sestsaadik kui tema väljavaates progressiivne kasvatus on vundamentaalselt rahvusvaheline. Kolmekordse ühendisena, mis moodustub õpetajaist, õpilasist ja vanemaist, ta pälvib tähelepanu alusepanekus kestvale maailma-rahule.

Ühing annab oma liikmeile mitmesuguseid privileegiime, nagu ühingu laenu-raamatukogu kasutamist, oma ajakirja lugemist j. m. m.

Ühingu ajakiri ilmub neli korda aastas ja sisaldab kasvatusel uusi ideid ja meetodeid. Tema pealkirjaks on inglise keeles The New Era, saksa k. Das Werdende Zeitalter ja pr. k. Pour l'Ere Nouvelle.

Lõppeks olgu mainitud, et osavõtjatele organiseeritakse ekskursioon Elsinore'i, nii ka Kopenhageni huvitavamate kohtade vaatlemiseks, samuti ka näitus skandinaavia kultuurist ning koolitööst, rahvusvaheline raamatuturg, visiite Taani koolidesse ja palju muud huvitavat (rahvusv. lauluraamat, rahvatantse, deklamatsioone, kasvatuslikke näitusi jne.).

Et registreerimistähtaeg kestub 1. apr., siis ühing palub liikmeid aegsasti nimetada oma rahva esindajaid. Tasunud registreerimismaksu, on võimalus pääseda kõigile loengule ja ringidesse (kursuste eest väikene erimaks), saada igasuguseid soodustusi kohalikudelt autoriteetidelt ja väga võimalikult grupp-sõidu konverentsile. Detailsemaid teateid maksu suhtes saab ühingu peakortereist Londonist. Juhtumil, kui ei saa võtta osa konverentsist, makstakse tagasi 90% registreerimismaksust ainult loobuja asendaja leidmisel.

Rahvusvahelise Õpetajate Liitude Föderatsiooni kongress

peetakse 6., 7. ja 8. aprillil Bellinzoni's Šveitsis.

Kongressi tegelikud korraldajad on „Schweitzerischer Lehrerverein“ ja „La Société Pédagogique de la Suisse romande“.

Kongressi ajal on ette nähtud ekskursioonid Locarno'sse, Lugano'sse ja Agno'sse (Montessori kool).

Kongressi päevakord on järgmine:

1. Kongressi büroo valimine.
2. Esindajate mandaatide läbivaatamine.
3. Sekretäride rahaliste ja teiste aruannete ettekandmine.

4. Õpetajate tasude küsimus ja majanduslik seisukord.
5. Üldine ja professionaalne õpetajate ettevalmistamine.
6. Kool ja rahvaste lepitamine.
7. Kool, kirik ja riik.
8. Täidesaatva büroo ja sekretäride valimine 1929./30. aastaks.
9. 1930. a. kongressi koha kindlaksmääramine.

Statistikat S.S.S.R. koolidest.

Nõukogude Venes on 118.184 üldhariduslikku kooli 337.435 õpetajaga ja 12.372.507 õpilasega. Õpetust antakse 70-es keeles. Klasse arvult kooli on: 108.500 esimese astme kooli, 8,4 miljoni õpilasega; 5.487 seitsmeklassilist kooli 1.960.000 õpilasega; 874 üheksaklassilist kooli 556.000 õpilasega. Peale selle teisi koolivorme. Iga 10.000 elaniku kohta tuleb keskmiselt 774 üldharidusliku kooli õpilast. Ukrainas on 10.000 elaniku kohta 825 õpilast, Valgevenes 974, Transkaukaasias 925 jne.

Õpilaste arv moodustab 70,1% kooliealisest noorsoost (linnades 98,4%, maal 65,3%).

Õnnelik õnnetus Bistriz'is.

Sellenimelise Rumeenia linna kooli teinud suusamatka lähedastes mägedesse Äkki kadunud 11 õpilast otsekuu maa alla teiste suureks hämmastuseks. Järele vaadates leitud, et õhuke lumekord oli tuisanud sügaviku kohale ja õpilased, kes sinna juhtusid, kukkusid lumekatusest läbi. Kiire päästetöö järele pääsesid aga kõik ehmatuslega või väiksemate vigastustega. Suusamatka juht—õpetaja, kes vaevalt selles õnnetuses oli süüdi, vallandati.

Austraalia haridusoludest.

Austraalia hariduskulud moodustavad kolmandiku üldisest väljaminekust, umbes 5 milj. naela. Seal on 9.559 õpetajat, nende palgad moodustavad 69% hariduskuludest. Koolikohustus on 7. kuni 14. aastani. Avalikke õppeasutisi on üle 3000, peale selle lasteaiad j.m.s.

Rahvakoolid annavad elementaarset üldharidust. Nende jätkuks on täienduskoolid 2—3-aastase kursusega, kus käsitellakse kutsehariduslikke küsimusi. Kõrgemais kooles õpitakse igasuguseid kultuurküsimusi, võõrkeeli (harilikult ladina ja saksa keelt), inglise keelt, loodusteadust, ajalugu jne. Need koolid on ettevalmistuseks kõigile vabakutselisele, nagu arstidele, juristidele jne., seega ülikooli astujale. Kõrgemaid kooli lõpetavad 6%

kõigist õpilasist, kuid ainult 0,6% astuvad ülikooli.

Ülikooli juures on pedagoogilised instituudid õpetajate ettevalmistamiseks.

14. eluaastaga lõpetab rõhuv enamus lastest kooli ja läheb tööle vabrikuisse, farmides-

se j. m. 1927. a. töötas vabrikuis 10.000 last alla 16 eluaasta!

Suurt rõhku pannakse Austraalia koolides tervishoiulistele küsimustele. Peale paljude kooliarstide on ka igal õpetajal teatav arstlik ettevalmistus.

Organisatsioonide teateid ja kroonika.

E. Õpetajate Liidu juhatuse koosolek

peeti 10. märtsil k. a. Kõige pealt kuulati ära sekretariaadi aruanne viimase aja tegevusest ning volitati sekretariaati valvel olema, et hamini kitsendus õpetajate päevadest osavõtu asjus õppetöö ajal traditsiooniliseks ei muutuks.

Organiseerimistoimkonna ettepanek kõne- de korraldamise asjus ringhäälingu kaudu koolielu ja kasvatusküsimuste ning õpetajaskonna organiseerimise kohta kiideti heaks. Bülletääni väljaandmine tunnistati põhimõtelt soovitavaks ning volitati toimkonda üksik- asjaliku kavaga esinema.

Samuti kinnitati keskkooli toimkonna ettepanekud gümnaasiumiõpetajate kongressi asjus ja kiideti heaks edasiharimistoimkonna kavatsused edasiharimise kursuste korraldamise alal.

Juudi Õpetajate Ühing otsustati liidu liikmeks võtta.

Edasiharimise kursuste alal

on E. Õ. Liidu edasiharimistoimkonnal kavatsusel korraldada 1929. a. suvel järgmised kursused ja nädalad:

1. Kasvatusteaduslik nädal Tallinnas välismaalt kutsutud lektorite abiga. Kavas: kõlblusõpetus ja kasvatuslikud küsimused algkoolis.

2. Pedagoogiline nädal Pärnus, Narvas, Kuresaares ja Petseris. Kavas: kõlblusõpetus ja karskuskasvatus, ajalugu, õpilaste vaba töö koolis, mitme klassiga ühes ruumis töötamine

3. Üldõpetuse kursus Tartus.

4. Eesti keele kursus Haapsalus.

5. Ajaloo kursused Rakveres ja Valgas.

6. Maateaduse ja joonistamise kursused Võrus.

7. Võimlemise kursused Kuresaares ja Võrus.

8. Ekskursioonijaam Tallinnas.

9. Keskkooli kursused Tallinnas.

Gümnaasiumi-õpetajate I kongress

avatakse 3. apr. k. a. kell 1.30 päeval Tallinnas tütarl.-kommertsgümnaasiumi saalis. Kongress kestab 3 päeva. Vastavad kutsed ja kavad saadeti märtsikuu keskel välja. (Kongressi kava leidub „Kasvatuse“ k. a. esimeses numbris lhk. 45). Hinnaalandust kongressile sõiduks raudteel Vabariigi Valitsus kahjuks ei lubanud.

Kongressi hoones korraldatakse laialine kooli- ja kasvatusteadusliku kirjanduse näitus, kus võetakse vastu ka välismaade pedagoogiliste ja noorsooajakirjade tellimisi.

Huvireisid 1929. a. suvel.

Eesti Õpetajate Liidu ekskursioonitoimkond kavatseb korraldada eeloleval suvel huvireise Soome-, Rootsi- ja Norramaale, sealse looduse ja rahva elu-oluga tutvumiseks. Ette nähtud on üks huvireis Soome ja teine Rootsi-Norramaale.

Soome huvireis toimuks juuni teisel poolel ja juuli alul. Ta oleks ühenduses reisiga kaugemale põhjamaale, *Rovaniemile*, kus tahetakse muu seas vaadelda ka polaarmaade suve kesköö päikest. Tagasitulekul pöörduetakse Oulust idapoole ja läbibatakse Kesk-Soome koskede- ja järvederikas ala, sõites raudteel, aurulaeval ja paiguti ka koskede-venel.

Selle huvireisi marsruut oleks järgmine: *Tallinna — Helsinki — Tampere — Oulu — Rovaniemi* ja tagasi: *Rovaniemi — Oulu — Muhos — Vaala — Kajaani — Kuopio — Punkaharju — Savonlinna — Vuoksenniska — Imatra — Viipuri — Helsinki — Tallinna*.

Huvireisi kestvus 14—17 päeva. Sõiduhind — raudteel III kl., laeval II kl. ühes magamisplatsidega — Smk. 915 või ümmarguselt Ekr. 90.— Sama huvireisi võib ka teha mõne pikendusega Kesk-Soomes (näiteks: *Kajaani — Nurmes — Koli — Jõensuu — Punkaharju* jne.) kestvusega 15—19 päeva ja sõiduhinnaga Smk. 1026 või ümmarguselt Ekr. 100.— Peale selle ülespidamise ja muud kulud. Esitatud sõiduhinnad on arvatud ilma hinnaalanduseta. Kui leidub vajalik arv huvi-

reisilasi, siis loodetakse saada Soomes vastavat hinnaalandust.

Rootsi-Norra huvireis toimuks juulikuul. See läbib ka muu seas ka Kesk-Rootsi loodusilurikkamad alad ja Skandinaavia mäestiku ning ulatuks Atlandi ookeani rannikule — fjordidesse. Selle huvireisi maršruut oleks: Tallinna — Stockholm — Upsala — Gävle — Ockelbo — Brücke — Åre — Trondhjem — Oslo — Göteborg — Stockholm — Tallinna.

Selle huvireisi kestvus oleks 2—3 nädalat. Sõiduhind III klassis (ilma hinnaalanduseta) Kr. 187.37. Peale selle muidugi ülespidamise ja muud kulud.

Eesti Õpetajate Liidu liikmeid õpetajaid, kes ühest või teisest ekskursioonist soovivad osa võtta, palutakse endid registreerida (suuliselt või kirjalikult) E. Õ. L. büroos Tallinnas, Rataskaevu t. 22 hiljemalt 10. maiks 1929. Hilisemate ülesandjate jaoks huvireisi soodustuste nõutamist ei saa toimikond enam oma peale võtta. Ülesandmisel palutakse tingimata teatada ees-, isa- ja perekonnanimi, sündimise aasta ja kuupäev ning aadress.

E. Õ. L. ekskursiooni toimikonna juhatus.

Noorsookirjanduse soetamise asjus

korraldab E. Õ. Liit hiljuti laiema nõupidamise, millest peale liidu tegelaste mitmed õpetajad ka väljaspoolt Tallinnat osa võtsid.

Tunnistati soovitavaks nii populaarteaduslikkude kui ka kunstiväärtusega ilukirjanduslikkude teoste väljaandmine noorsoole ja soovitati käsikirjade läbivaatamiseks ja hindamiseks ning väärtuslikkude tööde hankimiseks moodustada sellekohane toimikond.

Koolivalitsuste juhatajate nõupidamine

korraldati 11. märtsil haridusministeeriumis. Nõupidamisest võtsid osa enamasti kõigi koolivalitsuste juhatajad.

Elavaid läbirääkimisi tekitas kuueaastase alghariduse teostamise küsimus. Koosolek leidis, et „koolikohustuse laiendamine 5. õppeaastale on võimalik ja tuleks üldiselt läbi viia arvates 1929. a. 1. juunist kõigi õpilaste suhtes, kes selleks ajaks koolist lahkunud ei ole. Koolikohustuse laiendamine 6. õppeaastale arvates 1930. a. 1. jaanuarist on võimalik ja tuleb läbi viia, tehes ajutisi erandeid üksikute omavalitsuste piirkondade suhtes“.

Koolimaade kasutamise kohta võeti vastu järgmine otsus: „Tunnistada õpetajate maapidamine põhjendatuks avalikkude algkoolide

seaduses ettenähtud normi piirides. Koolimaade vähendamine ei ole otstarbekohane. Maata koolidele tuleb maad muretseda. Koolisid tuleb varustada hariliku normaaltalu suuruse maa-alaga võimalust mööda“.

Keskoolide võrgu kohta leiti, et „olemasolevate keskkoolide ümberkorraldamisel ja uute koolide või üksikute harude loomisel tuleb eelistada, eriti maal, kutselaadilisi keskkooli harusid kohalikkudele oludele ja elunõuetele vastavalt“.

Noorsoo osavõtu asjus avalikest ettekannetest otsustati „ministeeriumi korraldused heaks kiita“. Ühtlasi tunnistati soovitavaks, et koolivalitsused valmistavad kontrollimise korra juhtnöörid ja saadavad ministeeriumile teadmiseks.

Keskoolide õppekavade

väljatöötamise on hamin usaldanud Tallinna linna koolinõuniku hra J. Grüntali kätte. Sellepärast palub Riigikoolivalitsus koolinõunikke, keskkoolide juhatajaid, asjast huvitatud õpetajaid ja E. Õ. Liidu õppetoimikondi ning õpetajate ühingute sektsioone saata omad arvamused ning ettepanekud keskkooli õppekavade kohta otseteed hra J. Grüntalile Tallinna linnakoolivalitsusse, Nune 2.

Õppimisvõimalusi Soomes.

Riigikoolivalitsus teatab, et eestlaste vastuvõtmise kohta Soome põllumajanduslikkude õppeasutiste õpilasteks, kui ka Eesti põllutöökoolide õpilastele praktikandi kohtade muresemise asjas Soomes on saadud Soome saatkonnalt järgmine kiri.

„Pärast seda, kui Soomes lähema vastastikuse mõju teostamiseks põllumajanduse alal mõningate eraorganisatsioonide ettevõtte alगतati küsimus kutsuda Eestist õpilasi õppima Soome põllumajandust, karja- ja hobusekasvatust ja et Eesti vastavate koolide õpilastele muretsetak praktikandi kohad Soome parimatesse majapidamistesse, on Soome ametivõimud otsustanud heaks kiita ettepaneku säärases vormis, et eestlaste õpilasteks võtmist Soome põllumajanduslikkudesse õppeasutistesse võidakse korraldada nõnda, et soovijad läkitavad oma palve ühes tunnistustega põllumajandusvalitsuse haridusosakonnale (maataloushallitukseen opetusosasto, aadress Helsinki), kes hiljem astub sammud õpilastele kohtade muresemiseks ning et praktikandi kohte soovijad samuti läkitavad oma palve ühes tunnistustega oma kooli juhataja vahelt-

talitusel põllumaajndusvalitsuse haridusosakonnale, kes siis soovijaile muretseb passilikud kohad, kuid siiski eeldusega, et praktiseerimise aeg peab olema üks suvi või igatahes 5½ kuud, kuna pärast seda praktikant, kui ta on täitnud kõik tema peale pandud kohustused, saab praktiseerimise kohalt tunnistuse praktiseerimise üle“.

Muljeid Hiiu- ja Saaremaalt.

Läinud haridusnädalate puhul Hiiu- ja Saaremaal oli võimalus E. Ö. Liidu karskusesekretäril rändkõnelejana külastada üle poole Hiiumaa ja üle kaheksandiku Saaremaa koolidest. Oma muljeist jutustab kõneleja muu seas järgmist:

Hiiumaal on teostatud edukalt hüüe: „Hiiumaa hiidlastele!“ Palju on kodusaalet õpetajaiks „pärismaalasi“. Mõnigi vanem õpetaja on majanduslikult õige tugevasti kohaga seotud: omad talud, majad, veskid jne. Nooremaist õpetajaist tundub olevat ülekaal naisõpetajail. Tuleb siin siiski tunnistada ühe külgeks vaade, nagu ei oleks noored naisõpetajad küllalt südilt andunud kutsele. Hiius eriti tundus noorte naisõpetajate püüe anduda aktiivsele koolitööle, tellida oma klassi õpilastele rohkesti ajakirju täiesti omal kulul, juhtida õpilaste isetegevust oma kaastöoga väljaspool tunde. Võis märgata tungi kulutada kirjanduse peale raha. Mõnel pool oli see kooli heaks eneseohverdamine isegi liiale minev: nii olid kusagil õpilased nii ära hellitatud koolipidude ja tihti õpetajate isiklikul kulul ostetud õpiraamatutega, et vanemad hiljem ostmisest üldse loobuma kaldusid. Kui siis õpetaja soovitanud vanemaile, et lasku nad oma lapsed marjule minna, mida seal eriti palju, et nii raamatute ostmiseks raha teenida, vastatud: „Ei meie lapsed lähe raamatute pärast marjule!“ Olgu märgitud, et Hiiumaal sissetulekute soetamine on kohati õige raske, sest põllupind on äärmiselt vilets, annab 2—5 seemet. Seltskondlikust tööst osavõtmisel võis kohati märgata naisõpetajate eemalehoidu. Põhjuks toodi küll ette, et seltside elus on eitavaid jooni, mis tööd takistavad (ebaõige kulutus tantsukursuste ja kulukate väljasõitude peale, kuna haridustöö ja raamatukogu toetust ei leia), kuid ometi oleks just õpetajate suurem osavõtt tervendust seal tuua võinud, nagu

naabruses hea näide oli, kus just õpetaja energilisel osavõtul selts õige viletsate sissetulekute juures ilusa raamatukogu asutanud, loenguid-õpiringe korraldab ja sugugi „tantsukursustega saapataldud ei kulutata“, nagu nad ise tähendasid.

Hiiumaa õpetajad on koondunud ühte Hiiumaa Õpetajate Ühingusse. Et aga kooskõimise nii raske, siis on valdada järele moodustatud neli „rühma“: Emmaste, Keina, Suuremõisa ja Kõpu. Rühmad on kodukorra alusel tegutsevad ja soodustavad elavama töövõimaluse.

Koolimajad on Hiius enam-vähem endised veel, väikestes hoonetes, kus elukortereid üldse ei ole ja siiski mõnel pool veel kahe vahetusega töötada tuleb. Suuremõisa vallas Paladel oli valmimas vist Hiiu suurim uus koolimaja. Lahedamad on ruumid koolides, mis asuvad mõisates.

Omapärane raskus Hiius on usuline ärkamine. Selle mõju on ka mõne õpetaja peale ulatunud, eriti aga on seda õpilased kaasa teinud. Säärased „ärganud“ õpilased oleval kahvatud, närvlikult pahurad omavahelises läbisaamises, hakkavat vastu ilmalikkude laulude õppimises jne. Õnneks aga on hoog harilikult kiiresti laste juures mööda läinud ja praegu epideemilist pahet ei ole märgata.

Kui tõmmata mõningaid parralleele Hiiu ja Saare vahel, siis on ka Saares suures enamuses õpetajad-saarlased. Saare vanem õpetaja-koolmeisteri tüüp on veel kohati leida, kuigi vähe.

Kuigi neis saarerahvais on ühiseid jooni murdeis ja kommetes, siis on ometi vahetegevmine kerge. Üldiselt jäi mulje, et Hiius on rohkem heasüdamlikku elavust ja nalja, Saares rohkem iseenesesse süvenemist ja venivust. Võõraste vastuvõtlikkuses on küll esikohal Muhu, kus üle 20-hingelisele perele omas talus (elab seal ju mitu perekonda koos!) kergeti läbisõitjaid öömajalistena juurde võetakse. Saares ilmuvad omad ajalehed, selle tõttu on seal ka oma „politika“. Iga võõra kõnes püütakse otsida poliitikat. Kuivõrt see aga tihti õnnestub, selle tüübiliseks näiteks olgu kuuldud kõne omnibuses Virtsust Ristile, kus üks saarlane „suurest tööerakondlasest Tõnissonist“ pika jutu maha rääkis.

Toimetuse ja talituse aadress: Tallinna, Rataskaevu tän. 22. Tel. 14-63.

Vastutav toimetaja: Ernst Martinson. Väljaandja: Eesti Õpetajate Liit.

Üheski koolis ja avalikus raamatukogus ei tohi puududa Eesti Õpetajate Liidu hääd **noorsoo raamatud.**

NOORUSMAA JUTUKIRJASTIK.

Nr. 1.	<i>Ch. Dickens:</i> Kilk koldel	Hind 100 s.
Nr. 2.	<i>Jack London:</i> Põlev laev	„ 25 „
Nr. 3.	<i>K. Hänninen:</i> Jäämere kangelane	„ 100 „
Nr. 4.	<i>J. Parijõgi:</i> Laevapoi si päevilt	„ 100 „
Nr. 5.	<i>A. Conan Doyle:</i> Kuidas brigader tap- pis rebase	„ 25 „
Nr. 6.	<i>A. Conan Doyle:</i> Kuidas brigader pääs- tis sõjaväe	„ 25 „
Nr. 7.	<i>A. Conan Doyle:</i> Kuidas brigader val- lutas Saragossa	„ 25 „
Nr. 8.	<i>A. Conan Doyle:</i> Lugu üheksast preisi ratsaväelasest	„ 25 „
Nr. 9.	<i>A. Conan Doyle:</i> Brigaderi viimne seiklus	„ 25 „
Nr. 10.	<i>Anna Brigader:</i> Pöialpoiss	„ 50 „
Nr. 11.	<i>Jack London:</i> Pagan Otoo	„ 25 „
Nr. 12.	<i>A. Chamisso:</i> Peeter Šlemiil	„ 50 „
Nr. 13.	<i>Anni Swan:</i> Olli elukool	„ 150 „

NOORUSMAA EUROOPA KIRJASTIK.

Nr. 1.	<i>M. Laarman:</i> Tizian	Hind 25 s.
Nr. 2.	<i>M. Laarman:</i> Rembrandt	„ 25 „
Nr. 3.	<i>E. Martinson:</i> Beethoven	„ 50 „

Noorusmaa endisi aastakäike

on veel saada ja nende hind on (kerges köites):

1926. aastakäik	I pool	1 kr.
	II „	2 „
1927. aastakäik	I „	2 „
	II „	2 „
1928. aastakäik	2 kr. 50 s.

**Noorusmaa aastakäigud pakuvad rikka-
likku materjali kõlblusõpetuse tundideks.**

LADU: Tallinna, Rataskaevu 22. Telef. 14-63.